

ตามรอยพระยุคลบาทสู่เศรษฐกิจพอเพียง

มิติใหม่ของการพัฒนาเศรษฐกิจการเกษตร

ราชสุดีเฉลิมพระเกียรติคุณ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

วิทยาลัยการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา (เศรษฐศาสตร์การเกษตร)

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตามรอยพระยุคลบาทสู่เศรษฐกิจพอเพียง :
มิติใหม่ของการพัฒนาเศรษฐกิจการเกษตร

*Following The Royal Path Towards Sufficiency Economy :
The New Dimension of Agricultural Economic Development*

หนังสือพระราชดำริเฉลิมพระเกียรติคุณ
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
ปรีญาวิทยาศาสตร์ตรุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (เศรษฐศาสตร์การเกษตร)

จัดทำโดย

ภาควิชาเศรษฐศาสตร์การเกษตรและทรัพยากร
คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

กรกฎาคม 2544

ราชบัณฑิตเฉลิมพระเกียรติคุณ
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
วิทยาศาสตร์ดุสิตบัณฑิตวิทยาลัย (เศรษฐศาสตร์เกษตร)
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
๒๐ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕

“ กษัตริย์เกษตรามหาราช ”

ตั้งประทับ	อโงอว่าง	จากฝั่งฟ้า
อโงอเหล่า	แหล่งสยาม	จึงงามยิ่ง
พระบารมี	เกียรติยศ	ปรากฏจริง
เทอดพระมิ่ง	ขวัญเด่น	เป็นมงคล
เหมื่อนนั้ตรแก้ว	คุ้มเกล้า	ชาวเกษตร
ท้อคามเขต	เสด็จไป	ในทุกหน
พระเสโท	ไหลหลัง	ยังปวงชน
เป็นอันพัน	เกินกว่า	ทำสิบปี
คือกษัตริย์	เกษตรา	มหาราช
ผดุงศาตร์	เกษตรไทย	ไปทุกที่
สายพระเนตร	ทอดไกล	ในปฐพี
บำบัดทุกข์	บำรุงศรี	ราษฎรปรีดา
พระราชทาน	แนวชีวิต	ทฤษฎีใหม่
เป็นหลักชัย	แห่งเกษตร	ท้อเขตเหล่า
เศรษฐกิจ	พอเพียง	เลี้ยงชีวิต
คือมรรคา	พระเมตตา	ประชาไทย
แดนสยาม	งามประเทือง	รุ่งเรืองสิ้น
ทั้งน้ำดิน	ถิ่นอุดม	ลุ่มบูรณไฉน
เกษตรกรรม	นำชีวิต	เศรษฐกิจไทย
ธ คือ ชัย	แห่งพัฒนา	รัฐอำริย
พระปรีชา-	ญาณด้าน	เศรษฐกิจ
ทุกขอบเขต	โลกา	พาอริยเสริย
เหล่าปวงข้า	ราชภักดี	จักอภัยไชย
ขออุทวง	พระเจริญ	เนิ่นนานเอย

ตั้งเกล้าตั้งโดยกรมอวมชอเดชะ
 ข้าพระพุทธเจ้า ชาวดคณะเศรษฐกิจศาตร์
 ผู้ประพันธ์ ศศ.ดร.ฉันทา ติตต์ออง

ประกาศสภามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
เรื่อง ทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาเกิตติมศักดิ์

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 16(3) และมาตรา 52 แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์ พ.ศ. 2541 สภามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ในการประชุมครั้งที่ 5/2544 เมื่อวันที่จันทร์ที่
28 พฤษภาคม พ.ศ. 2544 มีมติเป็นเอกฉันท์ให้ทูลเกล้าฯ ถวาย

ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (เศรษฐศาสตร์เกษตร)

และ

ปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์

แต่

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ

ประกาศ ณ วันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2544

(นายอำพล เสนาณรงค์)

นายกสภามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

คำประกาศราชสดุดีเฉลิมพระเกียรติคุณ
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
วชิราวุธวิทยาลัยปฏิบัติภารกิจดีมีศักดิ์ (เศรษฐศาสตร์เกษตร)

ขอพระราชทานกราบทูล กราบฝ่าพระบาท

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี
จักรีนฤเบดินทร อภิยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร ทรงเป็นพระมหาธรรมิกราชผู้ทรงพระคุณ
อันประเสริฐสุดแก่ปวงชนชาวไทย ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจเป็นอเนกอนันต์ต่อเนื่องเป็น
เวลานานในการพัฒนาให้ประชาชนชาวไทยอยู่ดีกินดีมีความสุข ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎร
ในท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อทรงดูแลทุกข์สุขความเป็นอยู่ การทำมาหาเลี้ยงชีพ และสภาพแวดล้อมของ
ประชาชนเสมอมา เป็นที่ประจักษ์ชัดว่าในการเสด็จพระราชดำเนินนี้ ได้ทรงนำขุมพลังภูมิปัญญา
วิเคราะห์ วิจัย และสังเคราะห์ เพื่อนำไปสู่การวางแผนเพื่อพัฒนาอย่างครบวงจร แบบองค์รวม
ทั้งคน ชุมชน และสิ่งแวดล้อม บนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
เพื่อให้เกิดความยั่งยืน โดยยึดหลักความเรียบง่าย ประหยัด และการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่าง
จำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระราชดำริในการพัฒนาเศรษฐกิจ
โดยให้เป็นไปอย่างยั่งยืนมั่นคง เริ่มด้วยการพัฒนาคนให้มีสุขภาพดี มีอาหารการกินพอเพียงที่
จะทำให้ร่างกายและสมองเจริญเติบโตสมบูรณ์ มีความสามารถที่จะเรียนรู้เข้าใจ และประยุกต์ใช้
ความรู้ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ต่อมาต้องพัฒนาสิ่งจำเป็นต่าง ๆ ในการทำมาหากิน ตลอดจน
การพัฒนาและอนุรักษ์ดิน แหล่งน้ำ และป่าไม้ มีถนนและสาธารณูปโภคพื้นฐาน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นทุน
ในการผลิตโดยเฉพาะในภาคการเกษตร เมื่อมีทุนมนุษย์และทุนทางกายภาพแล้ว ต้องมีทุนทางสังคม
และมีเศรษฐศาสตร์การจัดการที่ดีในการผลิตและจำหน่ายที่จะช่วยให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้
ทั้งได้พระราชทานพระราชดำริเรื่องความเป็นชุมชน การช่วยเหลือและร่วมมือกันและกัน ความรู้
รักสามัคคี ด้วยพระปรีชาสามารถ ทรงสังเคราะห์เป็นทฤษฎีใหม่สามขั้นตอนในการพัฒนา ได้ทรง
ทดลองศึกษาอย่างเป็นวิชาการ และมีการนำไปใช้จริงจนปรากฏเป็นผลสำเร็จแล้ว นอกจากนี่ยังทรง
พัฒนาคุณนยศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริเพื่อให้เป็นที่ยึดถือปฏิบัติสำหรับประชาชนทุกคน
เป็นประจักษ์คุณวิद्याลัทธิธรรมชาติแบบเบ็ดเสร็จ หรือพิพิธภักดีธรรมชาติที่มีชีวิต

เศรษฐศาสตร์เป็นเรื่องการจัดสรรทรัพยากรที่มีจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด แต่ประชาชนมักจะประยุกต์ใช้ในเรื่องความพอใจสูงสุด ความพึงพอใจ ฟุ่มเฟือย การค้า พาณิชยกรรม และการตลาด เพื่อให้ขายสินค้าได้จำนวนมาก ราคาสูงและมีกำไรมาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทบทวนแนวคิดนี้ใหม่โดยพระราชทานพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งหมายถึง ความสามารถของคน ครอบครัว ชุมชน เมือง ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่ง ๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิด เพื่อเลี้ยงตัวเองได้โดยไม่ต้องพึ่งพาสິงที่เรารัไม่ได้เป็นของตัวเองทั้งหมดหรือส่วนใหญ่ เศรษฐกิจพอเพียงสำหรับบุคคล คือ ความสามารถในการหาเลี้ยงชีวิตอยู่ได้อย่างไม่เดือดร้อนอยู่ตามฐานะ ตามอัตภาพ ที่สำคัญคือไม่หลงใหลไปตามกระแสวัตถุนิยม รู้จักอนุรักษ์สิ่งที่มีค่าเป็นต้องใช้ให้คงอยู่ ไม่มุ่งแต่ใช้จนทำลายสิ่งที่มีค่าเป็นให้หมดลงแล้วต้องไปพึ่งพิงผู้อื่น เมื่อประเทศไทยประสบภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ ประชาชนไทยได้ประสัทธิษัดในพระปรีชาสามารถ วิสัยทัศน์อันยาวไกลและลึกซึ้งในเรื่องเศรษฐศาสตร์ โดยเฉพาะเมื่อทบทวนเปรียบเทียบกับช่วงเวลาที่เศรษฐกิจไทยเติบโตอย่างรวดเร็ว ได้พระราชทานแนวคิดและวิธีการอันทรงคุณค่าตามหลักเศรษฐศาสตร์ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม สังคม จารีตประเพณี และวัฒนธรรมของประชาชนชาวไทย

พระราชวิริยะอุตสาหะ ในการทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ดังที่พรรณนามานี้ ก่อให้เกิดการวางรากฐานแนวคิด วิธีการ และกระบวนการทางเศรษฐศาสตร์ที่เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ของเกษตรกรไทย ทั้งเป็นการเพิ่มพลังสร้างขวัญและกำลังใจ เป็นประโยชน์ต่อความก้าวหน้าทางวิทยาการของ สาขาเศรษฐศาสตร์เกษตร ซึ่งเป็นที่ประสัทธิษแก่พสกนิกรไทยและนานาประเทศอย่างกว้างขวาง สถาบันมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ในการประชุมครั้งที่ ๕/๒๕๔๔ เมื่อวันที่ ๒๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ จึงมีมติเป็นเอกฉันท์ขอพระราชทานมุงเกล้าทูลกระหม่อม ถวายปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร เพื่อเฉลิมพระเกียรติคุณให้เป็นที่ยังประสัทธิษโดยทั่วกัน กับทั้งเพื่อเป็นสิริมงคลแก่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และองงวิชาการเศรษฐศาสตร์เกษตรสืบไป

ดร.มิตติพรแล้วแต่ละ ไปรดเกล้าไปรดกระหม่อม

สารบัญ

1. บทนำ : ปรัชญาแห่งเศรษฐกิจพอเพียง	2
2. พระปรีชาญาณทางด้านเศรษฐศาสตร์เกษตร	12
2.1 เศรษฐศาสตร์แห่งมโนธรรม	17
2.2 เศรษฐศาสตร์แห่งความมั่นคง	19
2.3 เศรษฐศาสตร์แบบคนจน	24
2.4 เศรษฐศาสตร์เชิงระบบ	29
2.5 เศรษฐศาสตร์แห่งความสมานฉันท์	33
2.6 พระปรีชาญาณทางเศรษฐศาสตร์เกษตร คือ แสงสว่างส่องนำการพัฒนาภูมิปัญญาไทย	35
3. พระปรีชาญาณทางด้านการจัดระบบการผลิตและทรัพยากรในไร่นา	38
3.1 แนวพระราชดำริในการแก้ไขปัญหาพื้นฐานทางการเกษตร	42
3.2 ความเป็นมาและหลักการของการเกษตรตามแนว “ทฤษฎีใหม่”	48
3.3 มิติทางเศรษฐศาสตร์ของการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่	54
4. พระปรีชาญาณทางด้านการพัฒนาองค์กรเกษตรกร	62
4.1 แนวพระราชดำริในการพัฒนาองค์กรเกษตรกร	66
4.2 การเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่กับการพัฒนาองค์กรเกษตรกร	73
4.3 การร่วมแรงร่วมใจกัน คือ กุญแจสู่การอุ้มชูตัวเองของเกษตรกร	75
5. พระปรีชาญาณทางด้านการจัดการตลาดและระบบธุรกิจการเกษตร	78
5.1 การบริหารจัดการด้านการตลาด	81
5.2 การพัฒนาธุรกิจการเกษตรแบบครบวงจร	85
5.3 แนวพระราชดำริในการพัฒนาธุรกิจชุมชนเพื่อความพอเพียง	92
6. สรุป	96
เอกสารอ้างอิง	110

ปรัชญาแห่งเศรษฐกิจพอเพียง

1.ปรัชญาแห่งเศรษฐกิจพอเพียง

นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติบรมราชาภิเษก มาตั้งแต่ปี 2489 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน นับเป็นระยะเวลา รวม 55 ปี ซึ่งถือได้ว่าเนิ่นนานยิ่งกว่าพระมหากษัตริย์พระองค์ใดในประวัติศาสตร์ไทย พลสกนิกรชาวไทยทุกหมู่เหล่าต่างได้เห็นประจักษ์พยานด้วยสายตาของตนเองถึงพระปรีชาสามารถนานัปการของพระองค์ที่ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจในด้านต่างๆ อย่างไม่เคยทรงย่อท้อ ไม่ว่าจะเป็นด้านกาพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ศาสนา ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนวิทยาการเทคโนโลยีที่ทันสมัย ทรงห่วงใยในพลสกนิกรของพระองค์อย่างเท่าเทียมกัน โดยทรงอุทิศพระวรกายร่วมทุกข์ร่วมสุขโดยตรงกับประชาชนอย่างเด่นชัดในทุกวิถีทางและทุกเหตุการณ์ เพื่อจะได้ทรงเข้าพระราชหฤทัยในการแก้ไขต้นเหตุของมวลปัญหาทั้งหลายทั้งปวงที่ปรากฏอยู่ และหาทางนำพาประเทศชาติไปสู่ความเจริญก้าวหน้า ความมั่นคง และการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง โดยทรงเน้นแนวทางการพัฒนาบนพื้นฐานของการพึ่งพาภูมิปัญญาและเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทยเป็นที่ตั้ง

โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับภาคเกษตรกรรม ซึ่งเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยและแหล่งประกอบอาชีพของประชาชนกว่าครึ่งหนึ่งของประเทศ ทั้งยังเป็นแหล่งกำเนิดของพืช สัตว์ ความหลากหลายทางชีวภาพ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนแหล่งกำเนิดภูมิปัญญา ความคิดความเชื่อ และวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามของชุมชนที่เกี่ยวข้องซึ่งกันและกันเป็นระบบวิถีชีวิตแบบไทย ที่สืบทอดมายาวนานตั้งแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบันกาล นับได้ว่าภาคเกษตรกรรมเป็นภาคเศรษฐกิจพื้นฐานของการผลิตอาหาร แรงงาน และแหล่งวัตถุดิบ ขณะเดียวกันก็เป็นตลาดการบริโภคสินค้าและบริการขนาดใหญ่ที่สามารถจะส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อสังคมไทยส่วนรวมได้

แต่กลับปรากฏว่า โดยเปรียบเทียบแล้วประชาชนในภาคเกษตรกรรมหรือผู้ที่อยู่ในนามของเกษตรกร ยังเป็นกลุ่มคนที่มีฐานะยากจนทางเศรษฐกิจ มีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่าผู้ประกอบการในภาคเศรษฐกิจอื่นๆในปัจจุบันมากกว่าสิบสามเท่าตัว ทั้งยังขาดแคลนโอกาสในการพัฒนา การเข้าถึงปัจจัยพื้นฐาน และข้อมูลข่าวสาร ทำให้ต้องประสบกับปัญหาต่าง ๆ ตลอดมา ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการจัดการและการผลิตในไร่นา ปัญหาด้านราคาและการตลาด ตลอดจนปัญหาความเสื่อมโทรมของฐานทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้ อันนำไปสู่ความอ่อนแอของครัวเรือนและชุมชนชนบท ที่ไม่อาจจะพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจได้อีกต่อไป โดยเฉพาะเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่แห้งแล้ง เมื่อประสบปัญหาความยากจนมากขึ้น ก็ต้องตัดสินใจจะทิ้งถิ่นฐานเพื่อเข้ามาหาทางประกอบอาชีพในเขตเมือง ซึ่งอาจจะต้องพบกับความยากลำบากและปัญหาสังคมในลักษณะต่างๆที่ไม่น้อยยิ่งหย่อนไปกว่ากัน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงได้เล็งเห็นและเข้าพระราชหฤทัยในความสำคัญของภาคเกษตรกรรมมาโดยตลอดเวลานับแต่ทรงขึ้นครองราชย์ ว่าการเกษตรนั้นเป็นพื้นฐานและศักยภาพหลักของประเทศไทย ที่จะต้องมีการพัฒนาให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ จากความเหมาะสมได้เปรียบของทำเลที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของโลกและความหลากหลายทางชีวภาพที่มีอยู่ของประเทศ ซึ่งจะเห็นได้จากที่พระองค์ได้มีพระราชดำรัสครั้งแล้วครั้งเล่าเพื่อทรงเน้นให้เห็นว่า เมื่อประเทศไทยนั้นเป็นประเทศเกษตรกรรมโดยพื้นฐาน กระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยให้เจริญก้าวหน้า จึงจะต้องพัฒนาด้านเศรษฐกิจการเกษตรให้มีความเข้มแข็งมั่นคงเสียก่อน เพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสุขความทุกข์ของคนส่วนใหญ่ในสังคมโดยตรง หรือสรุปโดยง่ายที่สุดได้ว่า **ทุกข์ของชาวนาคือทุกข์ของแผ่นดิน** พระองค์เองได้เสด็จพระราชดำเนินไปยังท้องถื่นชนบททุกรัฐทุกแห่งในประเทศ เพื่อทรงรับทราบและพระราชทานความคิดความรู้ เพื่อประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรของแต่ละท้องถื่น เพื่อยกระดับการผลิต รายได้ ความเป็นอยู่ และคุณภาพชีวิตของเกษตรกรไทยให้สูงขึ้น ทรงเข้าพระราชหฤทัยเป็นอย่างดีว่า บทบาทของภาคเกษตรกรรมนั้นมีความหลากหลายยิ่งกว่าการเป็นแหล่งผลิตอาหารเพื่อบริโภค หรือภาคเกษตรกรรมไม่ได้มีมูลค่ารายได้เท่าที่ปรากฏเห็นอยู่เป็นตัวเงินเท่านั้น

“...เศรษฐกิจของเราขึ้นอยู่กับ การเกษตรมาแต่ไหนแต่ไรแล้ว รายได้ของประเทศที่ได้มาใช้สร้าง ความเจริญด้านต่างๆ เป็นรายได้จากการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ จึงอาจกล่าวได้ว่า ความเจริญของประเทศต้องอาศัย ความเจริญของการเกษตร เป็นสำคัญ และงานทุกๆ ฝ่ายจะดำเนินก้าวหน้าไปได้ก็เพราะ การเกษตรของเราเจริญ...”

พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรและอนุปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม 2507

ซึ่งจะเห็นได้จากพระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่ คณะนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เนื่องในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินทรงดนตรี ณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2514 ความตอนหนึ่งว่า

“...การเกษตรนี้มีความสำคัญจริง ถ้าไม่มีการเกษตรก็เกือบจะพูดได้ว่า เราจะต้องตายกันหมด เพราะจะไปอาศัยอาหารวิทยาศาสตร์ก็รู้สึกว่ลำบากอยู่และกินไม่ลง แต่ทำไมคนถึงนึกว่า การเกษตรนี้เป็นสิ่งต่ำต้อย ที่ไม่สำคัญ ทั้งๆ ที่ความจริงเราต้องอาศัยการเกษตรเพื่อชีวิตของเรา ไม่ใช่เฉพาะอาหารเท่านั้น สำหรับสิ่งอื่นทั้งหลายด้วยที่เราต้องอาศัยการเกษตร...”

และพระราชดำรัสที่พระราชทานแก่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรราชบุรี ณ บริเวณโครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดา เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ 11 พฤษภาคม 2521 ความตอนหนึ่งว่า

“...เศรษฐกิจของโลกในปัจจุบันนี้ก็กำลังปั่นป่วน ทุกคนก็ทราบ เวลาเราทำงานใช้เครื่องจักรเครื่องแทรกเตอร์เป็นต้น เราก็กต้องไปซื้อน้ำมันหรือแม้จะไม่ไปซื้อน้ำมัน ก็ไม่ใช่แทรกเตอร์ของเรา...แต่การกลกิรรมถ้าเราทำด้วยกำลังของเราช่วยกันทำไม่มีทรุด เพราะว่าทุกคนต้องใช้ผลผลิตจากกลกิรรม นอกจากเป็นการบริโภคโดยตรงคือหมายถึงอาหาร พุดง่ายๆ เป็นอาหาร สำหรับเราใช้ เราบริโภคเรากิน ก็ยังเป็นสิ่งมาประกอบสิ่งทีจำเป็น เช่น เสื้อผ้าก็ต้งมาจากกลกิรรม ไม่ได้มาจากไหน สิ่งของต่างๆ ทีใช้ทั้งหลายก็มาจากกลกิรรม ฉะนั้น ประเทศไทยเราเป็นประเทศกลกิรรม เราน่าภูมิใจ แล้วเราต้องช่วยกันทำ...”

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อประเทศไทยเริ่มมีทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมตามแนวโน้มกระแสโลกาภิวัตน์และระบบตลาดเสรีมากขึ้น โดยเน้นการเป็นอุตสาหกรรมเพื่อผลิตสินค้าที่มีมูลค่าสูงจากการพึ่งพิงการลงทุนจากต่างประเทศที่ขยายตัวและตลาดสินค้าส่งออกเป็นหลัก หรือแม้กระทั่งประเทศอยู่ในช่วงแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญในทางการเมือง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นเสมือนดังหลักชัยที่มั่นคงเด่นชัดของสังคมไทย ที่ได้ทรงเตือนสติให้ทุกคนได้ตระหนักอย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลาช้านานแล้ว ว่าการพัฒนาตามแนวทางสายกลางอย่างมีความสมดุลและพัฒนาอย่างมีขั้นตอนมั่นคงไม่ก้าวกระโดด มีความพอดีประมาณ มีเหตุมีผล และมีภูมิคุ้มกันยามเกิดวิกฤติ โดยผสมผสานความรู้ในด้านต่างๆเป็นบูรณาการบนพื้นฐานการเสริมสร้างจิตใจให้มีสติ มีคุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริต อดทน และมีความเพียรไม่ย่อท้อในการรองรับปัญหาและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมใดๆ อันรวมสรุปใจความได้ในที่สุดเรียกว่า **แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy)** นั้น เป็นแนวทางที่เหมาะสมกับการพัฒนาประเทศไทยในทุกระดับเศรษฐกิจให้ดำรงอยู่ได้ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกาภิวัตน์ เพราะมีลักษณะที่ยึดหยุ่นปรับตัวได้ตามบริบทของไทยและของโลกที่เป็นพลวัตร ย่อมจะสามารถสร้างความพอมีพอกินให้บังเกิดแก่ประชาชน และนำพาประเทศชาติให้อยู่รอดได้ตลอดไป

เศรษฐกิจพอเพียง

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริส ซึ่งแนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอด นานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและการบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน ทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

(ประมวลและกลั่นกรองจากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพระราชทานในโอกาสต่าง ๆ รวมทั้งพระราชดำรัสอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง)

ตั้งพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2517 ความตอนหนึ่งว่า

“...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมี พอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการ และใช้อุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อม พอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและยกฐานะ เศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยก เศรษฐกิจขั้นให้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับ สภาวะของประเทศและของประชาชนโดยสอดคล้องด้วย ก็จะเกิดความไม่สมดุล ในเรื่องต่างๆขึ้น ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยากล้มเหลวได้ในที่สุด...”

และในพระราชดำรัสที่พระราชทานเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2540 หลังเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจ อย่างรุนแรงในช่วงกลางปีเดียวกัน ความตอนหนึ่งว่า

“...เรื่องการค้า การบริโภค การผลิต และการขายนี้ ก็นี้กว่าท่านทั้งหลาย กำลังกลุ้มใจในวิกฤตการณ์ ตั้งแต่คนที่มีเงินน้อยจนกระทั่งคนที่มีเงินมากล้วน เดือดร้อน แต่ถ้าสามารถที่จะเปลี่ยนให้กลับเป็นเศรษฐกิจแบบพอเพียง ไม่ต้อง ทั้งหมด แม้จะไม่ถึงครึ่ง อาจจะมีเศษหนึ่งส่วนสี่ก็จะสามารถที่จะอยู่ได้...”

แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงนั้น จึงนับเป็นปรัชญา (Philosophy) ในการพัฒนาที่จะสามารถ นำมาประยุกต์ใช้พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในทุกด้านทุกสาขาของประเทศ โดยเฉพาะนำมาปรับใช้ เพื่อเป็นแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจของเกษตรกรไทยให้มีความมั่นคง เลี้ยงดูตนเองและครอบครัว

ตลอดจนสร้างสรรค์สังคมชนบทตลอดจนสังคมไทยส่วนรวมให้มีความเข้มแข็งติดตามมาได้เป็นอย่างดี เพราะแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการพัฒนาที่เน้นความเหมาะสมตรงตามฐานศักยภาพที่มีอยู่ของประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นฐานทรัพยากรทางการเกษตร ความหลากหลายทางชีวภาพ หรือ ฐานวัฒนธรรมประเพณี และภูมิปัญญาของเกษตรกรที่มีอยู่ดั้งเดิม สามารถนำมาผสมผสานกับ เทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อสร้างภาคเกษตรกรรมให้ลดการเสี่ยงภัยจากการพึ่งพาปัจจัยภายนอกที่มากเกินไป เกิดเป็นความมั่นคงทางเศรษฐกิจในทุกระดับจากระดับจุลภาคถึงระดับมหภาค เพราะหากภาคเกษตรกรรมสามารถดำรงอยู่ได้อย่างพอเพียงทั้งระดับการผลิตไร่นา ระดับชุมชนในชนบท และระดับภาคเศรษฐกิจการเกษตรโดยรวมแล้ว จะส่งผลให้ประเทศไทยสามารถดำรงอยู่ได้อย่างแน่นอนดังที่ได้ พิสูจน์มาแล้วจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งก็คือ มิติแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) อันเป็นเป้าหมายสุดท้ายในการพัฒนาประเทศ นั่นเอง

โดยเนื้อหาสาระดังกล่าวนี้ แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ พระราชทานแก่สังคมไทย จึงไม่จำเป็นที่จะต้องจำกัดแต่เพียงการประยุกต์กับการพัฒนาเศรษฐกิจ การเกษตรของประเทศไทยเท่านั้น แต่นับว่าเป็นแนวทางการพัฒนาที่มีนัยแห่งความเป็นสากล สามารถ จะนำไปประยุกต์ใช้ได้เป็นอย่างดีในทุกภาคเศรษฐกิจของทุกสังคมและของทุกประเทศ โดยเฉพาะใน กลุ่มประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลายที่ยังมีประชาชนผู้ยากไร้รอคอยโอกาสแห่งการพัฒนาเป็นจำนวนมาก สามารถที่จะประยุกต์ใช้ปรัชญาแห่งแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างความสมดุลระหว่างความ เจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและความมั่นคงของสังคมในเวลาเดียวกัน ทั้งยังช่วยป้องกันความเสี่ยงภัย ทางเศรษฐกิจที่อาจจะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ของโลกปัจจุบัน โดยเน้นความ สมดุลของจิตใจและวัตถุที่สร้างขึ้นให้เกิดความพอดี เป็นแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ปรากฏเป็นรูป ธรรมมากขึ้น นั่นเอง

จึงย่อมจะไม่เป็นการเกินเลยที่จะขอ
เทอดพระเกียรติว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่
หัวของปวงชนชาวไทย ทรงเป็นพระมหากษัตริย์
พระองค์เดียวในโลกที่ยอมถ่อมพระองค์ลงมา
เคียงบ่าเคียงไหล่ร่วมทุกข์ร่วมสุขกับเกษตรกร
ผู้ยากไร้ในแผ่นดินเพื่อการค้นคว้าและหาทาง
เสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ
การเกษตรในทุกระดับด้วยพระองค์เอง ด้วย
สายพระเนตรที่กว้างไกลและลึกซึ้งในการ
พิจารณาแก้ไขปัญหายิ่งกว่านักวิชาการระดับ
ใดๆ ทั้งสิ้นโดยเฉพาะทรงเข้าพระราชหฤทัย
อย่างถ่องแท้ว่าความสำเร็จของการพัฒนา
เศรษฐกิจการเกษตรไม่ได้หมายถึง การเพาะ
ปลูกหรือเลี้ยงสัตว์ให้ได้ผลผลิตดีเท่านั้น แต่ยัง
ครอบคลุมถึงการประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีใน
สาขาวิชาต่าง ๆ ทั้งทางด้านวิทยาศาสตร์และ

ด้านสังคมศาสตร์ ดังเช่น สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร (Agricultural Economics) ให้สอดคล้อง
กับเงื่อนไขเกษตรกรและสภาพภูมินิเวศของแต่ละพื้นที่ โดยไม่ทรงยึดติดกับทฤษฎีจากต่างประเทศที่
ตายตัว แต่ทรงประยุกต์เป็นหลักการที่ยืดหยุ่นสามารถปฏิบัติได้จริง พร้อมกันนี้ได้ทรงลงมือปฏิบัติให้
เห็นประจักษ์ด้วยพระองค์เอง นับเป็นโครงการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริในด้าน ต่าง ๆ
จำนวนมากกว่า 2,000 โครงการ ที่ปรากฏให้เห็นกระจายอยู่ทั่วประเทศ รวมทั้งที่ดำเนินการอยู่ใน
บางประเทศอีกด้วย

พระปริชาณญาณทางด้านเศรษฐศาสตร์เกษตร

2. พระปรีชาญาณทางด้านเศรษฐศาสตร์เกษตร

โดยสังเขปแล้ว **วิชาเศรษฐศาสตร์ (Economics)** หมายถึง **วิชาที่ว่าด้วยการจัดสรรทรัพยากรไปสู่การใช้ที่ดีที่สุด (Resource allocation to the best use)** หรืออีกนัยหนึ่งคือ วิชาที่ว่าด้วยการแสวงหาและการวิเคราะห์ทางเลือกในการจัดสรรทรัพยากรที่มีจำกัด เพื่อตอบสนองความต้องการอัน

หลากหลายภายในสังคมที่มีอยู่อย่างไม่จำกัด และความต้องการเหล่านั้นก็อาจมีความขัดแย้งกันได้ทั้งภายในแต่ละบุคคลเอง และระหว่างบุคคล หรือกลุ่มบุคคลต่างๆ ในสังคม เมื่อเป็นเช่นนี้ วิชาเศรษฐศาสตร์จึงเป็นศาสตร์อันเป็นพื้นฐานที่สำคัญยิ่งของการพัฒนา ขณะเดียวกัน **วิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร (Agricultural Economics)** ซึ่งเป็นการนำแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์มาปรับประยุกต์กับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมการเกษตร เพื่อให้เกิดการแสวงหาและวิเคราะห์ทางเลือกในการจัดสรรทรัพยากรในภาคการเกษตร เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งทางเศรษฐกิจและทางสังคม ตามความต้องการที่อาจจะหลากหลายแตกต่างกันในสังคม จึงเป็นวิชาที่มีความสำคัญยิ่งในการพัฒนาการเกษตร ในการ

พัฒนาชนบท และในการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมส่วนรวม อันมีเศรษฐกิจและสังคมการเกษตรเป็นแกนกลาง ดังเช่นในกรณีของประเทศไทย และเหล่าประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลาย

อย่างไรก็ดี เนื่องจากรากฐานของวิชาเศรษฐศาสตร์มักจะได้รับพัฒนาการมาจากบริบทและระบบคุณค่าของสังคมอุตสาหกรรมตะวันตก การนำมาใช้ในการพัฒนาในบริบทและระบบคุณค่าของสังคมเกษตรกรรมตะวันออก อย่างเช่นสังคมไทย โดยปราศจากการปรับประยุกต์ที่ดีพอ ก็อาจนำมาซึ่งปัญหาหรือผลกระทบต่อเนื่องเสมอ ดังเช่นที่ปรากฏทราบกันทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การปรับประยุกต์ใช้หลักการทางเศรษฐศาสตร์เกษตรในการพัฒนาการเกษตรร่วมกับเกษตรกรในชนบทไทย ซึ่งมีลักษณะและข้อจำกัดหลายประการที่แตกต่างไปจากข้อกำหนดทางทฤษฎี และประสบการณ์ใน

สังคมอุตสาหกรรมตะวันตก จำเป็นจะต้องกระทำอย่างรอบคอบ และอาจจะจำเป็นต้องทบทวนถึงวิธีการ กลไก โครงสร้าง เป้าหมาย และอุดมการณ์ของการพัฒนาและของวิชาเศรษฐศาสตร์เองด้วย เพื่อให้ทางเลือกของการพัฒนาที่เสนอแนะมีความสอดคล้องกับเป้าหมาย และบริบทของสังคมมากที่สุด

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงได้ทุ่มเทพระวรกายและพระสติปัญญาให้กับการพัฒนาการเกษตรในพื้นที่เขตทิวกันดารมาเป็นเวลายาวนาน ด้วยพระปรีชาญาณทางด้านเศรษฐศาสตร์เกษตรของพระองค์ท่านที่มีอยู่อย่างลึกซึ้ง ผนวกกับประสบการณ์ในการสัมผัสกับปัญหาโดยตรงจากการเสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมพื้นที่ชนบทของประเทศมากกว่าผู้ใด พระองค์ได้ทรงปรับประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีทางด้านเศรษฐศาสตร์เกษตร ในโครงการพัฒนาต่างๆ และในการจัดการเศรษฐกิจและสังคมการเกษตรได้อย่างมีประสิทธิภาพดียิ่ง โดยพระองค์ท่านทรงมุ่งเน้นให้หลักการทางเศรษฐศาสตร์เกษตรที่นำมาใช้ ต้องมีความสอดคล้องกับบริบทและระบบคุณค่าของสังคมนั้นให้มากที่สุด

จากแนวพระราชดำริจำนวนมากที่ได้พระราชทานในการแก้ไขปัญหการเกษตร ในพื้นที่ทั่วประเทศอย่างต่อเนื่องมาช้านาน ในที่สุด พระองค์ก็ได้พระราชทานสรุปเป็นแนวปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” โดยมีแนวทาง “ทฤษฎีใหม่” เป็นแนวทางปฏิบัติแก่เหล่าพสกนิกรชาวไทย ในการนำไปสู่การพึ่งพาตนเองและของสังคมส่วนรวม โดยเฉพาะเกษตรกรผู้ยากไร้ต่างได้อาศัยพระปรีชาญาณที่ทรงได้ชี้แนะอย่างชัดเจนนั้นเป็นแนวทางในการพัฒนาตนเองและสังคมชนบทที่ตนอาศัยอยู่ อันเป็นการแสดงถึงพระอัจฉริยภาพทางด้านเศรษฐศาสตร์การเกษตรและด้านการพัฒนาของพระองค์ท่านได้ดียิ่ง

พระปรีชาญาณ
ทางด้านเศรษฐศาสตร์
เกษตรของพระองค์นั้น
ไม่เพียงจะเป็นประโยชน์
อนกอนันต์ต่อพสกนิกร
ชาวไทย นักพัฒนา และ
กระบวนการวางแผน
พัฒนาเศรษฐกิจและ
สังคมการเกษตร เท่านั้น
หากแต่ยังเป็นการตั้ง
คำถามครั้งสำคัญเกี่ยว
กับแนวทางในการพัฒนา

สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรในประเทศไทย เพื่อให้เกิดการพัฒนาเป็นองค์ความรู้และภูมิปัญญาของ
ตนเอง ซึ่งเหมาะสมกับสังคมไทยและสังคมเกษตรกรรมตะวันออกมากกว่าองค์ความรู้ที่มีอยู่ในปัจจุบัน

โดยนัยนี้ การศึกษาถึงพระปรีชาญาณทางด้านเศรษฐศาสตร์เกษตรของพระองค์ท่าน จึงถือ
เป็นภารกิจหนึ่งที่สำคัญยิ่งของเหล่านักเศรษฐศาสตร์เกษตรทั้งหลายที่ควรจะได้ทำการศึกษา วิเคราะห์
และสังเคราะห์ ในบริบทต่างๆที่ปรากฏให้เห็นอยู่ เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และนำไปประยุกต์ใช้
ในสภาพความจริงของภาคการเกษตรและของสังคมไทยได้อย่างเหมาะสมยิ่งขึ้น

ในที่นี้ จะขอนำเสนอถึงพระปรีชาญาณทางด้านเศรษฐศาสตร์เกษตรขององค์พระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวใน 5 บริบทสำคัญ ที่อาจพิจารณาได้จากแนวคิดและแนวปฏิบัติของการพัฒนา
เศรษฐกิจการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ภายใต้ปรัชญาแห่งเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งถือได้ว่าเป็น**มิติใหม่**
ในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจการเกษตร ที่มีความสอดคล้องกับองค์ประกอบที่แท้จริงของภาคการเกษตร
ไทยเป็นอย่างยิ่ง

บริบททั้ง 5 แห่งพระปรีชาญาณทางเศรษฐศาสตร์เกษตรที่จะพิจารณานี้ได้แก่ **ความมีมโนธรรม**
เป้าหมายแห่งความมั่นคง การตัดสินใจแบบคนจน ระบบกลไกการทำงาน และความมีสมานฉันท์ ดัง
มีรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 เศรษฐศาสตร์แห่งมโนธรรม

ข้อสมมติพื้นฐาน(Basic Assumption) ที่สำคัญประการหนึ่งของหลักวิชาเศรษฐศาสตร์และวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรในปัจจุบันก็คือ บุคคลแต่ละคนจะต้องเป็นผู้มีเหตุผล และจะตัดสินใจเพื่อให้ตนได้รับอรรถประโยชน์ทั้งในแง่ความพึงพอใจและผลตอบแทนอย่างสูงสุด (Self-interest Rationality) กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ความพึงพอใจและผลตอบแทนต่างๆ ที่ผู้อื่นจะได้รับจากการกระทำของตนไม่ว่าจะเป็นการเพิ่มขึ้นหรือลดลงก็ตาม จะไม่อยู่ในกระบวนการตัดสินใจเพื่อให้เกิดอรรถประโยชน์สูงสุดของผู้นั้น แต่ให้รวมอยู่ในรูปของผลกระทบภายนอก (Externalities) ที่เกิดขึ้น ซึ่งจำเป็น

จะต้องมีการพัฒนาระบบกลไกอื่นๆในสังคมขึ้นมาจัดการกับผลกระทบภายนอกเหล่านี้ เพื่อจัดสรรให้สังคมส่วนรวมได้รับความยุติธรรมหรือได้อรรถประโยชน์รวมสูงสุด แต่ในทางปฏิบัติ

แล้ว การดำเนิน การพัฒนาและนำกลไกต่างๆ มาใช้ จำเป็นต้องใช้ระยะเวลา ต้องได้รับความเห็นชอบ และต้องมีการติดตามตรวจสอบอยู่เสมอ ทำให้การพัฒนากลไกมักจะไม่ทันกับผลกระทบภายนอกที่มีอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศกำลังพัฒนาดังเช่น ประเทศไทย และส่งผลให้เกิดเป็นปัญหาการจัดสรรทรัพยากรที่ไม่เป็นธรรม จนกลายเป็นปัญหาและกลายเป็นความขัดแย้งกันที่ปรากฏอยู่เสมอในสังคมไทย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงมีความห่วงใยในเรื่องกระบวนการคิดเพื่อสร้าง ความพึงพอใจของแต่ละบุคคลเป็นอย่างมาก เพราะเป็นพื้นฐานที่อยู่ลึกที่สุดในจิตใจของแต่ละคน ก่อนที่จะปรากฏออกมาเป็นแนวปฏิบัติ เพราะหลักการทางเศรษฐศาสตร์ได้สมมติไว้ชัดเจนแล้วว่า ความพึงพอใจหรือด้านอุปสงค์(Demand)นั้น จะมีอยู่อย่างไม่จำกัดในปัจจุบัน แม้แต่จะเกิดขึ้นจากการเบียดเบียนผู้อื่นก็ตาม ดังนั้น การตัดสินใจใดๆโดยยึดตามหลักวิชาการ หรือประโยชน์ตน หรือหน่วยงานของตน แต่ฝ่ายเดียว อาจนำมาซึ่งผลกระทบชีวิตและทรัพย์สินของผู้อื่นเป็นอย่างมากได้ การตัดสินใจหรือการจัดสรรทรัพยากรใดๆเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมการเกษตร จึงจำเป็นต้องใช้คำว่า “เสียสละ” และ “สามัคคี” ดังกระแสพระราชดำรัสเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2534 ความตอน

หนึ่งว่า “...เมืองไทยนี้มีความหวังที่จะพัฒนาให้อยู่ได้ แต่จะต้องใช้คำว่าเสียสละ ต้องรู้จักคำว่า **สามัคคี**...” โดยทรงขยายความคำว่า “**รู้จักสามัคคี**” ดังนี้

“...ถ้าหากเมืองไทยไม่ใช้ความสามัคคี ไม่เห็นอกเห็นใจกัน ไม่ใช้อะไรที่จะ
พอรับกันได้ พอที่จะใช้ได้ ก็คงจะไม่ได้ทำอะไร หมายความว่า ทำมาหากินก็ไม่
ได้ทำมาหากิน เพราะว่าไม่มีอุปกรณ์ ไม่มีความสงบ จะต้อง “**รู้จักสามัคคี**”
หมายความว่า รู้จักการอะลุ่มอล่วยกัน แม้จะไม่ใช้ถูกต้องเต็มที่ คือ
หมายความว่าไม่ถูกต้องหลักวิชาเต็มที่ ก็จะต้องใช้ เพราะว่าถ้าไม่ใช้ ก็ไม่มีอะไรใช้...”

ดังนั้น จากกระแสพระราชดำรัสขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว การพิจารณาตัดสินใจ
ใดๆ ก็ตามจึงไม่ควรคำนึงถึงเฉพาะประโยชน์ส่วนตนฝ่ายเดียว แต่ควรนำประโยชน์ของผู้อื่นๆ มา
พิจารณาร่วมกันด้วย และยึดถือประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ ดังกระแสพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า
(สำนักงาน กปร., 2540 : 258)

“...ในการทำงานทั้งปวงนั้น ทุกคนจะต้องตั้งใจจริง อดทนและขยันหมั่น
เพียร ซื่อตรง เห็นอกเห็นใจกัน ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน มีเมตตาเมตตาดีมุ่งเจริญต่อกัน
ยึดมั่นในสามัคคีธรรม ความสุจริตทั้งในความคิดและการกระทำ ถือเอาความ
มั่นคงและประโยชน์ร่วมกันเป็นจุดหมายสำคัญ...”

แนวทางการตัดสินใจทางเศรษฐศาสตร์ของพระองค์ท่าน จึงเสมือนเป็นดังเศรษฐศาสตร์แห่ง
มโนธรรม (Moral Economics) กล่าวคือ นักเศรษฐศาสตร์ หรือผู้ที่ประยุกต์ใช้หลักการทาง
เศรษฐศาสตร์ไม่ควรเป็น “**บุคคล**” ผู้มีจิตใจที่คำนึงถึงประโยชน์เฉพาะตน (Individualistic Mind) แต่ควร
เป็น “**มนุษย์**” ผู้มีจิตใจที่คำนึงถึงประโยชน์ร่วมกัน (**Co-operative Mind**) เป็นสำคัญ หรือมีการนำ
อรรถประโยชน์ของผู้อื่นๆ เข้ามาประกอบการตัดสินใจของตนเองด้วย ซึ่งผลจากการทบทวนถึงข้อ
กำหนดเบื้องต้นทางเศรษฐศาสตร์ข้อนี้ ได้ทำให้ “**การเสียสละ**” และ “**การให้**” กลายเป็นกิจกรรมที่มี
นัยสำคัญทางเศรษฐศาสตร์ที่สามารถจะสร้างความพึงพอใจได้ โดยเฉพาะความพึงพอใจของส่วนรวม
และจะต้องมีพื้นที่เว้นว่างไว้เพื่อการวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์ต่อไป แทนที่จะมีเพียงแค่ “**การรับ**” หรือ
“**การบริโภค**” เท่านั้นที่จะสร้างความพึงพอใจได้

นอกจากนี้ การคำนึงถึงประโยชน์ร่วมกันในการทำกิจกรรมใดๆ ยังเป็นการลดทอนปัญหาและ
ความขัดแย้งในสังคมที่ต้นตอของการตัดสินใจ แทนที่จะหวังพึ่งกลไกต่างๆ ในระบบเศรษฐกิจ ระบบ
สังคม หรือในระบบรัฐ ซึ่งอาจจะมียุทธศาสตร์ต่างๆ ในการดำเนินการจริงอยู่เสมอ

แนวทางการตัดสินใจทางเศรษฐศาสตร์แบบ “**รู้จักสามัคคี**” ของพระองค์ ที่ทรงเน้นถึงการ
ประนีประนอมและเห็นอกเห็นใจอะลุ่มอล่วยต่อกัน ทรงเน้นการเสียสละและการให้ นับเป็นแนวทาง
สายกลาง ที่สามารถจะนำมาประยุกต์ใช้กับการวางแผนพัฒนาการเกษตรและชนบทได้เป็นอย่างดี

โดยเฉพาะการวางแผนใดๆกับกลุ่มเกษตรกรผู้ยากไร้ ซึ่งมักจะตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบในระบบเศรษฐกิจและระบบสังคมที่เป็นอยู่ การวางแผนด้านเศรษฐกิจการเกษตรควรจะได้คำนึงถึง ข้อจำกัดและความขาดแคลนที่มีอยู่ในตัวเกษตรกร เป็นปัจจัยหลักในการวางแผนด้วย ไม่ควรคำนึงถึงเฉพาะข้อมูลหรือหลักการในทางวิชาการ เท่านั้น

2.2 เศรษฐศาสตร์แห่งความมั่นคง

เป้าหมายของการพัฒนา นับเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการกำหนดแนวทางในการจัดสรรทรัพยากร อันมีจำกัดของสังคม ซึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจที่ผ่านมาได้มุ่งเน้นที่การขยายตัวและการสะสมทุนในระบบเศรษฐกิจ หรือเป็นแนวทาง “เศรษฐศาสตร์แห่งความมั่งคั่ง” และความทันสมัย แต่ประสบการณ์จากการพัฒนาได้ชี้ให้เห็นว่า ความมั่งคั่งนั้นยากที่จะกระจายให้แก่สมาชิกในสังคมอย่างทั่วถึงกันได้ ยิ่งไปกว่านั้น การแสวงหาความมั่งคั่งและความทันสมัยแต่ฝ่ายเดียวภายใต้ความเสี่ยงและความไม่แน่นอน ก็อาจสร้างผลร้ายให้แก่สมาชิกบางส่วนในสังคม ซึ่งมีทรัพยากรและขีดความสามารถจำกัด ดังนั้น สุดท้ายแล้วไม่เพียงแต่จะไม่สามารถบรรลุถึงความมั่งคั่งและความทันสมัยที่วาดหวังได้ ยังอาจสูญเสียฐานการดำรงชีวิตของตนไปอีกด้วย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้มีพระราชดำรัสที่นับว่า มีความสำคัญยิ่งยวดแก่แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจ และแขนงวิชาเศรษฐศาสตร์ของไทย โดยทรงเน้นปรัชญาเศรษฐกิจแบบพอเพียงให้เป็นที่เข้าใจ เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2540 ความตอนหนึ่งว่า

“...การจะเป็นเสือนั้นไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เรามีเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินนั้นหมายความว่า อุ่มชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตัวเอง...”

**“...การจะเป็นเสือนั้นไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เราพอมือพอกิน
และมีเศรษฐกิจการเป็นอยู่แบบพอมือพอกิน
แบบพอมือพอกิน หมายความว่า
อุ้มชูตัวเองได้ให้มีพอเพียงกับตัวเอง...”**

พระราชดำรัสพระราชนาน เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2540

ก่อนหน้านี้ พระองค์ก็ได้พระราชทานพระบรมราโชวาทแก่บัณฑิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ความตอนหนึ่งว่า (ทบทวมหาวิทยาลัย, 2539ช : 99)

“...การช่วยเหลือสนับสนุนประชาชนในการประกอบอาชีพและตั้งตัว ให้มีความพอกินพอใช้ก่อนอื่นเป็นพื้นฐานนั้นเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งยวด เพราะผู้ที่มิอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเองย่อมไม่สามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าระดับที่สูงขึ้นต่อไปได้โดยแน่นอน...”

ดังนั้น ในสภาพสังคมชนบทและสังคมการเกษตรของไทยที่ยังคงมีความยากจนและมีสภาพทรัพยากรที่จำกัด เป้าหมายที่สำคัญที่สุดเป็นลำดับแรกในการพัฒนาเศรษฐกิจการเกษตรจึงไม่ใช่การเร่งสร้าง “ความมั่งคั่ง” หากแต่เป็นการพยายามสะสม “ความมั่นคง” ให้เกิดขึ้นแก่เกษตรกรไทยและสังคมชนบท

ในกรณีนี้ การพัฒนาการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่คือ รูปธรรมที่ได้แสดงออกให้เห็นถึง แนวทางการเสริมสร้างความมั่นคง ซึ่งพระองค์ได้พระราชทานแก่เกษตรกร ผู้มีทรัพยากรและความมั่นคงจำกัดที่สุดในสังคมไทย กล่าวคือ

การเพิ่มความมั่นคงด้านทุนและทรัพยากร จากการที่เกษตรกรมีที่ดินน้อย มีรายได้ไม่เพียงพอ และขาดความมั่นคงในเรื่องแหล่งน้ำ ทรงให้ลดความเสี่ยงในการขาดแคลนน้ำ ด้วยการขุดสระน้ำในไร่นาของตนเอง และปลูกไม้ยืนต้นเสมือนเป็นทุนที่ออมไว้ระยะยาว

การเพิ่มความมั่นคงทางด้านอาหาร ด้วยการปลูกข้าว เลี้ยงปลา ให้เพียงพอกับการบริโภค และปลูกพืชอาหารอื่นๆ เพื่อลดรายจ่ายเพิ่มรายได้

การเพิ่มความมั่นคงของผลประโยชน์สูงสุดมิใช่กำไรสูงสุด ด้วยการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์หลายชนิด โดยให้มีการใช้ประโยชน์และเกิดรายได้ที่หมุนเวียนกันตลอดทั้งปีเช่น มีพืชรายวัน พืชรายสัปดาห์ พืชรายเดือน พืชรายปี และไม้ยืนต้นหรือเลี้ยงสัตว์ซึ่งจะให้ผลตอบแทนในระยะยาว

การเพิ่มความมั่นคงด้านสังคม ด้วยการเพิ่มขีดความสามารถในการพึ่งพาตนเองและการพึ่งพิงอิงกัน ด้วยการเรียนรู้ ขยันหมั่นเพียร กล้าคิด กล้าทำ ความสามัคคีและร่วมมือกัน เป็นการพัฒนาตามแนวทฤษฎีใหม่ขั้นที่สอง การประสานประโยชน์กับกัลยาณมิตรหรือพันธมิตรในการพัฒนา เป็นการพัฒนาตามแนวทฤษฎีใหม่ขั้นที่สาม

หากพิจารณาจากการพัฒนาการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ เศรษฐศาสตร์แห่งความมั่นคงของพระองค์ท่านจึงมีความหมายครอบคลุมมากกว่า “การจัดการความเสี่ยง (Risk Management)” ในระยะสั้น หรือในแต่ละรอบการผลิตเท่านั้น หากแต่ยังมีความหมายครอบคลุมถึง “ความสามารถในการรองรับความไม่แน่นอนหรือวิกฤตการณ์ (Crisis Carrying Capacity)” ในระยะยาวอีก นอกจากนี้ มิติแห่งความมั่นคงยังหมายรวมถึง ความมั่นคงทางจิตใจ ไม่โลภจนเกินไป ซึ่งเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ดังที่มีกระแสพระราชดำรัสถึงแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2540 ความตอนหนึ่งว่า

“...พอเพียง หมายความว่าพอประมาณไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่นต้องให้พอประมาณ พุดจาก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง...”

ในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจ การเกษตร เกษตรกรและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงจำเป็นที่จะต้อง “ลงทุน” ร่วมกันเพื่อให้เกิดความมั่นคงขึ้นในครอบครัวและสังคม โดยในการลงทุนนั้นอาจจะเป็นการเสมือน “การขาดทุน” หรือ เป็น “รายจ่าย” ในระยะต้น แต่ผลที่ได้จากความมั่นคงที่เพิ่มขึ้นจะเป็น “กำไร” ที่ได้รับร่วมกันในระยะยาว ดังที่เคยมีกระแสพระราชดำรัสเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2534 ความตอนหนึ่งว่า “...Our loss is our gain...” หรือโดยนัยแห่งสาระใจความก็คือ “...การยอมลงทุนหรือการขาดทุนของเราในระยะสั้น จะสามารถนำมาซึ่งผลประโยชน์หรือเป็นกำไรของเรากลับคืนมาในระยะยาว...” ทั้งนี้ พระองค์ท่านยังได้ทรงอธิบายถึง

ตัวอย่างรูปธรรมในพระราชดำรัสคราวเดียวกัน ความตอนหนึ่งว่า

“...เราต้องจ่ายในสิ่งที่ไม่น่าจะต้องจ่าย เช่นทางรัฐบาล โดยกระทรวงมหาดไทย โดยกรมประชาสงเคราะห์หรือกรมอื่น ๆ จะต้องไปสงเคราะห์ราษฎรที่ยากจน ซึ่งในปีหนึ่งๆ ต้องใช้เงินเป็นจำนวนหลายร้อยพันล้าน ในการสงเคราะห์ชาวบ้านที่ยากจน โดยไม่ได้อะไรกลับคืนมา เพราะว่ราษฎรที่ยากจนนี้ เขาไม่มีกำลังที่จะตอบแทนอะไรได้เลย แม้จะทำงานก็ไม่ค่อยได้ เพราะความยากจน แต่ว่าถ้าเราสามารถที่จะทำให้เขาอยู่ดี กินดีขึ้นหน่อย เขาจะสามารถหารายได้ได้มากขึ้น เราก็จะลดการสงเคราะห์ลงได้...”

นอกจากนี้ พระองค์ท่านยังทรงย้ำด้วยว่า “...แต่ข้อนี้ถ้าดูให้ดี ๆ จะเห็นว่าถ้าราษฎรอยู่ดีกินดี มีรายได้ รัฐบาลก็เก็บภาษีได้สะดวก ไม่มีการหนีภาษี เพราะเมื่อมีรายได้ดีขึ้น เขาก็สามารถเสียภาษีได้มากขึ้น...”

การลงทุนเพื่อความมั่นคงของเกษตรกรโดยรัฐบาลในการพัฒนาเศรษฐกิจการเกษตร จึงเป็นเสมือนกับการลงทุนที่ให้ผลตอบแทนแก่ทั้งสองฝ่ายในระยะยาว เมื่อเป็นเช่นนี้ การตัดสินใจลงทุนจึงจำเป็นต้องคิดถึงหลักแห่ง “ความคุ้มค่า” มากกว่าหลักแห่ง “ความคุ้มทุน” ซึ่งมักจะเป็นหลักการตัดสินใจด้านเศรษฐศาสตร์โดยทั่วไป

2.3 เศรษฐศาสตร์แบบคนจน

สืบเนื่องจากความจำกัดและลักษณะของฐานทรัพยากรในไร่นา การจัดสรรทรัพยากรในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมการเกษตรในสังคมไทย จึงไม่สามารถที่จะ “เลียนแบบ” การพัฒนาตามแนวทางที่ประเทศพัฒนาแล้วได้ดำเนินการมา หรือตามที่กำหนดไว้ในหลักวิชา เศรษฐศาสตร์การเกษตรได้ทั้งหมด แต่จำเป็นอย่างยิ่งที่เกษตรกรและผู้เกี่ยวข้องจะต้อง “เรียนรู้” ด้วยตนเอง โดยอาศัยความร่วมมือกันเป็นสำคัญ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีกระแสพระราชดำริสเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาประเทศตามที่มีผู้ถามมา เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2534 ความตอนหนึ่งว่า

“...ถ้าจะแนะนำก็แนะนำได้ ต้องทำแบบคนจน เราไม่เป็นประเทศร่ำรวย เรามีพอสมควร พออยู่ได้ แต่ไม่เป็นประเทศที่ก้าวหน้าอย่างมาก เราไม่อยากจะเป็นประเทศก้าวหน้าอย่างมาก เพราะถ้าเราเป็นประเทศก้าวหน้าอย่างมาก ก็จะมีแต่ถอยหลัง...”

พร้อมทั้งทรงขยายความว่า “...แต่ถ้าเรามีการบริหารแบบเรียกว่า แบบคนจน แบบที่ไม่ติดกับตำรามากเกินไป ทำอย่างมีสามัญสำนึกนี้แหละ คือเมตตากัน ก็จะอยู่ได้ตลอดไป คนที่ทำงานตามวิชาการ จะต้องดูตำรา เมื่อพลิกไปถึงหน้าสุดท้ายแล้ว ในหน้าสุดท้ายนั้นเขาบอกอนาคตยังมี แต่ไม่บอกว่าจะให้ทำอย่างไร ก็ต้องปิดเล่มคือปิดตำรา ปิดตำราแล้วไม่รู้จะทำอะไร ลงท้ายก็ต้องเปิดหน้าแรกใหม่ เปิดหน้าแรกก็เริ่มถอยหลังเข้าคลอง แต่ถ้าเราใช้ตำราแบบคนจน ใช้ความอะลุ่มอล่วยกัน ตำรานั้นไม่จบ เราจะก้าวหน้า เรื่อยๆ...”

หลักการของเศรษฐศาสตร์ “แบบคนจน” ที่ทรงพระราชปรารภถึงนั้น มีสาระสำคัญก็คือ การพยายามระดมทุนที่มีอยู่นอกเหนือจากทรัพยากรดินและน้ำที่มีอยู่ในไร่นาหรือทุนธรรมชาติ (Natural Capital) แล้ว ยังจะต้องระดม ทุนทางเศรษฐกิจ (Economic Capital) ทุนมนุษย์ (Human Capital) และทุนทางสังคม (Social Capital) มาใช้ร่วมกันอย่างเหมาะสม โดยวิธีการที่เรียบง่ายไม่ยึดติดกับหลักวิชาการหรือแนวคิดหนึ่งมากเกินไป เพื่อให้เกิดประโยชน์รอบด้าน เกิดการประหยัด เกิดการเรียนรู้ และเกิดการสะสมทุนเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นลำดับขั้น เป็นขั้นเป็นตอนต่อไป เสมือนเป็นการดำเนินงานของคนจน แต่ในที่สุดก็สามารถบรรลุเกิดประสิทธิผลที่ดีได้

ซึ่งวิธีการพัฒนาตามลักษณะดังกล่าวจำเป็นต้องประยุกต์ใช้หลักการทางเศรษฐศาสตร์หลายด้าน ดังตัวอย่างเช่น

1) การเลือกใช้ทุนทางเศรษฐกิจที่เหมาะสม พระองค์ท่านทรงให้ความสำคัญต่อขนาดของการลงทุนทางเศรษฐกิจและการใช้วิทยาการที่เหมาะสม โดยมักจะมีพระราชกระแสในเรื่องนี้อยู่เสมอ ในการที่จะไม่ดำเนินการโครงการใดๆที่ใหญ่เกินตัว ภายใต้ความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้น ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาเศรษฐกิจการเกษตรได้เป็นอย่างดี ดังเช่นที่เคยมีพระราชดำรัสเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2540 ถึงการลงทุนทางธุรกิจการเกษตร ความตอนหนึ่งว่า **“...ทำโครงการอะไรก็จะต้องนึกถึงขนาดที่เหมาะสมกับที่เรียกว่าอัตรภาพ หรือกับสิ่งแวดล้อม...”** ทั้งยังมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับการใช้วิทยาการในโครงการตามพระราชดำริ ความตอนหนึ่งว่า (สำนักงาน กปร., 2540 : 117)

**“...บางคนว่าโครงการตามพระราชดำรินี้ เป็นโครงการแบบไม่ใช้วิชาการ
ชั้นสูง ไม่ใช่ใช้วิชาการชั้นสูงทั้งหมด แต่วิธีมองที่คนต้องมองแบบกันเอง ว่าจะ**

ทำอะไรเล็ก ๆ ทำอะไรที่ไม่วุ่นวายใหญ่โตจนเกินไป แต่ก่อนนี้คิดมาตลอดว่า *Small is beautiful...*”

นอกจากนี้ ยังมีกระแสพระราชดำริสกล่าวเตือนนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยถึงการเลือกใช้วิทยาการสมัยใหม่ เมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม 2523 ความตอนหนึ่งว่า

“...ในการสร้างความเจริญก้าวหน้านี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะค่อยๆ สร้างค่อยเสริมทีละเล็กทีละน้อยให้เป็นลำดับ ให้เป็นการทำไปพิจารณาไป และปรับปรุงไป ไม่ทำด้วยอาการเร่งรีบตามความกระหายที่จะสร้างของใหม่ เพราะความจริงสิ่งใหม่แท้ๆ นั้นไม่มี สิ่งใหม่ทั้งปวงย่อมสืบเนื่องมาจากสิ่งเก่า และต่อไปย่อมกลายเป็นสิ่งเก่า...”

2) การพัฒนาทุนมนุษย์ พระองค์ท่านได้ทรงให้ความสำคัญกับการพัฒนาทุนมนุษย์เป็นอย่างมาก เพราะมนุษย์จะเป็นผู้ที่ดำเนินการพัฒนาทุนทางด้านอื่นๆ ติดตามมา โดยเฉพาะในกรณีเกษตรกรผู้ยากจนและขาดแคลนความรู้ จำเป็นต้องมีการเตรียมทุนมนุษย์ให้มีความพร้อมมากที่สุด ดังมีกระแสพระราชดำรัสเรื่องทฤษฎีใหม่ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2541 ความตอนหนึ่งว่า

“...เมื่อเป็นทฤษฎีใหม่นี้ ก็มาเข้าเป็นเรื่องของเศรษฐกิจพอเพียง ก็คนที่ทำนี้ต้องไม่ฟุ้งซ่าน ไม่ฟุ้งเฟ้อ แล้วเขียนไว้ในทฤษฎีนั้นว่า ลำบาก เพราะว่าผู้ปฏิบัตินี้มีความเพียร และต้องอดทนไม่ใช่ทำง่ายๆ บอกว่าทฤษฎีในหลวง แล้วก็ทำไป ทำได้สะดวก แล้วไม่ใช่ว่าทำได้ทุกแห่ง ต้องเลือกที่และค่อยๆ ทำไป ก็จะสามารถที่จะขยายความคิดของทฤษฎีใหม่นี้ไปได้ โดยดัดแปลงทฤษฎีนี้ แล้วแต่สถานที่ แล้วแต่สภาพของภูมิประเทศ...”

พระองค์ท่านจึงได้ทรงทุ่มเทพระวิริยะอุตสาหะเป็นอย่างยิ่ง ให้กับการดำเนินการของศูนย์ศึกษาการพัฒนาต่างๆซึ่งมีจุดประสงค์สุดท้ายอย่างหนึ่งคือ การขยายผลของการพัฒนาตามแนวทางพระราชดำริ ผ่านประชาชนหรือทุนมนุษย์ที่ได้รับความรู้ความเข้าใจจากศูนย์ฯดังกล่าว ดังมีกระแสพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า (สำนักงาน กปร., 2540 : 262)

“...ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเป็นศูนย์ที่รวบรวมกำลังทั้งหมดของเจ้าหน้าที่ทุกกรมกองทั้งในด้านเกษตรหรือในด้านสังคม ทั้งในด้านทางการส่งเสริมการศึกษาที่อยู่ด้วยกัน ก็หมายความว่าประชาชนซึ่งจะต้องใช้วิชาการทั้งหลายก็สามารถที่จะมาอยู่ ส่วนเจ้าหน้าที่จะให้ความอนุเคราะห์แก่ประชาชนก็มาอยู่พร้อมกันในที่เดียวกัน ซึ่งเป็นสองด้านก็หมายถึงว่าที่สำคัญปลายทางคือ ประชาชนจะได้รับประโยชน์...”

นอกจากนี้ พระองค์ท่านยังได้ทรงย้ำเสมอให้บุคคลตั้งตนอยู่ในศีลในธรรมดังที่ได้พระราชทานพระบรมราโชวาทแก่บัณฑิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒความตอนหนึ่งว่า(ทบทวมหาวิทยาลัย, 2539ข : 449) **“...นักปฏิบัติงานทุกคนจะต้องมีวินัยสำหรับใช้กับตนเอง คือ ต้องไม่ประมาทปัญญา ต้องรักษาความจริงใจ ต้องสลัดทิ้งความคิดจิตใจที่ต่ำทรามอ่อนแอ และต้องทราบตระหนักในความสำรวมไม่ฟุ้งเฟ้อ...”** รวมความแล้ว การพัฒนาทุนมนุษย์ของพระองค์ท่านจึงประกอบครบถ้วนทั้ง 4 มิติด้วยกันคือ ความรู้ ความคิด ความสามารถ และความดี ในเวลาเดียวกัน

3) การพัฒนาทุนทางสังคม (Social Capital) นอกเหนือจากการพัฒนาทุนทางเศรษฐกิจและทุนมนุษย์แล้ว พระองค์ท่านยังทรงให้ความสำคัญกับทุนทางสังคมเป็นอย่างมาก โดยทรงชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของพลังแห่งความสามัคคี ความปรองดอง การร่วมมือร่วมใจกัน ตลอดจนพลังวัฒนธรรมประเพณีในชุมชน ซึ่งสามารถจะแปรเปลี่ยนเป็นพลังการพัฒนาแก่เกษตรกรที่ยากจนแต่มีการรวมกลุ่มกันขึ้นได้ โดยมีพระราชกระแสถึงความสำคัญของการร่วมมือร่วมใจหรือการระดมทุนทางสังคม ความตอนหนึ่งว่า (ทบทวมหาวิทยาลัย, 2539ข : 472)

“...ลำพังความรู้ความฉลาดและเครื่องมืออันมีประสิทธิภาพต่าง ๆ นั้น ไม่อาจทำให้เราสร้างความเจริญมั่นคงให้แก่ประเทศชาติได้โดยสมบูรณ์ ในการนี้เราจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ความปรองดองกัน หันหน้าเข้าหากัน ร่วมมือร่วมใจกัน จึงจะสามารถนำเอาความรู้ ความคิด และอุปกรณ์ที่มีอยู่ มา สร้างสรรค์ความเจริญที่แท้จริง อันเป็นสิ่งสมควรปรารถนาให้บังเกิดขึ้นได้...”

นอกจากนี้ พระองค์ท่านยังได้ทรงชี้แนะหลักการและแนวปฏิบัติในการดำเนินการร่วมกัน ความตอนหนึ่งว่า (ทบทวมหาวิทยาลัย, 2539ข : 474-5)

“...แต่ว่าที่รวมกลุ่มนี้ จะเป็นสหกรณ์ จะเป็นกลุ่ม จะเป็นสมาคมก็ตาม แต่ละคนที่เป็นสมาชิกจะต้องมีความคิดที่ดี แล้วก็ช่วยกันจริง ๆ ไม่ใช่เอาเปรียบ เอารัดกัน และก็เมื่อมาเป็นสถาบันขึ้นมา มาแลกเปลี่ยนความคิดความเห็น หรือ ผนึกกำลังขึ้นมาเพื่อความเจริญรุ่งเรืองของแต่ละคนก็ยังคงต้องใช้ความคิดให้รอบคอบ การที่จะให้ได้ผลจริง ๆ แต่ละคนจะต้องคิดในด้านหลักวิชา ในด้านเสียสละเพื่อส่วนรวม...ถ้าคิดดี ๆ แล้วก็ร่วมแรงกันพยายามคิดให้มีชีวิตที่อยู่ในขอบเขตของกำลังของตัว แล้วเสริมกำลังเพิ่มขึ้นไปก็จะบรรลุผล... ต้องร่วมมือกัน แล้วตอนแรกก็ต้องประหยัด ต้องพยายามที่จะไม่ให้มีค่าใช้จ่ายที่สูงเกินไป...”

4) ความเรียบง่าย และการมีส่วนร่วมของเกษตรกร พระองค์ท่านได้ทรงเน้นย้ำอยู่เสมอว่า การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมการเกษตรนั้นจำเป็นจะต้องดำเนินการโดยวิธีการที่มีความเรียบง่าย (Simplicity) เพื่อให้เกษตรกรได้เห็นผลจริง เข้าใจได้ง่าย แล้วจึงขยายผลแบบค่อยเป็นค่อยไป โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ของเกษตรกร ดังที่เคยมีกระแสพระราชดำริถึงโครงการพัฒนาต่างๆ ความตอนหนึ่งว่า (สำนักงาน กปร., 2540 : 288) “...พยายามที่จะทำอะไรง่าย ๆ แล้วในที่สุดก็ทำง่าย ๆ แล้วได้ผลก็จะเป็นหลักวิชาโดยอัตโนมัติ...” และยังได้ทรงเน้นถึงการขยายผลของโครงการพัฒนาการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ ความตอนหนึ่งว่า (สำนักงาน กปร., 2540 : 270)

“...การขยายผลไปสู่ราษฎรในพื้นที่ใกล้เคียงนั้น ควรขยายในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป โดยการจัดตั้งเป็นกลุ่มย่อย ๆ และด้วยความสมัครใจไม่มีการบังคับ เมื่อราษฎรเห็นตัวอย่างที่ดีแล้วก็จะเข้ามาร่วมเองในภายหลัง...”

เหล่านี้คือ คุณลักษณะของการพัฒนาเศรษฐกิจการเกษตรแบบคนจน หรือแนวการพัฒนาแบบค่อยเป็นค่อยไป ไม่รีบร้อน แต่พัฒนาด้วยการค่อยๆสะสมทุนให้เกิดความมั่นคงในแต่ละระดับ ซึ่งเป็นแนวทางที่สามารถประยุกต์ใช้กับเงื่อนไขของเกษตรกรผู้ยากไร้ได้เป็นอย่างดี

2.4 เศรษฐศาสตร์เชิงระบบ

เมื่อกล่าวถึงระบบกลไกการจัดสรรทรัพยากรในการพัฒนาเศรษฐกิจแล้ว นักเศรษฐศาสตร์และนักเศรษฐศาสตร์เกษตรโดยทั่วไป ย่อมนึกถึงระบบกลไกตลาดเป็นลำดับแรก โดยมีความเชื่อพื้นฐานว่า น่าจะเป็นกลไกที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด แต่นักเศรษฐศาสตร์และนักเศรษฐศาสตร์เกษตรบางส่วนก็อาจไม่ได้คำนึงว่า การซื้อขายแลกเปลี่ยนในระบบตลาดก็มีต้นทุนในการทำธุรกรรม (Transaction Costs) ด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในสังคมชนบทและสังคมการเกษตรที่ห่างไกล ต้นทุนในการทำธุรกรรมกับธุรกิจภายนอกหรือสังคมภายนอกย่อมสูงขึ้นตามลำดับ ตามระยะทางไกลจากแหล่งตลาด และตามความยากลำบากในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่จำเป็น ดังนั้น การตัดสินใจเลือกใช้ระบบกลไกตลาดเป็นหลักเกณฑ์ในการจัดสรรทรัพยากรในระบบเศรษฐกิจการเกษตรจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องชั่งน้ำหนักระหว่างผลได้ที่เกิดขึ้นจากการผลิตด้วยความชำนาญเพื่อป้อนสู่ตลาดกับต้นทุนในการทำธุรกรรม ที่จำเป็นต้องเสียเพิ่มขึ้นเพื่อเข้าสู่การซื้อขายในระบบตลาดนั้น ๆ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงเล็งเห็นถึงสภาพปัญหาการผลิตที่ต้องพึ่งพาระบบกลไกตลาดเป็นหลัก ดังที่ได้มีกระแสพระราชดำรัสเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2540 ความตอนหนึ่งว่า

“...ข้าวที่ปลูกสำหรับบริโภค ไม่ต้องเที่ยวรอบโลก ถ้าข้าวที่ซื้อมา ต้องเที่ยว อาจจะไม่ถึงรอบโลก แต่ก็ต้องข้ามจังหวัดหรืออาจจะข้ามประเทศค่าขนส่งนั้นก็บวกเข้าไป ในราคาข้าว ตกลงเขาจะต้องขายข้าวในราคาถูก เพราะว่าข้าวนั้นต้องขนส่งไปสู่ต่างประเทศ ที่จะขายได้กำไร ก็ต้องบวกค่าขนส่ง ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ก็บวกเข้ามาในราคาข้าว หมายความว่าราคาข้าวของเกษตรกรจะถูกตัด เขาบอก

**ว่าขายข้าวหอมมะลิได้ราคาแพง จริง ตอนขายถึงผู้บริโภคนต่างประเทศ แต่
ต้นทุนก็ไม่ได้คำตอบแทนมากนัก และยังคงไปซื้อข้าวบริโภค ซึ่งจะแพงกว่า
เพราะว่าจะต้องขนส่งมา ...”**

เมื่อเป็นเช่นนี้ ผลตอบแทนที่คาดว่าจะเพิ่มขึ้นจากความชำนาญในการปลูกข้าวหอมมะลิและจากอุปสงค์ (Demand) ที่เพิ่มสูงขึ้น จึงอาจต่ำกว่าหรือใกล้เคียงกับ ต้นทุนค่าไส้หุ่ยหรือค่าธุรกรรมที่เกษตรกรต้องถูกหักจากราคาข้าวหอมมะลิที่ขายไป และต้นทุนค่าไส้หุ่ยที่เกษตรกรต้องถูกเรียกเก็บเพิ่มจากผลผลิตข้าวที่ซื้อมาบริโภคอีกต่อหนึ่ง ทำให้ผลประโยชน์สุทธิของเกษตรกรจากการผลิตและบริโภคจากระบบตลาดจึงใกล้เคียงกับศูนย์หรืออาจติดลบ ก็เป็นไปได้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงเข้าพระราชหฤทัยในปัญหาพื้นฐานของกลไกการผลิตเพื่อขายและซื้อกลับมารับบริโภค ว่าเป็น “วิธีการคิด” และ “ระบบเศรษฐกิจ” ที่จะทำให้เกิดเกษตรกรเสียเปรียบมากขึ้นจากการขายถูกซื้อแพง โดยเฉพาะดัชนีราคาของผลผลิต ณ ระดับไร่นา มักจะเพิ่มขึ้นในอัตราต่ำกว่าดัชนีราคาผลผลิต ณ ระดับตลาด อีกด้วย กระบวนการคิดและปฏิบัติตามระบบกลไกตลาดเป็นหลักเช่นนี้ จึงจะนำมาซึ่งการไม่สามารถพึ่งพาตนเองของเกษตรกรได้ในที่สุด

พระองค์ได้พระราชทานพระราชดำริในระบบกลไกการแก้ไขปัญหาดังกล่าวเป็น 3 ระดับโดยสอดคล้องกับแนวทางพัฒนาตามแนวทฤษฎีใหม่ กล่าวคือ

1) ในระดับครัวเรือน เกษตรกรต้องปรับเปลี่ยนระบบการผลิตเพื่อขายเป็นหลักโดยหันมาผลิตผลผลิตที่ตนเองยังต้องซื้อหามาจากตลาดให้มากขึ้น เพื่อลดต้นทุนค่าไส้หุ่ยที่แฝงมาในราคาสินค้าที่ตนเองซื้อมา รวมทั้งผลิตพืชและสัตว์หลากหลายชนิดเพื่อลดความเสี่ยงเพื่อการพึ่งพาตนเองตามแนวทางทฤษฎีใหม่ขั้นที่หนึ่ง โดยเกษตรกรต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับ “สภาพภูมิประเทศทางกายภาพ” และ “สภาพภูมิประเทศทางสังคม” ซึ่งหมายถึงนิสัยใจคอของตนเอง ดังพระราชดำรัสเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2540 ความตอนหนึ่งว่า

“...ได้สนับสนุนบอกว่าให้เขาปลูกข้าวบริโภค เขาจะชอบข้าวเหนียวก็ปลูกข้าวเหนียว เขาจะชอบปลูกข้าวอะไรก็ตาม ให้เขาปลูกข้าวอย่างนั้น และเก็บไว้เพื่อที่จะบริโภคตลอดปี ถ้ามีที่ที่จะทำนาปรัง หรือมีที่มากพอสำหรับปลูกข้าว ก็ปลูกข้าวหอมมะลิเพื่อที่จะขาย...”

2) ในระดับชุมชน เกษตรกรจำเป็นที่จะต้องรวมกลุ่มและดำเนินกิจกรรมการตลาดร่วมกันภายในชุมชน เพื่อลดต้นทุนค่าไส้หุ่ยลงให้ต่ำที่สุด อันเป็นการดำเนินการตามแนวทฤษฎีใหม่ขั้นที่สอง เช่น การจัดหาพันธุ์พืชร่วมกัน การจัดหาจำหน่ายผลผลิตร่วมกัน การแลกเปลี่ยนผลผลิตอาหารภายในชุมชน การจัดตั้งสหกรณ์ในการจัดหาและจำหน่ายสินค้าที่จำเป็น และการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์และสินเชื่อ

เป็นต้น การดำเนินการร่วมกันนี้จะช่วยทำให้เกิดการประหยัดทางขนาด (Economy of Scale) จากปริมาณธุรกิจที่เพิ่มขึ้น และการประหยัดทางขอบข่าย (Economy of Scope) จากการดำเนินธุรกิจด้านต่างๆ ที่เชื่อมประสานกัน และพัฒนากลายเป็นระบบสวัสดิการชุมชนแบบครบวงจรในที่สุด

3) ในระดับภายนอกชุมชน เมื่อเกษตรกรร่วมมือกันในการลดค่าเสียหายในระดับชุมชนมาระดับหนึ่ง ก็สามารถดำเนินการตามทฤษฎีใหม่ขั้นที่สาม โดยให้มีการติดต่อร่วมมือกับธุรกิจภายนอก เพื่อให้เกิดการขยายตัวของทุนและการประสานงานกันโดยตรง ไม่ว่าจะในด้านของการแปรรูปและขายผลผลิต และการซื้อเครื่องอุปโภคบริโภค จนนำมาซึ่งต้นทุนค่าเสียหายที่ต่ำลง

จากแนวพระราชดำริและพระราชดำรัสที่กล่าวถึงข้างต้น จึงเห็นได้อย่างชัดเจนว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระปรีชาญาณทางเศรษฐศาสตร์เกษตรอย่างลึกซึ้ง พระองค์มิได้ทรงปฏิเสธรระบบกลไกตลาด แต่มิได้ทรงเห็นตลาดเป็นระบบกลไกหรือคำตอบสำเร็จรูปของการพัฒนาเศรษฐกิจการเกษตร พระองค์ท่านทรงเข้าพระราชหฤทัยถึงประโยชน์และความจำเป็นของระบบตลาด ขณะเดียวกัน ก็ทรงเข้าพระราชหฤทัยถึงข้อจำกัดและข้อเสียเปรียบของเกษตรกรในการเข้าสู่ระบบตลาด โดยเฉพาะข้อเสียเปรียบในเรื่องค่าขนส่งและค่าเสียหายต่างๆ ดังนั้น พระองค์จึงทรงชี้แนะแนวทางระบบกลไก “เศรษฐกิจชุมชน” ให้แก่เกษตรกรในการเตรียมตัวเข้าสู่ระบบตลาด อย่างเป็นลำดับขั้น ตั้งแต่การจัดการในระดับไร่นา การดำเนินการร่วมกันในระดับกลุ่ม ไปจนถึงการแสวงหากัลยาณมิตรหรือพันธมิตรทางธุรกิจ เพื่อลดความเสียหาย และเพิ่มประโยชน์ในการเข้าสู่ระบบตลาดสำหรับเกษตรกร นับเป็นการทบทวนระบบกลไกของเกษตรกรเสียใหม่ ให้มีวิถีคิดและขั้นตอนปฏิบัติที่เป็นลำดับไป ไม่ก้าวกระโดดโดยตรงเข้าสู่ระบบตลาด ซึ่งจะทำให้เกษตรกรต้องอยู่ ในฐานะที่เสียเปรียบตลอดไป

“...คนอื่นจะว่าอย่างไรก็ช่างเขา จะว่าเมืองไทยล้าสมัย ว่าเมืองไทยเชย ว่าเมืองไทยไม่มีสิ่งที่สมัยใหม่ แต่เราอยู่พอมีพอกิน และขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทยพอยู่พอกิน มีความสงบและทำงานตั้งจิตอธิษฐาน ตั้งปณิธานในทางนี้ที่จะให้เมืองไทยอยู่แบบพอมีพอกิน ไม่ใช่ว่าจะรุ่งเรืองอย่างยอด แต่ว่ามีความพอยู่พอกิน มีความสงบเปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ ถ้าเรารักษาความพอยู่พอกินนี้ได้ เราก็คะยอดยิ่งยวดได้...”

พระราชดำรัส 4 ธันวาคม 2517

2.5 เศรษฐศาสตร์แห่งความสมานฉันท์

พระปรีชาญาณทางเศรษฐศาสตร์เกษตรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมิได้ทรงแสดงให้เห็นเพียงประเด็นทางเศรษฐศาสตร์เกษตรในระดับจุลภาค(Micro Level)เท่านั้น หากแต่ยังได้ทรงพระปรีชาญาณอย่างลึกซึ้งในประเด็นโครงสร้างทางเศรษฐกิจการเกษตรในระดับมหภาค(Macro Level)อีกด้วย โดยพระองค์ท่านได้ทรงเล็งเห็นถึงความสำคัญของการมีโครงสร้างเศรษฐกิจที่มีความสมานฉันท์จากการมีความเสมอภาคและมีความพึ่งพิงอิงกัน ดังที่มีพระราชกระแสความตอนหนึ่งว่า (สำนักงาน กปร., 2540 : 264) “...ถ้าเฉลี่ยความมั่งมีของประชาชนแล้วเมืองไทยไม่มีล่มจม...” และยังมีพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า (ทบวงมหาวิทยาลัย, 2539ช : 473) “...ถ้าส่วนรวมมั่นคง ส่วนตัวก็มั่นคง ประเทศไทยเราจะต้องอาศัยความสามัคคีพึ่งกัน คำว่า”พึ่งกัน” ก็หมายความว่าอาศัยซึ่งกันและกัน มีเมตตา กรุณาซึ่งกันและกัน ถึงจะอยู่ได้...”

สำหรับหนทางแห่งการพัฒนาโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมการเกษตรที่มีความสมานฉันท์นั้น พระองค์ท่านได้ทรงแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนในการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ โดยในการพัฒนาทฤษฎีใหม่ขั้นที่หนึ่ง พระองค์ท่านได้ทรงวางแนวทางให้เกษตรกรมีความพอเพียง โดยเลี้ยงตัวเองได้ (Self-sufficiency) ในระดับชีวิตที่ประหยัดก่อนที่จะขยายกิจกรรมใดๆดังนั้น การดำเนินการพัฒนาตามแนวทฤษฎีใหม่ขั้นที่หนึ่ง จึงทรงเน้นการปรับเปลี่ยนสภาวะจาก “การพึ่งพา” (Dependency) ต่อปัจจัยและระบบภายนอก มาสู่ภาวะ “การพึ่งตนเอง” (Self-reliance) จากการใช้ประโยชน์ปัจจัยภายในไร่ทำให้มากขึ้น และพัฒนามาสู่ทฤษฎีใหม่ขั้นที่สอง ซึ่งมุ่งหวังให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปของกลุ่มหรือสหกรณ์ เพื่อดำเนินกิจกรรมในด้านต่างๆที่หลากหลายขึ้น ตั้งแต่ การผลิต การตลาด ความเป็นอยู่ สวัสดิการ การศึกษา สังคมและศาสนา อันเป็นการยกระดับของความสามารถในการพึ่งตนเองขึ้นมาในระดับชุมชน จนใกล้เคียงกับระดับที่ “อุ่มชูตัวเอง” หรือ “พึ่งกัน” ได้ในระดับชุมชน

และหากชุมชนสามารถอุ่มชูตัวเองได้แล้ว ก็สมควรยกระดับความสัมพันธ์สู่กัลยาณมิตรหรือพันธมิตรในการพัฒนาภายนอกชุมชนโดยรูปแบบความสัมพันธ์ที่เอื้อประโยชน์กันทั้งสองฝ่ายอันเป็นการ “อาศัยซึ่งกันและกัน” (Interdependency) ต่อไป

ดังนั้น การดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ จึงเป็นการช่วยปรับเปลี่ยนโครงสร้างความสัมพันธ์ในเศรษฐกิจและสังคมการเกษตรไทย จากเดิมที่มีลักษณะความสัมพันธ์ในเชิงพึ่งพา กล่าวคือ เกษตรกรและชุมชนต้อง “พึ่งพา” ระบบตลาดหรือพึ่งพาการ “สงเคราะห์” โดยรัฐก็ตาม มาสู่ระดับของการ “พึ่งตนเอง” (ในทฤษฎีใหม่ขั้นที่หนึ่ง) ระดับของ “การอุ่มชูตนเอง” (ในทฤษฎีใหม่ขั้นที่สอง) และ “การพึ่งพิงอิงกัน” (ในทฤษฎีใหม่ขั้นที่สาม) ในที่สุด โดยจะต้องสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเสียก่อนแล้วจึงออกมาสู่สังคมภายนอก ในลักษณะที่พระองค์ท่านทรงใช้คำว่า “...ระเบิดจากข้างใน...” นั่นเอง

หากสังคมไทยสามารถพัฒนาตามแนวทางดังกล่าว ย่อมหมายถึง โครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมการเกษตรจะเต็มเปี่ยมไปด้วยความสมานฉันท์ ความสามัคคี และการเฉลี่ยความมั่งมีอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกันมากขึ้น เป็นการประยุกต์การแสวงหาผลประโยชน์สูงสุดตามหลักเศรษฐศาสตร์ แต่เป็นผลประโยชน์สูงสุดที่กระจายคืนสู่ชุมชนอย่างทั่วถึง บนพื้นฐานความสมานฉันท์ที่นำไปสู่ความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนของชุมชน

อย่างไรก็ดี พระองค์ก็ได้ทรงเน้นย้ำว่า การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมการเกษตรที่มีความสมานฉันท์ในระยะต้น จำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือ สนับสนุน และเสียสละจากฝ่ายต่างๆ ที่สามารถอุ้มชูตัวเองได้แล้ว ทั้งในด้านการพัฒนาทุนทางธรรมชาติ (เช่น ช่วยเหลือในการขุดสระน้ำ) ทุนทางเศรษฐกิจ (เช่น สนับสนุนเครื่องมืออุปกรณ์ และวิทยาการที่เหมาะสม) ทุนมนุษย์ (เช่น สนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ของเกษตรกร) และทุนทางสังคม (เช่น สนับสนุนการรวมกลุ่ม และสร้างพันธมิตรในการพัฒนาต่างๆ) และหากทุกฝ่ายร่วมใจและเสียสละกัน การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมบนพื้นฐานแห่งความสมานฉันท์ หรือบนพื้นฐานแห่งการพึ่งกันครั้งนี้ จะให้ผลมหากาล ดังที่มีพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า (สำนักงาน กปร., 2540 : 290) **“...ถ้าราษฎร “รู้จักสามัคคี” และรู้ว่า “การเสียคือการได้” ประเทศชาติก็จะก้าวหน้า เพราะว่าการที่คนอยู่ดีมีความสุขนั้นเป็นกำไรอีกอย่างหนึ่งซึ่งนับเป็นมูลค่าเงินไม่ได้...”**

2.6 พระปรีชาญาณทางเศรษฐศาสตร์เกษตร คือ แสงสว่างส่องนำ การพัฒนาภูมิปัญญาไทย

จากความสำเร็จที่ผ่านมาทั้งหมดข้างต้นนั้นคงเป็นประจักษ์พยานได้เป็นอย่างดีถึงพระปรีชาญาณทางเศรษฐศาสตร์เกษตรขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งพระองค์มิได้ทรงเพียงประยุกต์หลักการทางเศรษฐศาสตร์เข้ากับกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจการเกษตรในระดับต่างๆ เท่านั้น พระองค์ท่านยังทรงเข้าพระราชหฤทัยถึงเงื่อนไขและข้อจำกัดของหลักวิชาทางเศรษฐศาสตร์ปัจจุบัน (เช่น การเน้นถึงประโยชน์เฉพาะตน) ทรงตระหนักถึงเงื่อนไขและข้อจำกัดที่เป็นอยู่จริงในสังคมการเกษตรไทย (เช่น ความเสียเปรียบของเกษตรกรในเรื่องต้นทุนทางธุรกรรม) ขณะเดียวกัน พระองค์ท่านก็ทรงคำนึงถึงระบบคุณค่าเดิมในสังคมไทย ซึ่งมีได้ถูกรวมไว้ในหลักการทางเศรษฐศาสตร์ปัจจุบัน (เช่น การเสียสละ การคำนึงถึงประโยชน์ร่วมกัน) มาปรับประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดสันติธรรมขึ้น ทั้งในระดับครัวเรือน ชุมชน และสังคมส่วนรวมได้ อย่างที่ไม่มีผู้ใดได้ทำมาก่อน นับเป็นมิติใหม่แห่งวิธีคิดและแนวทางปฏิบัติของสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร เสมือนหนึ่งเป็นแสงสว่างส่องนำการพัฒนาภูมิปัญญาไทยในด้านนี้ ให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่แจ่มชัดมากขึ้น ทั้งในการพัฒนาทางวิชาการและการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจการเกษตรของชาติ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังทรงพระอัจฉริยภาพทางเศรษฐศาสตร์เกษตร โดยพระราชทานแนวทางในการประยุกต์ใช้หลักการทางเศรษฐศาสตร์เกษตรเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมการเกษตรของไทย ภายใต้เงื่อนไขที่มีอยู่และทรัพยากรที่จำกัด อย่างเป็นขั้นเป็นตอน ในอย่างน้อย 5 มิติที่สำคัญอันจะมีผลต่อเกษตรกรและสังคมไทยอย่างมาก กล่าวคือ การปรับเปลี่ยนวิธีการในการพัฒนา (เศรษฐศาสตร์แบบคนจน) การเลือกใช้ระบบกลไกในการพัฒนา (เศรษฐศาสตร์เชิงระบบ) การปรับโครงสร้างความสัมพันธ์ในสังคม (เศรษฐศาสตร์แห่งความสมานฉันท์) การกำหนดเป้าหมายในการพัฒนา (เศรษฐศาสตร์แห่งความมั่นคง) และการปรับเปลี่ยนอุดมการณ์ในการตัดสินใจจัดสรรทรัพยากร (เศรษฐศาสตร์แห่งมโนธรรม) โดยมีการพัฒนาการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่เป็นเสมือนแบบจำลองเบื้องต้น เพื่อให้พลกนิกรของพระองค์ทุกหมู่เหล่าได้นำไปปรับใช้ตามทุนทางธรรมชาติ ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนมนุษย์ และทุนทางสังคมที่แต่ละคน แต่ละชุมชน และแต่ละหน่วยงานมีอยู่

หลักการและกระบวนการทางเศรษฐศาสตร์เกษตรของพระองค์ท่านจึงไม่ใช่กระบวนการหนีห่างในสังคม (Social Exclusion) โดยการทำให้วิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรกลายเป็นเรื่องซับซ้อนทางเทคนิค ที่ยากเกินกว่าเกษตรกรซึ่งเป็นสมาชิกส่วนใหญ่ของสังคมไทยจะเข้าใจได้ ในทางตรงกันข้าม หลักการคิดและกระบวนการปฏิบัติทางเศรษฐศาสตร์เกษตรของพระองค์ กลับเป็นเครื่องมือและกลไกสำคัญให้เกิดการรวมกันเข้า และร่วมผลสานกันอย่างง่ายและประหยัด โดยมีสันติสุขและสันติธรรมเป็นเป้าหมายสำคัญ

ดังนั้น เหล่านักเศรษฐศาสตร์เกษตรจึงควรสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงช่วยชี้แนะแนวทางการพัฒนาภูมิปัญญาไทยทางเศรษฐศาสตร์ให้แตกฉานขึ้นในครั้งนี และควรสานต่อแนวทางของพระองค์ เพื่อพัฒนาให้เกิดเป็นองค์ความรู้ที่เข้มแข็งของสังคมไทย อันมีรากฐานมาจากสังคมเกษตรเป็นสำคัญ

และเพื่อแสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นที่จะสานต่อแนวทางที่พระองค์ท่านได้พระราชทานไว้ หนังสือราชสดุดีเล่มนี้จะขอนำเสนอพระปรีชาญาณและพระอัจฉริยภาพของพระองค์ท่าน ในการพัฒนาเศรษฐกิจการเกษตร โดยเชื่อมโยงกับลำดับขั้นของแนวทฤษฎีใหม่ภายใต้ปรัชญาแห่งเศรษฐกิจพอเพียง ใน 3 ประการสำคัญ กล่าวคือ 1) การจัดระบบการผลิตและทรัพยากรในไร่นา 2) การพัฒนาองค์กรเกษตรกร และ 3) การจัดการตลาดและระบบธุรกิจการเกษตร

พระปริชาญาณทางด้านการจัดระบบการผลิต
และทรัพยากรในไร่นา

3. พระปรีชาญาณทางด้านการจัดระบบการผลิตและ ทรัพยากรในไร่นา

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า พระปรีชาญาณด้านการเกษตรในมิติของความพยายามที่จะยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรไทยโดยเฉพาะกลุ่มเกษตรกรที่ยากจนให้ดีขึ้น จากการหาทางปรับปรุงระบบการผลิตและการจัดการบริหารทรัพยากรที่จำกัดในไร่นานั้น นับว่าเป็นที่ประจักษ์แก่ใจของพลสกนิกรและเกษตรกรไทยมาช้านานแล้ว เพราะไม่ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะเสด็จพระราชดำเนินไป ณ ที่แห่งไหนใดในประเทศไทย แม้แต่ในพื้นที่ชนบทอันห่างไกลและทุรกันดาร พระองค์ก็จะทรงสังเกตเห็นถึงลักษณะของภูมินิเวศโดยเฉพาะสภาพทรัพยากรดินและน้ำ เพื่อจะได้พระราชทานพระราชดำริในการหาทางปรับปรุงระบบการผลิตในไร่นาของเกษตรกร ให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพดินและน้ำที่ปรากฏอยู่ รวมทั้งทรงแนะนำให้วิจัยค้นคว้าระบบการผลิตพืช สัตว์ หรือระบบผสมผสาน ที่จะเป็นประโยชน์และปฏิบัติได้จริงต่อเกษตรกรของแต่ละพื้นที่อีกด้วย โดยทรงเน้นหลักการในการลงมือปฏิบัติจริง ปฏิบัติอย่างค่อยเป็นค่อยไป มีขั้นตอน และไม่ยึดถือตำราเป็นหลักอย่างเดียวโดยไม่ยืดหยุ่น โดยนัยนี้ นับว่าเป็นพระปรีชาญาณที่เป็นหลักพื้นฐานเบื้องต้นที่สุดที่ได้ทรงปฏิบัติเพื่อช่วยแก้ไขปัญหาลงมือปฏิบัติจริงที่เกี่ยวเนื่องกับเศรษฐกิจการเกษตรในระดับไร่นาของเกษตรกร ให้บรรเทาเบาบางลงหรือหมดไปในที่สุด

แนวพระราชประสงค์โดยรวมของการพัฒนาการเกษตรในระดับไร่นา ก็คือ การหาทางทำให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองให้ได้จากอาชีพการเกษตร โดยเฉพาะในด้านการมีอาหารบริโภคที่พอเพียงตลอดทั้งปีก่อนเป็นอันดับแรก จากนั้นจึงหาทางสร้างรายได้จากการขายผลผลิตออกสู่ตลาดหรือการแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างกันในกลุ่มชน เพื่อความเป็นสมานฉันท์และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตและอนุรักษ์สภาพแวดล้อมในไร่นาให้เกิดความสมดุล ซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาการเกษตรที่ยั่งยืนโดยรวม นั่นเอง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักเป็นอย่างดีว่า การประกอบอาชีพของเกษตรกร โดยเฉพาะเกษตรกรที่อยู่ในเขตทุรกันดารนั้นมีปัญหาหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะปัญหาหลักที่จะต้องหาวิธีการฟันฝ่าให้ผ่านพ้นไปได้ คือ ความขาดแคลนน้ำในไร่นาของเกษตรกรแต่ละคนที่จะนำมาจัดสรรใช้ประโยชน์ในรอบปีการผลิต จึงพระราชทานแนวทางปฏิบัติ (Approach) ที่เป็นระบบและเป็นขั้นตอน ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในนามของ **การเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่** เพื่อแสดงแนวปฏิบัติในการจัดหา จัดสรร และจัดการทรัพยากรน้ำและดินในระดับไร่นา เพื่อให้สามารถเกิดประโยชน์ในด้านผลิตอาหารของครัวเรือนและสมดุลของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ ก่อนที่จะขยายบริบทออกไปสู่การรวมตัวเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันของเกษตรกรในชุมชน และพัฒนากิจกรรมในวงที่กว้างออกไปในระดับตลาดและร่วมมือกับสังคมภายนอก

พระปรีชาญาณทางด้านการจัดระบบการผลิตและทรัพยากรในโรนานี้ สามารถที่จะนำมาพิจารณาในรายละเอียดเป็น 3 ประเด็นสำคัญ กล่าวคือ 1) แนวพระราชดำริในการแก้ไขปัญหาพื้นฐานทางการเกษตร 2) ความเป็นมาและหลักการของการเกษตรตามแนว “ทฤษฎีใหม่” และ 3) มิติทางเศรษฐศาสตร์ของการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่

3.1 แนวพระราชดำริในการแก้ไขปัญหาพื้นฐานทางการเกษตร

จากปัญหาหลักที่เกษตรกรไทยมักจะประสบอยู่เป็นนิจในการจัดการทรัพยากรในระดับไร่นา การเกษตร อันได้แก่ ปัญหาเรื่องดินและน้ำ กล่าวคือ ในส่วนของดินมักจะขาดความอุดมสมบูรณ์ เพราะใช้ประโยชน์ในการเพาะปลูกมานาน ขาดการปรับปรุงบำรุงรักษา นอกจากนี้ยังมีปัญหาทางกายภาพดั้งเดิมของดิน คือ ดินเปรี้ยว ดินเค็ม ดินตลิ่ง ตลอดจนมีปัญหาการชะล้างพังทลายของดินอีกด้วย และในส่วนของน้ำมักจะประสบกับปัญหาจากความแปรปรวนของภูมิอากาศ ทำให้เกิดภาวะฝนแล้งหรือน้ำท่วม ทำความเสียหายให้กับพืชผลโดยเฉพาะการผลิตข้าว ทำให้เกษตรกรได้อาหารไม่พอต่อการบริโภคในครัวเรือน นอกจากนี้ปัญหาเรื่องดินและน้ำแล้ว เกษตรกรยังขาดที่ดินทำกิน ขาดข้อมูลข่าวสาร และการเข้าถึงแหล่งความรู้ในการประกอบอาชีพ ปัญหาเหล่านี้ล้วนทำให้เกิดเป็น

ความไม่พอเพียงในการดำรงชีวิตและความยากจนติดตามมา ล้วนสืบเนื่องมาจากปัญหาของดินและน้ำ ซึ่งเป็นทรัพยากรหรือปัจจัยการผลิตหลักทางการเกษตร

ในช่วง 50 กว่าปีที่ผ่านมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมพสกนิกรทั่วประเทศ และ

ทอดพระเนตรเห็นความทุกข์ยากแร้นแค้นของเกษตรกรด้วยสายพระเนตรของพระองค์เอง โดยเฉพาะเกษตรกรรายย่อยที่ยากจนในพื้นที่ห่างไกล ทุรกันดาร และขาดแคลนโอกาสในการเข้าถึงองค์ความรู้ในการพัฒนาตนเอง พระองค์จึงได้ทรงริเริ่มโครงการพัฒนาการเกษตรระดับไร่นาในลักษณะต่างๆเป็นจำนวนมาก เพื่อแก้ไขบรรเทาปัญหาเหล่านั้น โดยเริ่มจาก ปี 2494 พระองค์ได้ทรงริเริ่มโครงการประมงพระราชทาน โดยพระราชทานพันธุ์ปลาหมอเทศแก่ราษฎรเพื่อเพิ่มอาหารโปรตีน โดยมีหลักการดำเนินงานสำคัญหลายประการที่ทรงเน้นเพื่อให้บรรลุตามแนวพระราชดำริ ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ปรับใช้กับการแก้ไขปัญหาการเกษตรได้เป็นอย่างดี ทั้งในแง่ของแนวคิดและแนวปฏิบัติ กล่าวคือ

1) เน้นการแก้ปัญหาเร่งด่วนเฉพาะหน้า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเน้นเสมอว่า โครงการของพระองค์นั้น ส่วนมากแล้วจะเป็นโครงการที่มุ่งช่วยเหลือแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่ราษฎรกำลังประสบอยู่ หรือเป็นปัญหาในส่วนที่กำลังเกิดขึ้นสร้างความทุกข์ร้อนต่อเกษตรกรต้องรีบทำการแก้ไขอย่างเร่งด่วน เพื่อให้เกษตรกรสามารถดำรงอยู่ต่อไปได้และค่อยหาทางเรียนรู้แก้ไขปัญหานั้นๆตามมา โดยทรงจัดลำดับว่า ปัญหาใดควรรีบดำเนินการก่อนหรือหลัง ทรงเน้นการมีขั้นตอนในการแก้ปัญหา เพราะไม่สามารถแก้ไขปัญหทั้งหมดที่มีอยู่ได้ในเวลาเดียวกัน พระองค์ทรงเน้นถึงหลักการของความจำเป็นนี้ ความตอนหนึ่งว่า (สุพัตรา, 2540 : 11)

“...ถ้าปวดหัวก็คิดอะไรไม่ออก...เป็นอย่างนั้นต้องแก้ไขการปวดหัวนี้ก่อนแต่ปวดหัวใช้ยาแก้ปวด...หรือยาอะไรก็ตามแก้ปวดหัว มันไม่ได้แก้อาการจริง แต่ต้องแก้ปวดหัวก่อน เพื่อให้อยู่ในสภาพที่คิดได้ แล้วอีกอย่างก็คือแบบ Macro นี้ เขาจะทำแบบรีอทั้งหมด ฉันไม่เห็นด้วย...อย่างบ้านคนอยู่ เรบอกที่บ้านนี้มันผุดตรงโน้น ไม่คุ้มที่จะไปซ่อม... เอาตกลงรีอบ้านนี้ระเบิดเลย เราจะไปอยู่ที่ไหน ไม่มีที่อยู่ ก็ต้องค้าเสียก่อน แล้วค่อยๆ ดูตรงนี้ยังพออยู่ได้... ไปรีอตรงห้องโน้นแล้วก็ค่อย ๆ สร้าง แล้วมารีอตรงห้องนี้... วิธีทำจะต้องค่อย ๆ ทำ จะไประเบิดหมดไม่ได้...”

ตัวอย่างของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่เน้นหลักการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า มีอยู่มากมาย อาทิเช่น การจัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อแก้ปัญหาดินเปรี้ยวที่เกษตรกรจำนวนมากกำลังประสบอยู่ ซึ่งทำให้เกษตรกรในพื้นที่จังหวัดนราธิวาสไม่สามารถผลิตข้าวได้พอเพียงแก่การบริโภค หรือศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อศึกษาการเลี้ยงกุ้งแบบไม่ทำลายสภาพแวดล้อม อันเป็นผลเสียทั้งในระดับพื้นที่และการกีดกันทางการค้าระหว่างประเทศที่กำลังประสบอยู่

2) เน้นการพัฒนาต้องเป็นไปตามขั้นตอน ตามลำดับความจำเป็น และประหยัด

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเน้นการพัฒนาที่มุ่งสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนในลักษณะการพึ่งพาตนเอง ทรงใช้คำว่า “ระเบิดจากข้างใน” คือ จะต้องเร่งช่วยทำให้ชุมชนหรือหมู่บ้านมีความพร้อมเข้มแข็งเสียก่อนแล้วจึงค่อยออกมาสู่สังคมภายนอก พระองค์มีพระราชประสงค์ที่จะช่วยเหลือเกษตรกรและชุมชนเล็กๆ สามารถดำรงอยู่ได้เป็นหลักในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของกระแสเศรษฐกิจและสังคมภายนอก แล้วจึงค่อยขยายพื้นที่การพัฒนาออกสู่วงที่กว้างขึ้น และเป็นการขยายตัวอย่างมีความมั่นคงเป็นลำดับขั้นไป ไม่เป็นการสร้างความมั่งคั่งอย่างฉาบฉวยภายใต้ความเสี่ยงและความไม่แน่นอนที่อาจจะเกิดขึ้นทุกเมื่อ ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า (สุพัตรา, 2540 : 12)

“...การช่วยเหลือสนับสนุนประชาชนในการประกอบอาชีพ และตั้งตัวให้มี ความพอกิน พอใช้ก่อนอื่น เป็นพื้นฐานนั้น เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งยวด เพราะผู้มี อาชีพและฐานะพอเพียงที่จะพึ่งตนเอง ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้า ระดับที่สูงขึ้นต่อไปโดยแน่นอน ส่วนการถือหลักที่จะส่งเสริมความเจริญให้ค่อย เป็นค่อยไปตามลำดับ ด้วยความรอบคอบระมัดระวังและประหยัดนั้น ก็เพื่อ ป้องกันความผิดพลาดล้มเหลว และเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จได้แน่นอนบริบูรณ์...”

3) เน้นการพึ่งตนเอง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเน้นการพัฒนาที่ให้ประชาชนหรือเกษตรกรสามารถอยู่ได้ ในสังคมตามสภาพที่แท้จริงและสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด การหาทางช่วยเหลือเกษตรกรในแต่ละ พื้นที่ให้สามารถช่วยตนเองให้ได้ จึงจะต้องคำนึงถึงสภาพปัญหา ความจริง และความจำเป็นของ เกษตรกรในแต่ละพื้นที่ที่ปรากฏอยู่เป็นสำคัญ ยิ่งกว่าการพยายามให้บรรลุถึงเป้าหมายอื่นๆที่วางไว้ เพราะทรงตระหนักว่า การที่เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้นั้น นับเป็นพื้นฐานที่สำคัญยิ่งของการ พัฒนาเศรษฐกิจในภาคเกษตรกรรมและรวมทั้งการพัฒนาสังคมในส่วนรวม อีกด้วย ดังพระราช ดำรัสความตอนหนึ่งว่า (สุพัตรา, 2540 : 29)

“...การเข้าใจถึงสถานการณ์ของผู้ที่เราจะช่วยเหลือนั้นเป็นสิ่งสำคัญที่สุด การช่วยเหลือให้เขาได้รับสิ่งที่เขาควรจะได้รับตามความจำเป็นอย่างเหมาะสม จะเป็นการช่วยเหลือที่ได้ผลดีที่สุด เพราะฉะนั้นในการช่วยเหลือแต่ละครั้งแต่ละ

กรณีจำเป็นที่เราจะพิจารณาถึงความต้องการและความจำเป็นก่อน และต้องทำความเข้าใจกับผู้ที่เราจะช่วยให้เข้าใจด้วยว่าเขาอยู่ในฐานะอย่างไร สมควรจะได้รับความช่วยเหลืออย่างไร เพียงใด อีกประการหนึ่งในการช่วยเหลือนั้น ควรยึดหลักสำคัญว่า เราจะช่วยเขาเพื่อให้เขาสามารถช่วยเหลือตนเองได้ต่อไป...”

ตัวอย่างโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่เน้นหลักการพึ่งพาตนเอง เพื่อพัฒนาแก้ไข ปัญหาความยากจนของเกษตรกรตามสภาพความจำเป็นที่แท้จริงของแต่ละพื้นที่ อาทิเช่น โครงการ จัดพัฒนาที่ดินตามพระราชประสงค์ “หุบกระพง” จังหวัดเพชรบุรี โครงการธนาคารโค-กระบือ โครงการธนาคารข้าว เป็นต้น ซึ่งล้วนแต่เป็นโครงการที่เน้นให้เกษตรกรรวมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญหา ของตนเองและของชุมชน โดยการมีส่วนร่วม ความสมานฉันท์ และมโนสำนึกร่วมกันของกลุ่ม ทำให้แก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นลุล่วงไปได้

4) เน้นการส่งเสริมความรู้และเทคโนโลยีการสมัยใหม่ที่เหมาะสม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเล็งเห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องเสริมสร้างสิ่งทีขาดแคลน และเป็นความต้องการของเกษตรกร ซึ่งก็คือ ความรู้และเทคโนโลยีการสมัยใหม่ที่สามารถนำไป ประยุกต์ใช้ได้จริงๆ ภายใต้เงื่อนไขของไร่นา พื้นที่ชนบท และตัวเกษตรกรเอง พระองค์ทรงเน้นถึง ความจำเป็นที่จะต้องสร้างให้มี “ตัวอย่างแห่งความสำเร็จ” ในการจัดทำเทคโนโลยีที่เหมาะสม (Appropriate Technology) ในลักษณะพิพิธภัณฑธรรมชาติที่มีชีวิต เพื่อให้เกษตรกรได้มีโอกาสได้ รู้ได้เห็นตัวอย่างของความสำเร็จจริง ภายใต้สภาพแวดล้อมจริง และนำกลับไปปฏิบัติเองได้ โดยไม่ ยึดติดกับตำราหรือเลียนแบบจากต่างประเทศที่พัฒนาแล้วมากเกินไป เนื่องจากมีเงื่อนไขปัจจัยที่ แตกต่างกันไป

ดังนั้น พระองค์จึงทรงให้จัดตั้ง “ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” ในทุกภูมิภาคของประเทศ ได้แก่ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อน จังหวัดฉะเชิงเทรา ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย จังหวัดเพชรบุรี ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน จังหวัดจันทบุรี ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพาน จังหวัดสกลนคร ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ จังหวัดเชียงใหม่ และศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิภพทอง จังหวัดนครราชสีมา เพื่อเป็นสถานที่ศึกษา ทดลองวิจัย และแสวงหาความรู้ เทคนิควิชาการสมัยใหม่ที่เกษตรกร “รับได้” นำไป “ดำเนินการเองได้” และเป็นวิธีที่ “ประหยัด” เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพและการประกอบอาชีพของเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคนั้น ๆ พระองค์มีพระราชประสงค์ที่จะให้ตัวอย่างแห่งความสำเร็จทั้งหลายได้กระจายไปสู่ท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศ และสามารถนำไปปฏิบัติได้ผลอย่างจริงจัง

5) เน้นการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรธรรมชาติโดยทั่วไปและในระดับไร่นา ล้วนแต่เป็นพื้นฐานที่สำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจการเกษตรและสังคมชนบท ในระยะที่ผ่านมา ประเทศไทยได้เน้นการเจริญเติบโตหรือความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติกันอย่างฟุ่มเฟือย ทำให้สภาพทรัพยากรที่ถูกทำลายมีความเสื่อมโทรมลงอย่างเห็นได้ชัดเจน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ พระราชหฤทัยเป็นอย่างยิ่งในการทำนุบำรุงปรับปรุงสภาพทรัพยากรธรรมชาติต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร ไม่ว่าจะเป็น ป่าไม้ ที่ดิน แหล่งน้ำ และการประมง เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้นมีความสามารถในการเพิ่มผลผลิตการผลิตอย่างยั่งยืนให้มากที่สุด ดังนั้น พระองค์จึงมีพระราชดำริให้ดำเนินงานโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการอนุรักษ์พื้นที่ต้นน้ำลำธาร โครงการป่ารักษ์น้ำ โครงการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า โครงการพัฒนาที่ดิน โครงการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยทรงเห็นว่า การอนุรักษ์ดินและน้ำในไร่นานั้นสามารถจะกระทำได้หากมีวิธีการที่เหมาะสม และจะนำมาซึ่งความสมดุลของระบบนิเวศ ผลผลิตการผลิต และรายได้จากผลผลิต รวมทั้งมีสังคมชนบทที่เข้มแข็งมั่นคง อีกด้วย

โดยเฉพาะในระดับไร่นานั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัด อย่างประหยัด และเกิดประโยชน์สูงสุด โดยทรงพยายามลดการพึ่งพาปัจจัยจากภายนอก ที่เป็นการสร้างภาระหนี้สิน และเพิ่มความเสี่ยงภัยหากมีการผันผวนทางเศรษฐกิจและสังคมเกิดขึ้น

จากหลักการดังกล่าว พระองค์ทรงเน้นให้เกษตรกรใช้ปุ๋ยคอกและปุ๋ยหมัก ที่ทำจากวัสดุเหลือใช้ในไร่นาเพื่อปรับปรุงดิน นอกจากนี้ ยังทรงเป็นผู้นำในการรณรงค์นำเอาหญ้าแฝกมาใช้ประโยชน์ในด้านการฟื้นฟูและอนุรักษ์ดินและน้ำ เพราะหญ้าแฝกเป็นเทคโนโลยีที่ราคาถูก ง่าย สะดวก ประหยัดแรงงาน ยั่งยืน และมีประโยชน์หลายด้าน เช่น ปลูกล้อมรอบแปลงนา สวนผลไม้ ขอบสระ เพื่อป้องกันการพังทลายของดิน ปลูกแฝกหลายดินดาด เพื่อปรับปรุงดินเหนียวเพิ่มการระบายน้ำ ปลูกปรับเปลี่ยนฝัก เพื่อป้องกันการพังทลาย และแฝกที่ปลูกไว้ในไร่นายังเป็นแหล่งผลิตมวลชีวภาพ สามารถใช้เป็นปุ๋ยอินทรีย์แก่พืช ล้วนแต่เป็นการสร้างสมดุลย์แก่ระบบนิเวศในไร่นาทิ้งสิ้น

หลักการพัฒนาต่างๆตามแนวพระราชดำริดังกล่าวนี้ นับว่าสามารถนำมาใช้ประยุกต์เข้ากับการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจการเกษตรในทุกระดับได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะปัญหาของกลุ่มเกษตรกรที่ยากจน เพราะเป็นแนวทางที่แสดงให้เห็นถึงหลักการจัดการบนพื้นฐานความจริงของฐานทรัพยากรและทุนสังคมของชนบทไทย คือ เป็นหลักการที่ทำได้จริง ทำเองได้ง่าย ไม่ยึดติดตำรา ประหยัด เห็นผลคุ้มค่าทั้งในระยะสั้นและระยะยาวมีการพัฒนาที่ค่อยเป็นค่อยไปตามขั้นตอนจากระดับเล็กที่สุดขึ้นมา เน้นสำนักแห่งความสามัคคีเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกันและเปิดโอกาสแห่งการมีส่วนร่วมเพื่อการเรียนรู้ อันนำไปสู่การพึ่งพาตนเองและชุมชนได้ในที่สุด

องค์ประกอบทางความคิดตามแนวพระราชดำริเหล่านี้ นับว่าครอบคลุมบริบทของการพัฒนาเศรษฐกิจการเกษตรไว้ได้อย่างสมบูรณ์ ยิ่งกว่าทฤษฎีการพัฒนาใด ๆ ซึ่งมักจะติดขัดด้วยข้อสมมติ (Assumptions) หรือเงื่อนไขต่าง ๆ (Conditions) ที่ไม่สามารถเป็นไปในความเป็นจริงของภาคการเกษตรไทย ทำให้ทฤษฎีพัฒนาเศรษฐกิจการเกษตรจำนวนมากไม่สามารถที่จะนำมาปฏิบัติให้เกิดประโยชน์เต็มที่ได้ คุณค่าของทฤษฎีการพัฒนาเหล่านั้น จึงจำกัดเฉพาะเป็นเพียงแนวคิดที่ดีภายใต้ข้อสมมติต่าง ๆ เท่านั้น ซึ่งต่างจากกรณีของหลักการตามแนวทางพระราชดำริ ซึ่งมีรูปธรรมปรากฏให้เห็นเป็นโครงการปฏิบัติได้จริงอย่างเด่นชัดแล้ว

3.2 ความเป็นมาและหลักการของการเกษตรตามแนว “ทฤษฎีใหม่”

เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน 2532 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงเริ่มประเดิมกิจกรรมมูลนิธิชัยพัฒนาและพระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับ “การพัฒนาแบบใหม่” โดยการจัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ เป็นต้นแบบเพื่อการพัฒนาการเกษตร และเพื่อประสานความร่วมมือระหว่างวัด ราษฎร และรัฐ ในบริเวณที่ดินใกล้กับวัดมงคล ตำบลห้วยบง อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีปัญหาคุณภาพดินเสื่อมโทรมและการขาดแคลนน้ำในไร่นาอันเป็นปัญหาหลักเฉพาะหน้าของเกษตรกรไทยทั่วไป ซึ่งจะโยงไปยังปัญหาผลผลิตตกต่ำ ปัญหาการขาดแคลนทุน ปัญหาหนี้สิน และปัญหาเศรษฐกิจอื่นๆ ตามมา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทอดพระเนตรเห็นสภาพความเป็นจริงของปัญหาต่างๆดังกล่าวจากการเสด็จพระราชดำเนินไปยังพื้นที่เกษตรทຸກกันดารเป็นเวลาเนิ่นนาน โดยเฉพาะการเสด็จพระราชดำเนินไปยังบ้านกุดต่อแก่น ตำบลกุดลิมคุ้มเก่า อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีปัญหาขาดแคลนน้ำเพื่อการทำนา และเส้นทางเสด็จพระราชดำเนินนั้นมีความคดเคี้ยวและยากลำบากมาก ซึ่งรู้จักกันในนามที่ทรงเรียกว่า “ทางดิสโก้” เมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน 2535 พระองค์จึงทรงมีแรงดลพระราชหฤทัยที่จะมีข้อสรุปถึงความจำเป็นในการจัดหาแหล่งน้ำในไร่นา เพื่อการผลิตข้าวอันเป็นปัจจัยอาหารที่จำเป็นที่สุดแก่เกษตรกร

ดังกระแสพระราชดำรัสที่พระราชทานในเวลาต่อมาเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2535 ความตอนหนึ่งว่า

“...ข้าวนี้เป็นพืชที่แข็งแกร่งมาก ขอให้ได้น้ำค้างก็พอ แม้จะเป็นข้าวธรรมดา ไม่ใช่ข้าวไร่ ถ้าหากว่าเราช่วยเหลือเล็กน้อยก็สมารถที่จะได้ข้าวมากขึ้นหน่อย พอที่จะกิน ฉะนั้น โครงการที่จะทำมีค่าใช้จ่ายจะต้องทำโครงการใหญ่โตมากนักจะได้ผลทำเล็ก ๆ ก็ได้ วิธีแก้ไขคือ ต้องรับฝนที่ตกลงมา ก็เกิดความคิดอยากทดลองดู สักสิบไร่ในท้องถิ่นนั้น สามไร่จะทำเป็นบ่อน้ำคือเก็บน้ำฝน แล้วถ้าจะต้องใช้ปุ๋ยด้วย พลาสติก ก็ด้วยพลาสติก ทดลองดู แล้วอีกหกไร่ทำเป็นที่นา ส่วนไร่ที่เหลือก็เป็นที่บริการหมายถึงทางเดินหรือเป็นกระดือบ หรืออะไรก็ได้แล้วแต่ หมายความว่า น้ำสามสิบเปอร์เซ็นต์ ที่ทำนาหกสิบเปอร์เซ็นต์ ก็เชื่อว่าถ้าเก็บน้ำไว้ได้ หากเดิมเก็บเกี่ยวได้ไร่ละหนึ่งถึงสองถัง ถ้ามีน้ำเล็กน้อยอย่างนั้น ก็ควรจะเก็บเกี่ยวข้าวได้ ไร่ละสิบยี่สิบถัง ...”

พระราชดำรัสในการจัดหาน้ำและการจัดสรรที่ดินการเกษตรดังกล่าว คือ ที่มาของแนวทาง “ทฤษฎีใหม่” ในการทำเกษตรกรรม โดยเฉพาะการเกษตรในพื้นที่ขนาดเล็กที่ขาดแคลนน้ำในไร่นา เช่น พื้นที่ประมาณ 15 ไร่ ในเวลาต่อมา พระองค์จึงได้ทรงโปรดให้มีการทดลองขึ้นเป็นรูปธรรมที่พื้นที่ที่ได้ขยายเพิ่มเติมใกล้วัดมงคล ซึ่งได้พระราชทานนามใหม่ว่า วัดมงคลชัยพัฒนา และพื้นที่บ้านกุดตอแก่น โดยทรงประยุกต์รูปแบบการทำเกษตรผสมผสานเข้าสู่แนวทางทฤษฎีใหม่ จากการจัดสรรที่ดินเพื่อผลิตข้าว พืชไร่และไม้ยืนต้น โดยทรงเน้นการจัดหาแหล่งน้ำในไร่นาของเกษตรกรเป็นหลักสำคัญของระบบ

ดังกระแสพระราชดำรัสที่พระราชทานเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2537 ความตอนหนึ่งว่า

“...ได้ซื้อที่ 15 ไร่ ที่ใกล้วัดมงคล หมู่บ้านวัดใหม่มงคล...ทางราชการโดยกรมชลประทาน กรมพัฒนาที่ดิน กรมวิชาการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร ทางนายอำเภอ และผู้ว่าราชการจังหวัดสระบุรี ได้ช่วยกันทำโครงการนี้ โครงการนี้ใช้เงินของมูลนิธิช่วยพัฒนาส่วนหนึ่ง ใช้เงินของทางราชการส่วนหนึ่งโดยวิธีขุดบ่อน้ำ เพื่อใช้น้ำนั้นมาทำการเพาะปลูกตามทฤษฎีใหม่ ซึ่งทฤษฎีใหม่นี้ยังไม่เกิดขึ้นพอดีขุดบ่อน้ำนั้น เราก้เรียกว่า “มือนดี” ขุดน้ำมีน้ำ ช่างๆ ที่อื่นนั้น ไม่มีน้ำ แต่ตรงนั้นมือน้ำ ลงท้ายก็สามารถปลูกข้าว แล้วก็ปลูกผัก ปลูกไม้ยืนต้นไม้ผล...หลักมีว่าแบ่งที่ดินเป็นสามส่วน ส่วนหนึ่งเป็นที่สำหรับปลูกข้าว อีกส่วนหนึ่ง สำหรับปลูกพืชไร่ พืชสวน และก็มีที่สำหรับขุดสระน้ำ ดำเนินการไปแล้ว ทำอย่างธรรมดาอย่างชาวบ้าน ในที่สุดได้ข้าวและได้ผัก ขายข้าวกับผักนี้ มีกำไร 2 หมื่นบาท 2 หมื่นบาท ต่อปี หมายความว่าโครงการนี้ใช้งานได้ เมื่อใช้งานได้ก็ขยายโครงการ ทฤษฎีใหม่นี้ โดยให้ทำที่อื่น...ฉะนั้นในบริเวณนั้นจะเกิดเป็นบริเวณที่พัฒนาแบบใหม่ ถึงเรียกว่า ทฤษฎีใหม่ ...”

แนวปฏิบัติโดยรวมของการเกษตร “ทฤษฎีใหม่” จึงอาจจะสรุปได้ว่า เป็นแนวการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งในระดับเล็กที่สุดคือไร่นาของเกษตรกรไปจนถึงระดับชุมชนและสังคมส่วนรวม โดยแบ่งออกเป็นขั้นตอนต่างๆ มีลำดับที่ชัดเจน ค่อยเป็นค่อยไปอย่างมั่นคงตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กล่าวคือ ดำเนินการไปในทางสายกลาง มีความพอดีพอประมาณ มีเหตุมีผล และมีภูมิคุ้มกันความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้น

แนวทางทฤษฎีใหม่จึงเหมาะสำหรับนำไปประยุกต์กับเกษตรกรในทุกระดับการพัฒนา ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางกายภาพของทรัพยากรและเงื่อนไขทางเศรษฐกิจสังคมของเกษตรกรในพื้นที่นั้นๆ ว่าเป็นอย่างไร โดยเน้นเริ่มจากระดับที่เล็กที่สุดเป็นขั้นตอนแรกจนถึงระดับที่ใหญ่ขึ้นเป็นขั้นตอนต่อมา หรือหากเกษตรกรและชุมชนมีความพร้อมอยู่ก่อนแล้วในขั้นตอนแรก ก็สามารถที่จะเริ่มต้นในขั้นตอนต่อไปได้เลย สามารถกล่าวโดยสรุปเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้คือ

ขั้นตอนที่หนึ่ง คือ การจัดหาแหล่งน้ำในไร่นาและการจัดสรรที่ดินการเกษตรออกเป็นสัดส่วนต่างๆ คือ พื้นที่ปลูกข้าว ปลูกพืชยืนต้นหรือพืชไร่ สระน้ำ และที่อยู่อาศัย โดยประยุกต์กับพื้นที่ 15 ไร่ ในสัดส่วน 5 : 5 : 3 : 2 ไร่ หรือร้อยละ 33.3 : 33.3 : 20.0 : 13.3 ตามลำดับ ซึ่งต่อมาได้ปรับปรุงเป็นร้อยละ 30:30:30:10 ให้เกิดความลงตัวและง่าย ทั้งนี้เพื่อสร้างความสมดุลของระบบนิเวศและผลิตอาหารแก่ครัวเรือนเกษตรกรได้อย่างพอเพียงตลอดทั้งปี โดยเน้นการประหยัดและการพึ่งพาตนเองให้มากที่สุด

ขั้นตอนที่สอง ต่อมาเมื่อแต่ละครัวเรือนสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระดับหนึ่งแล้ว ก็ควรส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มหรือสหกรณ์ เพื่อแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างกันให้เกิดความเป็นอยู่ที่ดีจากการมีสินค้าและบริการที่สมบูรณ์ขึ้น และสร้างพลังในกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรและการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง

ขั้นตอนที่สาม ชุมชนที่เข้มแข็งสามารถขยายตัวออกสู่ภายนอกโดยการร่วมมือกับภาครัฐและเอกชน ในการพัฒนาระบบธุรกิจการเกษตร ระบบการลงทุนและพลังงาน เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตและผลประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชนและสังคมส่วนรวม

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ขั้นตอนี่หนึ่งของการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่นี้ นับว่าเป็นขั้นตอนพื้นฐานที่สำคัญยิ่งต่อความผาสุกของเกษตรกรแต่ละครัวเรือน เพราะจะเกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรเพื่อการผลิตในไร่นาของเกษตรกรโดยตรงในการสร้างการพึ่งพาตนเองให้เกิดขึ้น ทฤษฎีใหม่ในขั้นตอนที่หนึ่งนี้ จึงเป็นการสรุปแนวทางปฏิบัติในการจัดสรรทรัพยากรดินและจัดหาทรัพยากรน้ำในไร่นาที่ชัดเจน เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศในเขตร้อนชื้นมีฝนมาก แต่ไม่มีระบบการกักเก็บน้ำฝนไว้ใช้ให้ติดังกระแสพระราชดำรัสเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2538 ความตอนหนึ่งว่า **“...เพราะว่าในประเทศไทย อย่างประเทศไทย น้ำจะมีมากเป็นระยะหนึ่ง จนน้ำท่วม จนกระทั่งทำให้เดือดร้อน ทำให้พืชพันธุ์ธัญญาหารเสียไป ตายไป เน่าไป และเมื่อเสร็จแล้ว...ก็แห้ง ไม่สามารถจะทำการเพาะปลูกใด ๆ เลย ก็คืออยาก ยากจน...”**

ทฤษฎีใหม่ ขั้นที่หนึ่ง

(1) ถ้าพูดอย่างสรุปที่สุด เป็นวิธีปฏิบัติของเกษตรกรที่เป็นเจ้าของที่ดินจำนวนน้อย แปลงเล็ก (ประมาณ 15 ไร่)

(2) หลักสำคัญ : ให้เกษตรกรมีความพอเพียง โดยเลี้ยงตัวได้ (Self-sufficiency) ในระดับชีวิต ที่ประหยัดก่อน. ทั้งนี้ต้องมีความสามัคคีในท้องถิ่น

(3) มีการผลิตข้าวบริโภคพอเพียงประจำปี โดยถือว่าครอบครัวหนึ่งทำนา 5 ไร่ จะมีข้าวพอกินตลอดปี ข้อนี้เป็นหลักสำคัญของทฤษฎีนี้

(4) เพื่อการนี้ จะต้องใช้หลักว่า ต้องมีน้ำ 1,000 ลูกบาศก์เมตรต่อไร่ ฉะนั้น 5 ไร่ ต้องมี 5,000 ลูกบาศก์เมตร แต่ละแปลง (15 ไร่) ทำนา 5 ไร่ ทำพืชไร่หรือไม้ผล ฯลฯ 5 ไร่ (= 10 ไร่) จะต้องมีน้ำ 10,000 ลูกบาศก์เมตรต่อปี

จะได้ตั้งสูตรคร่าว ๆ ว่า แต่ละแปลงประกอบด้วย

นา 5 ไร่ และพืชไร่และสวน 5 ไร่

สระน้ำ 3 ไร่ ลึก 4 เมตร จุประมาณ 19,000 ลูกบาศก์เมตร (19,200)

ที่อยู่อาศัย และอื่น ๆ 2 ไร่

รวมทั้งหมด 15 ไร่

(5) อุปสรรคสำคัญที่สุด คือ : อ่างเก็บน้ำ หรือสระที่ได้รับน้ำให้เต็มเพียงปีละหนึ่งครั้ง จะมีการระเหยวันละ 1 เซนติเมตร โดยเฉลี่ยในวันที่ฝนไม่ตก หมายความว่าในปีหนึ่ง ถ้านับว่าแห้ง 300 วัน ระดับน้ำของสระจะลดลง 3 เมตร (ในกรณีนี้ 3/4 ของ 19,000 ลูกบาศก์เมตร น้ำที่ใช้ได้ จะเหลือ 4,750 ลูกบาศก์เมตร) จึงจะต้องมีการเติมน้ำเพื่อให้เพียงพอ

(6) มีความจำเป็นที่จะมีแหล่งน้ำเพิ่มเติมสำหรับโครงการวัดมงคลชัยพัฒนาได้สร้าง อ่างเก็บน้ำจุ 800,000 ลูกบาศก์เมตร สำหรับเลี้ยง 3,000 ไร่

(7) ลำพังอ่างเก็บน้ำจุ 800,000 ลูกบาศก์เมตร จะเลี้ยงได้ 800 ไร่

(โครงการวัดมงคล มีพื้นที่ 3,000 ไร่ แบ่งเป็น 200 แปลง) อ่างนี้ จึงเลี้ยงได้ 4 ไร่ ต่อแปลง ลำพังสระในแปลงเลี้ยงได้ 4.75 ไร่ จึงเห็นได้ว่า หมิ่นเหม่มาก (4.75 ไร่ + 4.00 ไร่ = 8.75 ไร่) ถ้าคำนวณว่า 8.75 ไร่นั้น จะทำเกษตรกรรมอย่างสมบูรณ์ได้ อีก 6.25 ไร่ จะต้องอาศัยเทวดาเลี้ยง

แต่ถ้าคำนวณว่า ในระยะที่ไม่มีน้ำที่จำเป็นที่จะใช้น้ำ หรือมีฝนตก น้ำฝนที่ตกมาจะเก็บไว้ได้ในอ่างและในสระ สำรองไว้สำหรับเมื่อต้องการ อ่างและสระจะทำหน้าที่เฉลี่ยน้ำฝน (Regulator) จึงเข้าใจว่าในระบบนี้น้ำจะพอ

(8) ปัญหาใหญ่อีกข้อหนึ่ง คือ ราคาการลงทุนค่อนข้างสูง เกษตรกรจะต้องได้รับความช่วยเหลือจากภายนอก (ทางราชการ ทางมูลนิธิและทางเอกชน) แต่คำดำเนินการไม่สิ้นเปลืองสำหรับเกษตรกร

ทฤษฎีใหม่

มูลนิธิชัยพัฒนา

วันที่ 15 มีนาคม 2537

ทฤษฎีใหม่ ขั้นที่สอง

เมื่อตั้งศูนย์บริการที่วัดมงคลชัยพัฒนา และแปลงตัวอย่างที่ ๑ ทางดิสโก้ สำเร็จแล้ว เกษตรกรก็เริ่มเข้าใจวิธีการ จึงขอให้ดำเนินการในที่ดินของตน เมื่อได้ผลก็ต้องเริ่มขั้นที่สอง คือ ให้เกษตรกร รวมพลังกันในรูป กลุ่ม หรือ สหกรณ์ ร่วมแรงใน

- (1) การผลิต (พันธุ์พืช เตรียมดิน ชลประทาน ฯลฯ)
- (2) การตลาด (ลานตากข้าว ยุ้ง เครื่องสีข้าว การจำหน่ายผลผลิต)
- (3) การเป็นอยู่ (กะป็น้ำปลา อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ)
- (4) สวัสดิการ (สาธารณสุข เงินกู้)
- (5) การศึกษา (โรงเรียน ศูนย์การศึกษา)
- (6) สังคมและศาสนา

ด้วยความร่วมมือของหน่วยราชการ มูลนิธิ และเอกชน

ทฤษฎีใหม่

มูลนิธิชัยพัฒนา

วันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2538

ทฤษฎีใหม่ ขั้นที่สาม

ติดต่อร่วมมือกับแหล่งเงิน (ธนาคาร) และ กับแหล่งพลังงาน (บริษัทน้ำมัน) ตั้งและบริหารโรงสี (2) ตั้งและบริหารร้านสหกรณ์ (1, 3) ช่วยการลงทุน (1, 2) ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิต (4, 5, 6)

ทั้งนี้ทั้งฝ่ายเกษตรกร และฝ่ายธนาคารกับบริษัท จะได้รับประโยชน์

- : เกษตรกรขายข้าวในราคาสูง ไม่ถูกกดราคา
- ธนาคารกับบริษัทซื้อข้าวบริโภคในราคาต่ำ
- (ซื้อข้าวเปลือกตรงจากเกษตรกรและมาสีเอง) : (2)
- : เกษตรกรซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคในราคาต่ำ
- (เป็นร้านสหกรณ์ ราคาขายส่ง) : (1, 3)
- : ธนาคารกับบริษัท จะสามารถกระจายบุคลากร

ทฤษฎีใหม่

มูลนิธิชัยพัฒนา

วันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2538

พระองค์ได้พระราชทานทฤษฎีใหม่ในชั้นเริ่มต้นนี้ จึงพระราชทานเพื่อให้เกษตรกรสามารถนำไปประยุกต์ใช้ตามแต่สภาพเงื่อนไขของแต่ละพื้นที่ ไม่ยึดติดตำรามากเกินไป แต่จะให้เกษตรกรเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นขั้นตอน ไม่คิดแบบฟุ้งเฟ้อ มีความสามัคคีเมตตาช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยใช้ประโยชน์ปัจจัยทางธรรมชาติ เทคโนโลยีที่เหมาะสมในพื้นที่ และภูมิปัญญาในท้องถิ่นให้มากที่สุด รวมความคือ ทำแบบคนจน กล่าวคือ กระบวนการพัฒนาและการแก้ไขปัญหา มีการระดมความเจริญก้าวหน้าทีละเล็กทีละน้อยเป็นลำดับอย่างมั่นคง ไม่รีบร้อน โดยเน้นการสร้างความปลอดภัย โดยเลี้ยงตัวเองได้(Self-sufficiency) จากการมีความพอดีตามอัตภาพของแต่ละคน มีการประหยัดและลดความเสี่ยง นับว่าเป็นแนวปฏิบัติ (Approach) ตามทางสายกลางที่สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างดียิ่ง

3.3 มิติทางเศรษฐศาสตร์ของการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่

พระมหากษัตริย์คุณเป็นล้นพ้นขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ได้พระราชทานแนวพระราชดำริเรื่องทฤษฎีใหม่นี้ แก่ปวงเกษตรกรไทยตลอดจนพสกนิกรทั่วประเทศ ที่จะได้รับผลประโยชน์ในทางใดทางหนึ่งที่เกิดมาจากการนำแนวทางทฤษฎีใหม่ไปประยุกต์ใช้ โดยเฉพาะในมิติของการจัดสรรทรัพยากรในระดับไร่นาให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในฐานะเป็นแหล่งผลิตอาหาร แหล่งรักษาสมดุลของระบบนิเวศ แหล่งวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชนบท และแหล่งที่อยู่อาศัยของเกษตรกร ซึ่งแท้จริงแล้วก็คือ หลักการโดยรวมของแขนงวิชาเศรษฐศาสตร์ นั่นเอง ที่สามารถนำมาพิจารณาสอดคล้องกับแนวทางทฤษฎีใหม่ได้เป็นอย่างดี

โดยในที่นี้ จะขอจำแนกให้เห็นคุณูปการทางเศรษฐศาสตร์ของการเกษตรตามแนวทางทฤษฎีใหม่ในมิติต่างๆดังนี้คือ

1) การจัดสรรทรัพยากรเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

การจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดนั้น ถือได้ว่าเป็นนิยามของวิชาเศรษฐศาสตร์ โดยนัยนี้ เกษตรกรที่ปฏิบัติตามแนวทางทฤษฎีใหม่เพื่อให้บรรลุเป้าหมายแห่งเศรษฐกิจพอเพียงนั้น จะต้องวางระบบการผลิตและจัดสรรทรัพยากรในไร่นาของตนว่าจะผลิตอะไร จำนวนเท่าไร และผลิตอย่างไร ซึ่งเป็น**คำถามหลัก (Key Questions)** ในทางเศรษฐศาสตร์ ที่เกษตรกรหรือผู้ผลิตทุกคนจะต้องใคร่ครวญหาคำตอบให้ได้ก่อนตัดสินใจทำการผลิต ไม่ว่าจะเป็นการผลิตในระบบเศรษฐกิจแบบใดก็ตาม แนวทางทฤษฎีใหม่ได้มีคำอธิบายอย่างชัดเจนแก่คำถามเหล่านี้ไว้แล้ว

คำถามว่าจะ**ผลิตอะไร (What to produce)** นั้น แนวทางทฤษฎีใหม่ได้เสนอแนะให้มีการผลิตข้าวและอาหารหลัก เช่น ผัก ปลา ไข่บริโภคในครัวเรือนก่อน ส่วนการผลิตพืชสัตว์ชนิดอื่นๆ นั้น ขึ้นอยู่กับการใช้ประโยชน์และการเกื้อกูลกันของกิจกรรมการผลิต โดยมีการลงทุนระยะยาวในรูปแบบไม้ยืนต้นสำหรับผลผลิตที่ต่อเนื่อง และอาจมีสินค้าบางชนิดผลิตขึ้นโดยพิจารณาจากกลไกของตลาดและราคาก็ได้ ซึ่งรายได้จากการผลิตสินค้านี้จะนำมาซื้อสินค้าอุปโภคและบริโภคให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพราะครัวเรือนจะผลิตทุกอย่างไม่ได้ ดังพระราชดำรัส เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2540 ความตอนหนึ่งว่า

“...ความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่าทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัวเอง จะต้องทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันเกินไป...บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการก็ขายได้ แต่ขายในที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก...”

คำถามว่าจะ**ผลิตจำนวนเท่าไร (How much to produce)** นั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยและเงื่อนไขของไร่นาเกษตรกรแต่ละคนกล่าวคือ ผลิตให้เพียงพอกับการบริโภคและใช้สอย ปริมาณทรัพยากรในไร่นา เช่น ที่ดิน น้ำ และแรงงาน เป็นสำคัญ โดยทฤษฎีใหม่ได้ให้แนวทางการจัดสรรพื้นที่ดินออกเป็นสัดส่วนต่างๆ คือ เป็นสระน้ำ ที่นา ที่สวน และพื้นที่อื่นๆอย่างชัดเจน โดยประมาณตามลำดับคือ ร้อยละ 30 : 30 : 30 : 10 ของพื้นที่ แต่เกษตรกรสามารถนำสัดส่วนดังกล่าวนี้ไปประยุกต์ใช้ได้ ในกรณีที่มีเงื่อนไขทรัพยากรที่แตกต่างออกไป โดยเฉพาะสภาพแหล่งน้ำของแต่ละพื้นที่ที่ไม่เหมือนกัน

“...ฉะนั้นจึงทำทฤษฎีใหม่เพื่อที่จะให้ประชาชนมีโอกาสทำเกษตรกรรม ให้พอ
กินถ้าน้ำมีพอดีในปีไหน ก็สามารถที่จะประกอบการเกษตร หรือปลูกข้าวที่เรียก
ว่านาปีได้ ถ้าต่อไปในหน้าแล้ง น้ำมีน้อยก็สามารถที่จะใช้น้ำ ที่กักไว้ในสระ
เก็บน้ำของแต่ละแปลงมาทำการเพาะปลูก แม้แต่ข้าวก็ยังปลูกได้ไม่ต้องไม่
เบียดเบียนชลประทานระบบใหญ่เพราะมีของตัวเอง แต่ก็อาจจะปลูกผักหรือ
เลี้ยงปลาหรือทำอะไรอื่น ๆ ก็ได้ ทฤษฎีใหม่นี้มีไว้สำหรับป้องกันความขาดแคลน
ในยามปกติก็จะทำให้ร่ำรวยมากขึ้น ในยามที่มีอุทกภัย ก็สามารถที่จะฟื้นตัวได้
เร็ว โดยไม่ต้องให้ทางราชการไปช่วยมากเกินไป ทำให้ประชาชนมีโอกาสพึ่ง
ตนเองได้ดี ฉะนั้นจึงได้สนับสนุนให้มีการปฏิบัติตามทฤษฎีใหม่...”

พระราชดำรัส 4 ธันวาคม 2538

สำหรับคำถามสุดท้ายที่ว่า **จะผลิตอย่างไร (How to produce)** นั้น หมายถึง แนวทางในการใช้ปัจจัยการผลิตที่มีอยู่จำกัดให้เกิดประโยชน์ หรือแนวทางของเทคนิคการผลิต นั่นเอง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแนะนำให้ใช้เทคนิคต่างๆ สะดวก ใช้ปัจจัยการผลิตที่ได้ในไร่นาเป็นหลักก่อน เช่น ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสด หรือการอนุรักษ์ดินด้วยหญ้าแฝก ซึ่งจะทำให้ค่าใช้จ่ายในการผลิตต่ำ โดยไม่ยึดติดตำรามากนักแต่จะต้องประยุกต์ใช้อย่างยืดหยุ่นได้ ที่สำคัญคือ จะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของเกษตรกรและชุมชนที่เกี่ยวข้อง อีกด้วย

2) การบริหารความเสี่ยงและความไม่แน่นอน

โดยปกติแล้ว เกษตรกรทั่วไปและโดยเฉพาะเกษตรกรที่ทำการเกษตรเชิงเดี่ยว (Monoculture) โดยอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก มักจะต้องประสบกับปัญหาความไม่แน่นอน (Uncertainty) ของสภาพดินฟ้าอากาศที่แปรปรวน รวมไปถึงความเสี่ยง (Risk) จากผลิตภาพของผลผลิตหรือปัจจัยด้านตลาด และราคาที่อาจผันผวนได้ง่าย แนวทางแก้ไขที่มักจะมีการเสนอแนะคือ การซื้อขายภายใต้สัญญาข้อตกลง (Contract Farming) หรือการทำประกันพืชผล (Crop Insurance) ซึ่งจะมีมาตรการชดเชยต่อความไม่แน่นอนและความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นได้ในระดับหนึ่ง

เมื่อเกษตรกรปฏิบัติตามแนวทางทฤษฎีใหม่ มีการกระจายการผลิตในหลายชนิดทั้งผลผลิตพืชหรือสัตว์ในระยะสั้น ปานกลาง และระยะยาว โดยมีแหล่งน้ำของตนเองเป็นศูนย์กลางของระบบการผลิตและเป็นหลักประกันความเสี่ยงอันอาจเกิดขึ้น ทำให้สามารถมีอาหารบริโภคที่พอเพียงในครัวเรือนก่อน ที่เหลือจึงขายสู่ตลาด ปัญหาด้านความไม่แน่นอนของปริมาณน้ำฝน หรือปัญหาความเสี่ยงจากการผันผวนของปัจจัยตลาดและราคาจึงจะลดลง เกษตรกรสามารถบริหารจัดการความเสี่ยงที่เกิดขึ้นโดยการกระจายการผลิตที่มีความหลากหลาย ทั้งยังก่อให้เกิดความสมดุลของระบบนิเวศ และช่วยลดความเสียหายจากโรคแมลงและศัตรูพืชที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติอีกด้วย

3) การประหยัดทางขอบข่าย

เกษตรกรที่ปฏิบัติตามแนวทฤษฎีใหม่ จะมีกิจกรรมการผลิตหลายชนิด หรือมีความหลากหลายทางชีวภาพในไร่นามากกว่าเกษตรกรโดยทั่วไป เกษตรกรสามารถวางระบบการผลิตในไร่นาให้มีความเกี่ยวเนื่องกันระหว่างกิจกรรมการผลิตแล้ว ของเสียและผลพลอยได้ของกิจกรรมหนึ่งจะสามารถนำมาใช้สนับสนุนในอีกกิจกรรมหนึ่ง เช่น เศษผักใช้เป็นอาหารของปลา มูลปลาหรือเลนจากบ่อปลาใช้เป็นปุ๋ยของไม้ผล หรือฟางข้าวนำมาใช้เพาะเห็ด เศษวัสดุที่เหลือจากการเพาะเห็ด นำไปใช้เป็นปุ๋ยหมักสำหรับปลูกพืช เป็นต้น ระบบการหมุนเวียนของทรัพยากรชีวภาพจากกิจกรรมตามแนวทฤษฎีใหม่เหล่านี้ นอกจากจะทำให้ผลิตภาพการผลิตสูงขึ้นแล้ว ยังทำให้เกิดการประหยัดทางขอบข่าย (Economy of Scope) กล่าวคือ กิจกรรมต่างๆ ได้เกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกันทำให้ต้นทุนการผลิตในไร่นาโดยรวมลดลงได้ ทำให้เกษตรกรสามารถลดการพึ่งพิงปัจจัยการผลิตจากภายนอก เช่น ลดการใช้ปุ๋ยเคมี หรือการกัญหี๋ยมสินลดลง ทำให้เกษตรกรมีระดับการพึ่งพาตนเองมากขึ้น

4) ความมั่นคงด้านอาหาร

การเกษตรตามแนวทางทฤษฎีใหม่ เป็นแนวทางการผลิตที่เน้นการสร้างผลผลิตที่จำเป็นที่สุดในชีวิตเป็นหลักก่อน คือ อาหารบริโภคในครัวเรือน อันได้แก่ ข้าว ปลา และพืชผัก ซึ่งเปรียบเสมือนเกษตรกรผู้ผลิตจะมีระดับสวัสดิการชีวิตในเบื้องต้นที่พอเพียง หรือมีรายได้ที่แท้จริง (Real Income) สูงพอที่จะดำรงชีพอยู่ได้อย่างไม่ขัดสน ยิ่งกว่าการมีรายได้เป็นตัวเงิน (Money Income) จากการผลิตเพื่อขายเพียงอย่างเดียว และนำรายได้ไปซื้อผลผลิตอาหารจากตลาดอีกต่อหนึ่ง ด้วยดัชนีราคาที่สูงขึ้นแตกต่างกันของผลผลิตจากไร่นาและจากตลาด จะทำให้เกษตรกรเป็นฝ่ายที่เสียเปรียบและยากจนมากขึ้นตลอดเวลา

แนวทางทฤษฎีใหม่ในพระราชดำริที่พระราชทานแก่เกษตรกรไทย จึงเปรียบเสมือนการ สร้างเกราะคุ้มภัยแก่ครัวเรือนเกษตรกรทั้งหลาย ในการมีความมั่นคงด้านอาหาร (Food Security) จากการผลิตอาหารไว้บริโภคในครัวเรือนได้ตลอดปี รวมทั้งมีความปลอดภัยด้านอาหาร (Food Safety) จากการบริโภคผลผลิตในไร่นาของตนเองบนพื้นฐานของการผลิตที่เกื้อกูลกับธรรมชาติ ทำให้ เกษตรกรมีสุขภาพดี เป็นการประหยัดต้นทุนค่ารักษาพยาบาลของสังคมส่วนรวมอีกด้วย

5) การลงทุนและการออมในไร่นา

จากระบบการผลิตตามแนวทางทฤษฎีใหม่ที่เน้นการผลิตที่หลากหลาย โดยการจัดสรรที่ดินออกเป็นสัดส่วนของแหล่งน้ำ ที่นา ที่ปลูกไม้ยืนต้น และพื้นที่อื่น ๆ นั้น ทำให้เกษตรกรสามารถมีกระแสของผลผลิตที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องจากการผลิตปลาจากบ่อหรือสระน้ำในไร่นา และการมีผลไม้หรือผลผลิตอื่นๆ จากไม้ยืนต้นที่มีอยู่ในระยะยาว นับว่าเป็นกระบวนการในการลงทุน (Investment) ในปัจจุบัน เพื่อผลประโยชน์ในอนาคตที่จะเกิดขึ้นตามมา รวมทั้งทำให้เกิดการเพิ่มมูลค่าของทุน (Capital) ในรูปของสระน้ำและต้นไม้ให้แก่ไร่นาเกษตรกรอีกด้วย โดยเฉพาะไม้ยืนต้นสามารถจะก่อให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพ ความร่มรื่นและการพักผ่อนหย่อนใจ สภาพอากาศและสภาพแวดล้อมที่ดีแก่ครัวเรือนเกษตรกร แม้จะเป็นมูลค่าที่ไม่ผ่านระบบตลาด (Non-market Value) ว่ามีมากน้อยเพียงใด แต่ก็มีอยู่จริงจากไร่นาของเกษตรกรตามแนวทฤษฎีใหม่นี้

ในขณะที่เดียวกัน ไม้ยืนต้นหรือไม้ผลที่มีอยู่ในไร่นาก็สามารถมีมูลค่าเพิ่มขึ้นในตัวเองตลอดเวลา นับว่าเป็นกระบวนการออม (Saving) ที่สำคัญแก่เกษตรกรได้เช่นกัน เพราะในยามที่มีความจำเป็น เกษตรกรสามารถนำต้นไม้เหล่านี้ออกมาเปลี่ยนกลับเป็นผลผลิตไม้ท่อนในระบบตลาดได้เช่นกัน

ในภาพรวมของมิติทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การผลิต การวางระบบการผลิตในไร่นาตามแนวทางทฤษฎีใหม่ภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานนี้ จึงเปรียบเสมือนการสะกิดใจให้เกษตรกรได้หันมาทบทวนแนวทางการผลิตของตน ในการจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดในไร่นาเพื่อการผลิตที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยที่ครอบครัวพอมีพอกิน มีสุขภาพดีปราศจากหนี้สินหรือมีน้อยลง มีสภาพแวดล้อมในไร่นาที่ดี มีความมั่นคงสามารถพึ่งพาตนเองได้ รวมไปถึงมีความอบอุ่นสมานฉันท์ในครัวเรือน คำว่า**ประโยชน์สูงสุด**ในที่นี้ จึงไม่ใช่**กำไรสูงสุด**ที่เกิดจากการตัดสินใจบนพื้นฐานของกลไกตลาด และการเปรียบเทียบระหว่างต้นทุนและผลตอบแทนแต่เพียงอย่างเดียว หากเป็นการตัดสินใจโดยแนวทางองค์รวม (Holistic Approach) จากการพิจารณาปัจจัยในหลายด้านที่เกี่ยวข้องประกอบกัน ทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และจิตใจ โดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ มีความพอดีพอประมาณ มีเหตุผล และมีความมั่นคงจากการมีภูมิคุ้มกัน เป็นแนวทางสำคัญที่จะดำเนินไป

พระปรีชาญาณทางด้านการพัฒนา
องค์การเกษตรกร

4. พระปรีชาญาณทางการพัฒนาองค์กรเกษตรกร

สืบเนื่องจากการพัฒนาการเกษตรตามขั้นตอนของแนวทฤษฎีใหม่ เมื่อเกษตรกรแต่ละรายสามารถดำเนินการพัฒนาครัวเรือนและไร่นาของตนเองไปสู่ขั้นที่สามารถพึ่งตนเองได้แล้ว จะก่อให้เกิดความมั่นคงของครอบครัว อันเป็นหน่วยย่อยที่สุดของสังคม และทำให้เกิดศักยภาพในการพัฒนาเพื่อ “ส่วนรวม” อันเป็นจุดมุ่งหมายหลักในการพัฒนาประเทศชาติตามมา นั่นคือ มีความมั่นคงและมีความสามารถในการพึ่งตนเองได้ทั้งในระดับครัวเรือน ในระดับชุมชน และในระดับประเทศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเน้นการพัฒนาที่มุ่งสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนในลักษณะการพึ่งตนเอง ให้เกษตรกรที่มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วยตนเองอย่างเท่าเทียมกัน โดยทรงเรียกกระบวนการนี้ว่าเป็นการ “ระเบิดจากข้างใน” นั่นคือ ต้องทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง โดยเฉพาะความเข้มแข็งทางความคิด ก่อนที่จะมีปฏิสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับสังคมภายนอก มิใช่เป็นการนำความเจริญจากสังคมภายนอกเข้ามาสู่ชุมชน ทั้งที่ยังขาดความพร้อมในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะนำไปสู่ความล้มเหลวในลักษณะพึ่งพาในที่สุด

กระบวนการดังกล่าว คือ การพัฒนาจัดตั้งองค์กรเกษตรกรให้เกิดขึ้น เพื่อใช้พลังแห่งความสามัคคี ความสามารถในการแลกเปลี่ยนทรัพยากรและองค์ความรู้ ทุมนุชย์และทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งสามารถพึ่งพาตนเองในระดับชุมชนได้ โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กล่าวคือ แนวทางสายกลางในการดำเนินงานใดๆ เพื่อให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้ในกระแสการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม

หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การเสริมสร้างกระบวนการ**ท้องถิ่นนิยม (Localization)** เพื่อเป็น
ภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงของ**กระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization)** ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน นั่นเอง

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง องค์กรบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงย้ำถึง **“ความสามัคคี”** ซึ่งเป็น
คุณธรรมที่ทำให้การร่วมกันประกอบกิจกรรมใดของกลุ่มประสบความสำเร็จ จากการพัฒนาองค์กร
ทางการเกษตรเพื่อร่วมกันแก้ปัญหาและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้ไปสู่เป้าหมายพึงประสงค์ร่วมกัน
ทั้งด้านเศรษฐกิจการเกษตร ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และสังคม ดังเช่นการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร
กลุ่มผู้ผลิตผู้บริโภค จัดตั้งระบบสหกรณ์ หรือจัดตั้งตลาดชุมชนของกลุ่มเกษตรกร เป็นต้น

พระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่เกี่ยวกับการรวมกลุ่ม การเสริมสร้างการ
มีส่วนร่วม และการพัฒนาองค์กรทางการเกษตร โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับงานสหกรณ์นั้น มีน่านับการ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนับสนุนให้เกษตรกรใช้วิธีการสหกรณ์อย่างยิ่ง เนื่องจากทรงเล็ง
เห็นถึงความเท่าเทียมกัน การช่วยเหลือกัน และการพึ่งตนเองได้ ดังพระราชดำรัสที่พระราชทานแก่
ผู้นำสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคม และสหกรณ์ประมงทั่วประเทศ เมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2524
ความตอนหนึ่งว่า

“...ประเทศไทยพูดโดยส่วนรวมก็เป็นประเทศที่อาศัยการเกษตรในทุก
สาขาเป็นหลัก เพื่อให้ประเทศชาติมีความมั่นคง จึงต้องมีวิธีการที่เหมาะสม
สำหรับให้ผู้ที่ปฏิบัติงานเกษตรนี้สามารถที่จะผลิตได้มากที่สุด และมีความสุข
ความเจริญความมั่นคงมากที่สุด การใช้วิธีของสหกรณ์นี้ดีที่สุดแล้ว เพราะว่าผู้ที่
ปฏิบัติงานในด้านเกษตร ก็จะได้รับประโยชน์ทั่วถึงทุกคน...”

4.1 แนวพระราชดำริในการพัฒนาองค์กรเกษตรกร

ตามหลักการของกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจการเกษตรที่จะต้องมีการมีขั้นตอนเป็นลำดับขั้นไป พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่า การพัฒนาการเกษตรที่จะได้ผลจริงนั้น จะต้องเริ่มที่การลงมือทดลองค้นคว้า ต้องปฏิบัติอย่างค่อยเป็นค่อยไป และขอให้ปฏิบัติ ไม่ใช่ถือตำราเป็นสำคัญเพียงอย่างเดียว ทรงเน้นการใช้หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน สำหรับการค้นคว้าทดลองนั้น ได้ทรงเน้นให้มีทั้งก่อนการผลิตและหลังจากผลิตแล้ว คือ พิจารณาตั้งแต่เรื่องความเหมาะสมของพืช ความเหมาะสมของดิน รวมทั้งการค้นคว้าเกี่ยวกับความต้องการของตลาด ส่วนการค้นคว้าวิจัยหลังการผลิตคือ การดูเรื่องความสอดคล้องของตลาด เรื่องคุณภาพของผลผลิต หรือทำอย่างไรจึงจะให้เกษตรกรได้มีความรู้เบื้องต้นในด้าน การบัญชี และการจัดการ จนสามารถที่จะดำเนินธุรกิจ ลักษณะสามารถสนับสนุนช่วยเหลือกันภายในชุมชน จนสามารถอุ้มชูตัวเองได้

การรวมกลุ่มกันหรือการพัฒนาองค์กรของเกษตรกรให้เกิดขึ้นเป็นรูปธรรม จึงถือเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระดับชุมชน และนับเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจการเกษตรในระดับที่ก้าวหน้าขึ้น ด้วยเหตุผลและหลักการใน 5 ประการสำคัญ กล่าวคือ

1) การประหยัดทางขนาด และการประหยัดทางขอบข่าย

ในการดำเนินโครงการพระราชดำริต่าง ๆ นั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเน้นการรวมกลุ่มกันเพื่อก่อให้เกิดการประหยัดใน 2 ลักษณะ คือ การประหยัดทางขนาด (Economy of Scale) อันเกิดจากการรวมกันทำกิจกรรมทางการผลิตและการตลาดของเกษตรกรแต่ละรายที่มีขนาดเล็ก ซึ่งเมื่ออยู่ในลักษณะต่างคนต่างทำจะไม่คุ้มกับต้นทุนที่ต้องจ่าย แต่เมื่อรวมกลุ่มกันทำก็จะมีขนาดใหญ่ และมีประสิทธิภาพสูง รวมถึงจะมีอำนาจในการต่อรองสูงขึ้น และการประหยัดทางขอบข่าย (Economy of Scope) ซึ่งเป็นการประหยัดอันเนื่องมาจากการที่กลุ่มหรือองค์กรเกษตรกรสามารถดำเนินกิจการหลายอย่างที่เกี่ยวเนื่องกัน หรือสามารถใช้ปัจจัยการผลิตบางอย่างร่วมกัน รวมถึงทุนมนุษย์ และทุนทางสังคมด้วย ทำให้ต้นทุนโดยรวมถูกลงกว่าการดำเนินกิจการต่างๆ แยกกัน

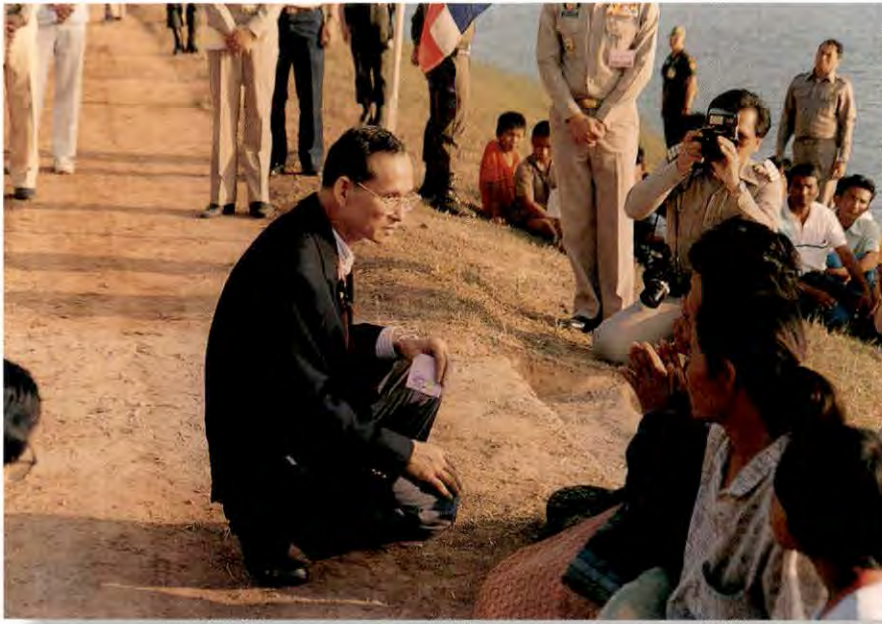
ดังจะเห็นได้จากพระราชดำรัสที่ได้พระราชทานแก่ผู้นำสหกรณ์ทั่วประเทศ เมื่อครั้งเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ ศาลาดุสิตาลัย เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2526 ความตอนหนึ่งว่า

“...คำว่า “สหกรณ์” แปลว่า การทำงานร่วมกัน การทำงานร่วมกันนี้ ลึกซึ้งมาก เพราะจะต้องร่วมมือกันในทุกด้าน ทั้งในด้านงานการทำด้วยร่างกาย ทั้งในด้านงานการทำด้วยสมอง และงานการทำด้วยใจ ทุกอย่างนี้ขาดไม่ได้ต้องพร้อมงานที่ทำด้วยร่างกาย ถ้าแต่ละคนทำก็เกิดผลขึ้นมาได้ เช่น การทำเพาะปลูกก็มีผลขึ้นมา สามารถที่จะใช้ผลนั้นในด้านการบริโภคคือ เอาไปรับประทาน หรือเอาไปใช้ หรือเอาไปจำหน่ายเพื่อให้มีรายได้เลี้ยงชีพได้ ถ้าแต่ละคนทำไปโดยลำพังแต่ละคน งานที่ทำนั้นผลอาจจะไม่ได้เต็มเม็ดเต็มหน่วยและอาจจะไม่พอเพียงในการเลี้ยงตัวเอง ทำให้มีความเดือดร้อน ฉะนั้นจะต้องร่วมกันแม้ในขั้นที่ทำในครอบครัวก็ต้องช่วยกันทุกคนในครอบครัวก็ช่วยกันทำงานทำการ เพื่อที่จะเลี้ยงครอบครัวให้มีชีวิตอยู่ได้ แต่ว่าถ้าร่วมกันหลาย ๆ คนเป็นกลุ่มเป็นก้อนก็ สามารถที่จะปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความสามารถ มีผลได้มากขึ้น...”

2) การเสริมสร้างทุนทางสังคม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงสนับสนุนและส่งเสริมการรวมกลุ่มและการพัฒนาองค์กร เกษตรกรเป็นอย่างยิ่ง ด้วยทรงเล็งเห็นว่า วิธีการของกลุ่มหรือของระบบสหกรณ์นั้นเป็นเรื่องของการเปิดโอกาสให้เกษตรกรทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกันอันเป็นพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตย และการเสริมสร้างทุนทางสังคมเพื่อให้เกิดการดำเนินการที่ได้ประโยชน์ร่วมกันและพึ่งพากันด้วยการผลิตและแลกเปลี่ยนผลผลิตเพื่อให้เกิดการอุ้มชูช่วยเหลือกันภายในชุมชน ทุกครั้งที่เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานในต่างจังหวัด พระองค์ทรงเยี่ยมเยียนสมาชิก สหกรณ์และทรงพระราชปรารภให้ใช้วิธีการทางสหกรณ์เข้ามาแก้ไขปัญหาของเกษตรกร (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2539 : 270) ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า

“...ควรที่จะมีการแพร่ขยาย ให้ใช้ระบบสหกรณ์ขึ้นทั่วประเทศ เนื่องจากวิธีการสหกรณ์นั่นเอง เป็นรากฐานที่ดีของระบอบประชาธิปไตย อย่างสำคัญ สอนให้คนรู้จักรับผิดชอบร่วมกันให้มีการเลือกตัวแทนเข้าไปบริหารสหกรณ์ ตลอดจนให้รู้ถึงคุณค่าของประโยชน์อันจะได้ร่วมกันเป็นส่วนรวม...”

พระองค์ท่านยังทรงเน้นถึงการสร้างคุณธรรมทางจิตใจเพื่อสร้างพลังของกลุ่มให้แข็งแกร่งขึ้น คุณธรรมที่ทรงเร่งให้สมาชิกสร้างขึ้นในกลุ่ม ก็คือ ความสามัคคี ความอะลุ่มอล่วย ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความมีวินัย และความสามารถในการอุ้มชูตัวเองได้ ดังพระราชดำรัสพระราชทานแก่ ผู้นำเกษตรกร สหกรณ์นิคม และสหกรณ์ประมงทั่วประเทศ เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2526 ว่า

“...หลักของสหกรณ์ที่สำคัญก็คือ สามารถที่จะใช้ความสามารถของตน ตามที่เขามีและไม่แก่งแย่งทะเลาะกัน ในสิ่งที่หุ้มหมิ่มหรือในการเอาเปรียบกัน เป็นการทำลายสหกรณ์ เมื่อได้ความเมตตาซึ่งกันและกัน ความสามัคคีกัน ก็เกิด แรงที่จะสร้างตัวให้เจริญขึ้นได้ และเป็นผลประโยชน์ต่อแต่ละบุคคลที่เป็นสมาชิก สหกรณ์ ในที่สุดก็เป็นประโยชน์แก่กลุ่มสหกรณ์นั่นเอง...”

3) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของเกษตรกร

ภายใต้สายพระเนตรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หลักการและกิจกรรมขององค์กร เกษตรกร อันจะมีส่วนช่วยในการพัฒนาการเกษตรและชนบทมีความก้าวหน้าคือ การเพิ่มพูนความรู้ และขีดความสามารถในการดำเนินงานของเกษตรกรและองค์กรเกษตรกร เพื่อให้สามารถปรับ ประยุกต์ใช้วิทยาการ รูปแบบการผลิต และรูปแบบการจัดการที่เหมาะสมกับตนเองและชุมชนได้ องค์กรเกษตรกรจึงต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของสมาชิก ซึ่งเท่ากับเป็นการ สะสมทุนมนุษย์ไปในตัวด้วย โดยความรู้และความคิดที่เพิ่มพูนขึ้นนั้น อาจมาจากการแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ระหว่างกัน และประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับท้องถิ่นของตน รวมถึงการใช้ภูมิปัญญา ชาวบ้านมาดัดแปลงก็อาจจะเกิดความรู้ใหม่ในการแก้ปัญหา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังทรง เตือนให้เกษตรกรปฏิบัติให้เหมาะสมกับสภาพในท้องถิ่น และเงื่อนไขทางเศรษฐกิจและสังคม กล่าวคือ พระองค์ท่านทรงไม่ส่งเสริมให้เกษตรกรใช้วิธีการผลิตที่มีต้นทุนสูงเกินขีดความสามารถของตน

ดังพระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่คณะกรรมการผู้แทนสถาบันเกษตรกรระดับชาติ เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 2517 ความตอนหนึ่งว่า

“...ในเรื่องวิชาการก็เช่นเดียวกัน สมัยนี้เขาใช้เครื่องมือทุนแรง เขาใช้ปุ๋ย เขาใช้วิชาการ แต่ว่าวิชาการเหล่านี้มันก็แพง ฉะนั้น ถ้าพยายามที่จะปฏิบัติให้อยู่ในขอบเขตของกำลังเสียก่อนแล้วก็ค่อยเสริมสร้างขึ้นมาให้ค่อย ๆ มีวิชาการมากขึ้น ก็จะมีมันคง...”

พระองค์ทรงส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ และความคิดเห็นระหว่างกัน โดยทรงให้มีการจัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อทำหน้าที่เป็นเสมือน **“พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต”** เพื่อให้มีการทดลองแนวคิดในการพัฒนาต่าง ๆ ในสภาพที่ใกล้เคียงกับสภาพที่แท้จริงของเกษตรกรให้มากที่สุด อันจะมีผลให้เกษตรกรและองค์กรเกษตรกรที่เข้าไปศึกษาดูงานสามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้ได้โดยตรง

นอกจากนี้ พระองค์ยังได้ทรงพระราชทานพระราชดำริให้มีการพัฒนาและขยายผล **“โรงเรียนเกษตรกรในพระราชดำริ”** เพื่อส่งเสริมกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในหมู่เกษตรกร จนทำให้เกษตรกรในโครงการสามารถลดต้นทุนการผลิต และเพิ่มผลตอบแทนจากการผลิตข้าวได้เป็นอย่างมาก ดังเช่นกรณีโรงเรียนเกษตรกรบ้านหลั่นในพระราชดำริ จังหวัดชัยนาท เป็นต้น

4) การเพิ่มขีดความสามารถในการจัดการของเกษตรกร

ในด้านการจัดการบริหารองค์กรเกษตรกร พระองค์ท่านทรงส่งเสริมให้เกษตรกร และองค์กรเกษตรกรรู้จักการจัดเก็บข้อมูลในรูปของบัญชี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์เกษตรในการจัดการไร่นา เพื่อให้เกษตรกรจะสามารถนำข้อมูลมาใช้ในการคำนวณรายรับรายจ่ายเพื่อที่จะได้รู้ต้นทุนและผลตอบแทน อันเป็นพื้นฐานที่สำคัญสำหรับการวางแผนจัดการธุรกิจของเกษตรกรและองค์กรเกษตรกรต่อไป ทั้งนี้ พระองค์ท่านยังมีพระราชดำริว่า การดำเนินกิจการร่วมกันให้ประสบความสำเร็จ สมาชิกขององค์กรนั้นต้องมีความรู้ในการประกอบอาชีพและวิธีการจัดการกับอาชีพของตนให้ดีที่สุด ดังพระราชดำรัสที่พระราชทานแก่เหล่าสมาชิกสหกรณ์ เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 2517 ความตอนหนึ่งว่า

“...แต่ที่พูดถึงทางเศรษฐกิจหมายความว่าทางการคำนวณดูว่ารายได้รายจ่ายเป็นยังไง รายได้จะมาก ทุกคนก็บอกว่า เรามีผลผลิตมาก ๆ เราก็รวยสิ จริงสิรวยเราขายได้มากแต่เราก็ต้องจ่ายมากเหมือนกัน...”

“...ฉะนั้น ทุกคนก็จะต้องรู้ดีเกี่ยวกับการทำบัญชีรายจ่ายรายรับให้ดี ก็ต้องรู้เศรษฐกิจบัญชีมากขึ้น...”

นอกจากนี้ พระองค์ท่านยังทรงส่งเสริมให้องค์กรเกษตรกรมีการพัฒนาอย่างเป็นลำดับขั้นไป โดยพิจารณาจากเงื่อนไขและสภาพความเป็นจริง และไม่จำเป็นต้องหวังผลสูงในระยะเวลานั้น เพราะอาจไม่สามารถดำเนินการให้เกิดขึ้นจริงได้ โดยมีพระราชดำรัสที่พระราชทานแก่สมาชิกสหกรณ์ ความตอนหนึ่งว่า (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2539 : 274)

“...ความก้าวหน้ามากอาจจะดีกว่าความก้าวหน้าน้อยก็ได้ เพราะความก้าวหน้ามากนั้นต้องอาศัยปัจจัย คือ หมายความว่า เหตุต่าง ๆ มากเหลือเกิน ซึ่งเหตุเหล่านั้นบางทีมีไม่ได้...”

แนวพระราชดำริในการพัฒนาแบบเป็นลำดับขั้นนี้ นำไปสู่โครงการพัฒนาสหกรณ์อันเนื่องมาจากพระราชดำริต่างๆ จำนวนมาก ตัวอย่างหนึ่งที่ได้ชัดเจนคือ สหกรณ์การเกษตรหุบกระพง ซึ่งพัฒนามาจากกลุ่มเกษตรกรสวนผักชะอำ ซึ่งประสบปัญหาการขายผลผลิต และการไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง โดยเริ่มต้นในรูปของ “โครงการไทย-อิสราเอล เพื่อการพัฒนาชนบทหุบกระพง” เมื่อปี 2508 และเมื่อหมู่บ้านเกษตรกรตัวอย่างได้ดำเนินการไปด้วยดีแล้ว เกษตรกรในโครงการจึงรวมตัวกันจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรหุบกระพง จำกัด ขึ้น เมื่อปี 2514 เพื่อร่วมกันดำเนินงานในด้านธุรกิจต่างๆ โดยเฉพาะสินเชื่อการเกษตร และการซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคมาจำหน่ายกับสมาชิก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทานทะเบียนเกษตรกรให้แก่สมาชิกสหกรณ์ และทรงมอบโฉนดที่ดินบริเวณหุบกระพงให้สหกรณ์เป็นผู้ดูแล ปัจจุบันหมู่บ้าน

ตัวอย่างหุบกระพง จึงจัดเป็นสหกรณ์ที่สมบูรณ์แบบ มีการประกอบอุตสาหกรรมภายในครัวเรือน ได้มีการฝึกสอนวิชาชีพแก่กลุ่มสตรีในหมู่บ้าน ทั้งยังมีการแปรรูปผลผลิตการเกษตรจำหน่ายทั่วไปด้วย

5) การระดมทุนเพื่อสร้างสวัสดิการสังคม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงนำหลักการและแนวคิดให้องค์กรเกษตรกรนำหลักการระดมทุน หรือหลักการประกอบธุรกิจธนาคารมาใช้กับการแก้ไขปัญหาความขาดแคลนในหมู่บ้านชนบทเพื่อเป็นระบบสวัสดิการแก่ชุมชนโดยปรับเปลี่ยนจากสิ่งที่มีการระดมทุนกันโดยทั่วไปคือในรูปของ **เงินตรา** มาเป็นการระดม **ปัจจัยการผลิตและผลผลิตการเกษตร** ที่จำเป็นแก่เกษตรกร ซึ่งเกษตรกรรายคนก็มักประสบปัญหาขาดแคลนปัจจัยการผลิตและผลผลิตเหล่านี้อยู่เสมอ อาทิเช่น ข้าว โค และกระบือ โดยในปี 2519 เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมราษฎรชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงในเขตอำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ และได้พระราชทานข้าวเปลือกจำนวนหนึ่งแก่ราษฎร พร้อมทั้งพระราชทานแนวทางการบริหารจัดการ “ข้าว” ให้เกิดประโยชน์หมุนเวียนสูงสุด เพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของชาวนาในชนบทที่ไม่มีข้าวเพียงพอแก่การบริโภค

แนวทางการดำเนินงาน “ธนาคารข้าว” ของพระองค์ท่าน เริ่มต้นจากที่พระองค์ท่านได้พระราชทานข้าวจำนวนหนึ่งไว้เพื่อเป็นทุนในการดำเนินงาน และทรงนำหลักเกณฑ์การบริหารธุรกิจธนาคารมาใช้ให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ผลกำไรจะเป็นจำนวนข้าวที่เพิ่มมากขึ้น จากการนำส่งดอกเบี้ยที่เป็นข้าวจากผู้กู้ยืม และในที่สุดธนาคารข้าวก็กลายเป็นแหล่งสวัสดิการสำคัญของราษฎรในหมู่บ้าน เพราะเป็นแหล่งอาหารสำรองของหมู่บ้านในยามขาดแคลน อันนำไปสู่เป้าหมายที่สำคัญของการพัฒนา คือ **การสร้างความมั่นคงทางด้านอาหารในระดับชุมชนโดยอาศัยระบบสวัสดิการชุมชน** ซึ่งดำเนินการโดยกลุ่มหรือองค์กรเกษตรกร ดังนั้น “ธนาคารข้าว” ซึ่งเป็นผลมาจากพระปรีชาสามารถในการบริหารจัดการจึงได้กลายเป็นแนวคิดแพร่หลาย และช่วยให้ชุมชนชนบทจำนวนมากรอดพ้นจากภาวะความขาดแคลนและความไม่มั่นคงทางด้านอาหาร จนกลายเป็นนโยบายและแผนงานหนึ่งของรัฐในการพัฒนาชนบท

“...คำว่า “พอเพียง” อีกอย่างมีความหมายกว้างออกไปอีก ไม่ได้หมายถึง การมีพอสำหรับใช้ของตัวเอง มีความหมายว่าพอมีพอกิน พอมีพอกิน นี้ ถ้าใครได้มาอยู่ที่นี้ ในศาลานี้เมื่อ 24 ปี เมื่อปี 2517 นี้ พ.ศ.2541 ก็ 24 ปี วันนั้นได้พูดถึงว่าเราควรจะปฏิบัติให้พอมีพอกิน มีพอมมีพอกิน นี้ ก็แปลว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ถ้าแต่ละคนมีพอมมีพอกินก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าทั้งประเทศ มีพอมมีพอกินก็ยิ่งดี และประเทศไทยเวลานั้นก็เริ่มจะเป็นไม่พอมมีพอกิน บางคนก็มีมากบางคนก็ไม่มีเลย แต่สมัยก่อนนี้พอมมีพอกิน มาสมัยนี้แทบจะไม่มีพอมมีพอกิน จึงต้องเป็นนโยบายที่จะทำ เศรษฐกิจพอเพียง เพื่อที่จะให้ทุกคนพอเพียงได้ พอเพียงนี้ก็หมายความว่า มีกินมีอยู่ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่หรูหราก็ได้ แต่ว่าพอ แม้บางอย่างอาจจะดู ฟุ่มเฟือย แต่ก็ทำให้มีความสุขถ้าทำได้ ก็สมควรที่จะทำ สมควรที่จะปฏิบัติ อันนี้ก็เป็นความหมายอีกอย่างของเศรษฐกิจ หรือระบบพอเพียง...”

พระราชดำรัส 4 ธันวาคม 2541

นอกจากนี้ แนวคิดในการรวบรวมโค-กระบือ ซึ่งกลายเป็นปัจจัยการผลิตที่ขาดแคลนสำหรับเกษตรกรจำนวนหนึ่ง เพื่อใช้เป็นปัจจัยการผลิตและการสะสมทุนตามวิถีการผลิตแบบดั้งเดิม ก็ได้เกิดขึ้นด้วยสายพระเนตรและพระวิสัยทัศน์ที่ยาวไกลของพระองค์ท่าน ภายใต้โครงการ “ธนาคารโค-กระบือ” โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ การบรรเทาความเดือดร้อนของเกษตรกรที่ยากจน ขาดแคลนเงินทุนในการใช้ปัจจัยการผลิตสมัยใหม่ อีกทั้งประโยชน์ทางอ้อมที่จะเกิดขึ้นคือ การเลือกใช้ปัจจัยการผลิตที่เหมาะสมกับระบบเกษตรกรรมแบบยังชีพ สำหรับเกษตรกรยากจนและมีพื้นที่ทำกินขนาดเล็กสามารถใช้แรงงานสัตว์ตามธรรมชาติ นอกจากนั้นการใช้แรงงานสัตว์จะเกิดผลดีต่อสภาพแวดล้อมในด้านการดูแลและบำรุงดิน การลดการใช้น้ำมันเชื้อเพลิงซึ่งเป็นทรัพยากรที่นับวันจะน้อยลง มีราคาสูง และยังก่อให้เกิดมลพิษตามมาอีกเป็นจำนวนมาก

4.2 การเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่กับการพัฒนาองค์กรเกษตรกร

การพัฒนาตามแนวทางการเกษตรทฤษฎีใหม่ได้ระบุไว้ชัดเจนว่า เมื่อเกษตรกรเข้าใจในหลักการและได้ลงมือปฏิบัติตามจนได้ผล มีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองแล้ว เกษตรกรก็จะพัฒนาตนเองจากขั้น “พออยู่พอกิน” ไปสู่ขั้น “อุมชูตัวเองได้” คือ นอกจากจะมีพอเพียงในระดับไร่นาแล้วยังสามารถช่วยเหลือเกื้อกูลกันในระดับชุมชน จนสามารถมีสวัสดิการที่พอเพียงในชุมชน เพื่อรองรับกับความเสี่ยงภัยและความไม่แน่นอนต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในชีวิตของตน ครอบครัว และชุมชน เกษตรกรจึงควรที่จะต้องดำเนินการสร้างความเข้มแข็งในระดับชุมชนด้วยการรวมกลุ่มและร่วมแรงร่วมใจกัน ซึ่งสอดคล้องกับขั้นที่ 2 ของการพัฒนาตามแนวทฤษฎีใหม่ โดยยึดถือการดำเนินงานในทางสายกลางตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลัก กล่าวคือ

ให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่ม หรือ สหกรณ์ เป็นการร่วมแรงร่วมใจกันดำเนินการในด้านต่างๆ แบบมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกัน โดยพระองค์ท่านทรงเห็นว่า เพื่อให้เกิดความพอเพียงและความสามารถในการอุ้มชูตัวเองได้ในระดับชุมชน

โดยที่องค์กรเกษตรกรที่เกิดขึ้นควรมีการดำเนินการในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้คือ

1) การผลิต : เกษตรกรจะต้องร่วมมือในการผลิตโดยเริ่มตั้งแต่ ชั้นเตรียมดิน การจัดหาพันธุ์พืช ปุ๋ย การหาน้ำ และอื่น ๆ เพื่อการเพาะปลูก ทำให้เกิดการประหยัดทางขนาด และเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน อันจะนำมาซึ่งการลดต้นทุนและการเพิ่มผลตอบแทนจากการผลิตของตนเอง

2) การตลาด : เมื่อมีผลผลิตแล้ว จะต้องเตรียมการต่าง ๆ เพื่อการขายผลผลิตให้ได้ประโยชน์สูงสุด เช่น การเตรียมลานตากข้าวร่วมกัน การจัดหาขี๋ยุบรวมข้าว เตรียมหาเครื่องสีข้าว ตลอดจนการรวมกันขายผลผลิตให้ได้ราคาดี และลดค่าใช้จ่ายลงด้วย

3) ความเป็นอยู่ : ในขณะที่เดียวกันเกษตรกรต้องมีความเป็นอยู่ที่ดีพอสมควร โดยมีปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต เช่น อาหารการกินต่าง ๆ กะปิ น้ำปลา เสื้อผ้า ที่พอเพียง รวมถึงการแลกเปลี่ยนผลผลิตที่ตนเองผลิตไม่ได้กับเกษตรกรรายอื่นภายในกลุ่มทำให้เกิดความมั่นคงทางอาหารในชุมชน และลดต้นทุนในการติดต่อซื้อขายไปได้มาก

4) สวัสดิการ : ชุมชนแต่ละชุมชนควรมีสวัสดิการและบริการที่จำเป็น เช่น มีสถานเอนามัย เมื่อยามป่วยไข้ หรือมีกองทุนไว้ให้กู้ยืมเพื่อประโยชน์ในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นหลักประกันรองรับสำหรับสมาชิกในยามวิกฤต

5) การศึกษา : โรงเรียนและชุมชนมีบทบาทในการส่งเสริมการศึกษา เช่น มีกองทุนเพื่อการศึกษาเล่าเรียนให้แก่เยาวชนของชุมชนเอง และส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ และการเพิ่มพูนขีดความสามารถในการประกอบอาชีพ และการจัดการงานต่างๆ ภายในครัวเรือน และภายในชุมชน อันจะเป็นฐานสำคัญสำหรับการพัฒนาในลำดับต่อไป

6) สังคมและศาสนา : ชุมชนควรเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาสังคมและจิตใจ โดยมีศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยว อันจะเป็นฐานสำคัญสำหรับสร้างเสริมความสามัคคีและทุนทางสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดสำหรับการพัฒนาองค์กรเกษตรกร

ทั้งนี้ การดำเนินการในด้านต่างๆ ทั้ง 6 ด้านที่กล่าวถึงข้างต้น จะช่วยให้เกษตรกรและชุมชนสามารถบรรลุถึงหลักการของการประหยัด ทั้งการประหยัดทางขนาดและการประหยัดทางขอบข่าย หลักการเสริมสร้างทุนทางสังคม หลักการพัฒนาระบบการเรียนรู้ร่วมกัน หลักการเพิ่มขีดความสามารถในการจัดการ และหลักการระดมทุนเพื่อสวัสดิการชุมชน อันจะเป็นหลักประกันพื้นฐานของการ “อุ่มชูตัวเอง” ได้ในระดับชุมชน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ และสังคม ได้ในที่สุด

4.3 การร่วมแรงร่วมใจกัน คือกุญแจสู่การอุ่มชูตัวเองของเกษตรกร

จากแนวทางการพัฒนาองค์กรในระบบกลุ่มหรือสหกรณ์ ที่พิสูจน์แล้วว่า เป็นแนวทางที่เอื้อประโยชน์ต่อเกษตรกรในหลายประการ การพัฒนาองค์กรเกษตรกรตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะอาศัย “ความร่วมมือร่วมใจกัน” ภายในชุมชน เป็นกุญแจดอกสำคัญของการยกระดับจากความพอเพียงแก่ตนเอง ไปสู่ความพอเพียงในระดับชุมชน ความพอเพียงดังกล่าวไม่เพียงแต่ “พอมีพอกิน” เท่านั้น แต่ยังสามารถ “อุ่มชูตัวเอง” กล่าวคือ มีการดำเนินการร่วมกันที่มีประสิทธิภาพหรือมีความประหยัดเพิ่มขึ้น มีการเสริมสร้างทุนทางสังคมและการเรียนรู้ระหว่างกัน มีการพัฒนาตาข่ายความปลอดภัยทางสังคม(Social Safety Net) หรือหลักประกันรองรับให้กับตนเองและสมาชิกในชุมชนในยามวิกฤต ซึ่งการดำเนินการเพื่อให้เกิดการประหยัด เกิดการสะสมทุน และเกิดหลักประกันขึ้นในชุมชนนั้นจำเป็นต้องเกิดจากความร่วมมือร่วมใจกันของเกษตรกรเป็นสำคัญ พร้อมทั้ง กับการเรียนรู้และการเพิ่มขีดความสามารถในการจัดการ ไปในเวลาเดียวกัน

โดยพระองค์ท่านทรงเห็นว่า เกษตรกรในระบบกลุ่มไม่ควรเร่งรีบในการขยายงาน จนดำเนินงานในขนาดและขอบข่ายที่ไม่เหมาะสมกับเงื่อนไขและสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นอยู่ และเมื่อเกษตรกรดำเนินการหรือมีตาข่ายรองรับเกษตรกรและชุมชนที่พัฒนาตนเองขึ้นมาจนถึงขั้น “อุ้มชูตัวเอง” ได้ เกษตรกรและชุมชนก็จะมีความพร้อมเพียงพอที่จะดำเนินการขยายธุรกิจของตนอย่างครบวงจร และสานสัมพันธ์กับองค์กรภายนอกอย่างเท่าเทียมและพึ่งพาอาศัยกันในลำดับต่อไป

โดยที่ความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมและพึ่งพิงอิงกันดังกล่าว จะเข้ามาแทนที่ความสัมพันธ์ในลักษณะของการพึ่งพาที่เคยเป็นมาอย่างเดิม ซึ่งนั่นย่อมหมาความถึง ความมีสมานฉันท์ในสังคมไทย ในกลุ่ม องค์กร หรือในระบบสหกรณ์ อันเป็นเป้าหมายที่สำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาที่ยั่งยืนอันพึงปรารถนา

พระปริชาญาณทางด้านการจัดการตลาด
และระบบธุรกิจการเกษตร

5. พระปรีชาญาณทางด้านการจัดการตลาดและระบบธุรกิจ

การเกษตร

ตลอดรัชกาลแห่งองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงทุ่มเทพระวรกายเพื่อ งานการพัฒนาประเทศอย่างหนักและต่อเนื่องมาโดยตลอด พระองค์ทรงให้ความสำคัญอย่างยิ่งยวด ต่อการพัฒนาการเกษตรซึ่งถือเป็นรากฐานของสังคมไทย จากที่กล่าวมาแล้ว ในส่วนของการพัฒนา ระดับในไร่นาและการจัดองค์กรเกษตรกร จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า แนวพระราชดำริในการ พัฒนาการเกษตรในเบื้องต้นคือ การส่งเสริมให้รากฐานของสังคมไทยมีความเข้มแข็งและมั่นคงในชีวิต มีภูมิคุ้มกันที่ดี และในที่สุดสังคมจะมี **ตาข่ายความปลอดภัยทางสังคม (Social Safety Net)** ในการสร้าง “ตาข่ายความปลอดภัยทางสังคม” นั้น จำเป็นต้องเข้าใจปรัชญาและหลักการทำงานที่ พระองค์ท่านทรงปฏิบัติเป็นแบบอย่าง กล่าวคือพระองค์ทรงเล็งเห็นว่าการพัฒนาประเทศที่ผ่านมา ทำให้สังคมไทยอ่อนแอ เหตุเพราะสังคมมิได้สร้าง “กระบวนกรเรียนรู้” ให้กับคนส่วนใหญ่ ประกอบกับการพัฒนาเศรษฐกิจแบบแยกส่วนโดยใช้ “เงิน” เป็น “เป้าหมาย” ไม่คำนึงถึงผลเสียที่ตามมา อาทิการทำลายทุนทั้ง 4 ด้าน กล่าวคือ ทุนทางธรรมชาติ ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนมนุษย์ และทุนสังคม สูดทำลายส่งผลให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นและเกษตรกรพึ่งตนเองได้น้อยลง

ดังนั้นปรัชญาของการพัฒนาของพระองค์ท่าน คือ การปรับเปลี่ยนสถานะแห่ง “การพึ่งพา” เป็น “การพึ่งตนเอง” (ตามทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1) และพัฒนาไปสู่ “การอ้อมชูกัน” (ตามทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2) และ “การพึ่งพิงอิงกัน” (ตามทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 3)

ในส่วนของการขยายตัวในการทำกิจกรรมต่างๆ นอกเหนือไปจากกิจกรรมในระดับไร่นา อันจะนำพาเกษตรกรเข้าสู่ระบบตลาดและระบบเศรษฐกิจส่วนรวมในระดับที่กว้างขวางขึ้น ตามแนวทางทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 และโดยเฉพาะในขั้นที่ 3 นั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานหลักวิชาการในด้านการจัดการการตลาด ธุรกิจการเกษตร และการจัดองค์ประกอบ ไร่หลายประการ โดยได้ทรงสอดแทรกไว้อย่างเหมาะสมและทันสมัยยิ่ง อันมีแนวปรัชญาแห่งความพอเพียงเป็นแกนหลักในกระบวนการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นการจัดการด้านการตลาด หรือการพัฒนาระบบธุรกิจการเกษตรแบบครบวงจร ขั้นตอนในการดำเนินงานควรจะเน้นในทางสายกลาง คือ การค่อยเป็นค่อยไปอย่างมีเหตุผล ไม่เสี่ยงเกินไป มีความพอดีพอประมาณ และมีภูมิคุ้มกันหากเมื่อวิกฤตเกิดขึ้นไว้ตลอดเวลา

พระราชกรณียกิจทางการจัดการด้านการตลาด และธุรกิจการเกษตร อันเป็นที่ประจักษ์ในพระปรีชาญาณของพระองค์ มีรายละเอียดบางส่วนที่น่าเสนอต่อไปนี้

5.1 การบริหารจัดการด้านการตลาด

ในเบื้องต้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชประสงค์ให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้ เน้นการสร้าง ความมั่นคงทางด้านอาหารให้แก่ครอบครัว และเพิ่มรายได้ด้วยการลดรายจ่าย จากนั้นจึงขยับขั้นสู่ การรวมกลุ่ม การสร้างเครือข่ายเพื่อการผลิต การแปรรูป การตลาด การให้บริการ รวมถึงการติดต่อกับองค์กรภายนอกเพื่อทำธุรกิจ ซึ่งโดยหลักการ พระองค์ท่านจะทรงเน้นการพัฒนา **“ระบบธุรกิจชุมชน”** เป็นสำคัญ จากนั้นทรงให้ความสำคัญกับการพัฒนาเรื่องคุณภาพชีวิตของเกษตรกรในระยะยาว พระราชประสงค์ของพระองค์ที่จะให้เกษตรกรได้มีความเจริญก้าวหน้าอย่างค่อยเป็นค่อยไปและมีสภาพชีวิตที่มีความสุข ไม่เคร่งเครียดกับการเร่งรัดให้เกิดความเจริญโดยรวดเร็ว นอกเหนือจากเรื่อง การสร้างความมั่นคงทางด้านอาหารของครัวเรือนซึ่งคือ **“การพึ่งตนเอง”** ของเกษตรกรแล้ว พระองค์ยังทรงให้ความสำคัญต่อการขยายตัวของ **“การอุ้มชูกัน”** และ **“การพึ่งพิงอิงกัน”** นั่นคือ ความสำคัญของความเข้าใจระบบตลาดภายใต้กลไกราคาของระบบตลาดเสรี ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า (สำนักงาน กปร., 2531 : 39)

“...ไม่จำเป็นต้องส่งเสริมผลผลิตให้ได้ปริมาณสูงสุดแต่เพียงอย่างเดียว เพราะเป็นการสิ้นเปลืองโลหัย และทำลายคุณภาพดิน แต่ควรศึกษาสภาวะการตลาดการเกษตร ตลอดจนการควบคุมราคาผลผลิตไม่ให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อน...”

นั่นแสดงให้เห็นอย่างประจักษ์ชัดเจนว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมิได้ทรงปฏิเสธระบบตลาดเสรีที่ต้องอาศัย “มือที่มองไม่เห็น” (Invisible Hand) หรือ “กลไกราคา” (Price Mechanism) เป็นเครื่องมือในการตอบคำถามพื้นฐานต่างๆทางเศรษฐศาสตร์ อันได้แก่ จะผลิตอะไร (What to produce) ผลิตปริมาณเท่าไร (How much to produce) ผลิตอย่างไร (How to produce) ผลิตเมื่อไร (When to produce) และ ผลิตเพื่อใคร (For whom to produce) และด้วยพระปรีชาญาณและสายพระเนตรอันยาวไกลที่ทรงตระหนักอยู่เสมอว่า เกษตรกรโดยเฉพาะเกษตรกรยากจนในชนบทมีอุปสรรคในการเข้าสู่ระบบตลาดเสรี มีความเสี่ยงเปรียบจากระบบที่อยู่ภายใต้กลไกราคาตลาด พระองค์จึงทรงมุ่งเน้นให้เกษตรกรได้มีกระบวนการเรียนรู้และจัดการด้านธุรกิจชุมชน เพื่อที่จะนำมาสู่การพึ่งตนเอง การอ้อมชูกัน และการพึ่งพิงอิงกันของชุมชนในที่สุด

พระองค์ได้ทรงส่งเสริมการพัฒนาธุรกิจชุมชน โดยผ่านกระบวนการพัฒนาทางการเกษตร โดยทรงเห็นว่า การพัฒนาการเกษตรที่จะได้ผลจริงจังนั้น จะต้องลงมือค้นคว้า ต้องปฏิบัติอย่างค่อยเป็นค่อยไป จึงได้ทรงเน้นการค้นคว้า ทดลองทั้งก่อนการผลิตและหลังจากการผลิตแล้ว กล่าวคือ

ในส่วนของการศึกษาวิจัยก่อนการผลิต จะพิจารณาตั้งแต่เรื่องความเหมาะสมของพืช ความเหมาะสมของดิน รวมทั้งการค้นคว้าเกี่ยวกับความต้องการของตลาดคือการปลูกพืชที่ตลาดต้องการ ผลผลิตออกมาแล้วมีที่ขาย

ส่วนการค้นคว้าวิจัยหลังการผลิต คือ การดูเรื่องความสอดคล้องของตลาด เรื่องคุณภาพของผลผลิต หรือทำอย่างไรจึงจะทำให้เกษตรกรได้มีความรู้เบื้องต้นในด้านการบัญชีและธุรกิจการเกษตร ในลักษณะที่พอจะทำธุรกิจแบบพึ่งตนเองได้ ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า (สำนักงาน กปร..2540 : 259)

“...ในด้านหนึ่งที่ไม่เคยคิดกัน ในด้านการพัฒนา เช่น เจ้าหน้าที่บัญชี ถ้าหากว่าทำการเพาะปลูก ชาวบ้านทำการเพาะปลูก เมื่อมีผลแล้วเขาบริโภคเอง ส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งก็ขายเพื่อให้ได้มีรายได้ แล้วก็เมื่อมีรายได้แล้วก็ไปซื้อของที่จำเป็นและสิ่งที่จะมาเกื้อกูลการอาชีพของตัว อย่างนี้ไม่ค่อยมีการศึกษากัน เมื่อผลิตอะไรแล้วก็จำหน่ายไป ก็มีรายได้ ก็ต้องทำบัญชี ชาวบ้านทำบัญชีบางที่ไม่ค่อยถูก...”

ด้วยเหตุนี้ พระองค์จึงทรงปฏิบัติและแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการมีความรู้เบื้องต้นทางด้านบัญชี การตลาด และธุรกิจการเกษตร ดังเช่นที่ทรงดำเนินการอยู่ในโครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดาซึ่งเป็นโครงการที่มีการดำเนินการในลักษณะการจัดการทางการตลาดรวมอยู่ด้วย

การจัดการทางการตลาด ในหลักการก็คือ การบริหารจัดการกระจายผลผลิตจากผู้ผลิตไปสู่ผู้บริโภคโดยจัดการให้ **ส่วนเหลือมทางการตลาด (Marketing Margin)** ต่ำที่สุด เพื่อให้เกิดประโยชน์เป็นสวัสดิการสูงสุดแก่สังคม หลักการจัดการทางการตลาดเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวคือ การทำการผลิตสินค้าให้ได้แบบครบวงจรและบูรณาการ (**Integrated System**) ซึ่งจากปรัชญาและหลักการในการจัดการดังกล่าวอย่างน้อยสามารถตอบปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์ว่าจะผลิตอย่างไร คือ จะใช้ปัจจัยการผลิตอย่างไรให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด มีต้นทุนการผลิตที่ต่ำที่สุด เกิดความประหยัดทางขอบข่าย และการประหยัดทางขนาด ภายใต้บริบทของการรวมกลุ่มและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

ในขณะที่คำตอบของคำถามว่า จะผลิตเพื่อใคร ก็คือ ควรจะมีการกระจายผลผลิตหรือการกระจายรายได้ที่ได้จากการขายผลผลิต อยู่ในบริบทของความยุติธรรมระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค ดังนั้น กระบวนการกระจายผลผลิตระหว่างผู้ผลิตจนถึงผู้บริโภคจึงต้องถูกนำมาพิจารณารวมอยู่ด้วย ทั้งนี้ทั้งนั้น จะต้องอยู่บนพื้นฐานของการอุ่มชูกัน และการพึ่งพิงอิงกันของชุมชน ดังนั้น กระบวนการหรือขั้นตอนการกระจายผลผลิตตามระบบการตลาดเสรี หรือ ที่รู้จักกันดีในคำว่า **“ช่องทางการตลาด” (Marketing Channel)** จึงถูกดัดแปลงและนำมาประยุกต์ใช้ในมิติของการส่งเสริมอาชีพของชุมชนแบบครบวงจร

โดยนัยดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานแนวทางการส่งเสริมอาชีพ โดยทรงเน้นหลักการที่จะช่วยให้เกษตรกรและผู้บริโภคเกิดความยุติธรรมในการบริโภคสินค้าและเกิดความพึงพอใจสูงสุดทั้งสองฝ่าย ทั้งนี้พระองค์ทรงมุ่งเน้นการพัฒนาส่งเสริมอาชีพที่ทำให้ชาวชนบทมีกินมีใช้ มีรายได้จากการขายผลผลิต อีกทั้งผู้บริโภคยังได้บริโภค อุปโภคผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ โดยตรงจากผู้ผลิตในราคาที่ถูกและมีคุณภาพ ซึ่ง “โครงการหลวง” เป็นโครงการหนึ่งในโครงการพระราชดำริ และเป็นโครงการที่รู้จักเป็นอย่างดีทั้งในประเทศและประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก

พระองค์ทรงทราบและตระหนักอย่างลึกซึ้งว่าปัญหาของเกษตรกรส่วนใหญ่อยู่ที่การขาดความรู้ ทั้งวิชาการในด้านการเกษตรและความรู้ในด้านการตลาด ส่วนใหญ่มีความรู้เท่าที่บรรพบุรุษจะถ่ายทอดมาให้ ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นเพียงภูมิปัญญาท้องถิ่น การผลิตจึงเป็นเพียงการเกษตรเพื่อยังชีพ การที่จะก้าวไปถึงขั้นการเกษตรอุตสาหกรรม หรือ การเกษตรเพื่อการค้า จำเป็นจะต้องมีความเข้าใจในเรื่องการวางแผนการเพาะปลูก การดูแล และการเก็บเกี่ยว คือต้องมีความประณีตในการผลิต และมีวินัยในการผลิต จึงจะได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ ขณะเดียวกันต้องมีความรู้ในเรื่องการแปรรูปผลผลิตให้ได้ราคา มีใช้มุ่งแต่จะขายวัตถุดิบอย่างเดียว นั่นคือ ต้องมีความรู้ในเรื่องการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ เพื่อที่จะให้ได้ราคาที่ดีกว่าเดิม กล่าวโดยสรุปคือ เป็นผู้ผลิตที่ได้ประสิทธิภาพสูงสุด

5.2 การพัฒนาธุรกิจการเกษตรแบบครบวงจร

จากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานแก่คณะกรรมการ สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคม สหกรณ์ประมง และสมาชิกผู้รับนมสด เมื่อครั้งเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ โครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดา เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 2530 ความตอนหนึ่งว่า

“.....สมัยนี้ก็ต้องมีการดัดแปลงผลิตผลที่มี เช่นข้าวก็ต้องสี แล้วในที่นี่ก็มีนมก็ต้องปรับปรุงนมมันให้ขายได้ เช่นการทำให้นมมันเก็บได้นานกว่า 1 วัน เพราะตามธรรมชาตินมในประเทศร้อน อย่างประเทศไทยเก็บไว้ได้ไม่กี่ชั่วโมงก็จะเสีย ฉะนั้นก็ต้องมีวิธีการที่จะดัดแปลงให้เก็บไว้ให้ได้ เพื่อที่จะส่งไปตลาดได้และเป็นนมที่มีคุณภาพดี...”

จากพระราชดำรัสข้างต้นจะสะท้อนให้เห็นถึง หลักการเบื้องต้นของการแปรรูปเพื่อก่อให้เกิดอรรถประโยชน์ทางด้านผลผลิต (Product Utility) ด้านเวลา (Time Utility) และการสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value-added) ให้แก่สินค้า ซึ่งพระองค์มีพระวิจรรณญาณที่กว้างไกลโดยทรงเน้นหลักของความเรียบง่ายอยู่เสมอ แม้ว่าพระองค์จะมีใช้ทรงเป็นนักการตลาดที่เขียนตำราทางการตลาดอย่างเชี่ยวชาญ แต่ด้วยพระปรีชาญาณของพระองค์ท่าน อีกทั้งความมุ่งมั่นที่ทรงต้องการช่วยเหลือเกษตรกรผู้ยากจน จึงทำให้พระองค์มีพระราชวินิจฉัยและพระราชดำริในโครงการต่างๆ เพื่อการพัฒนาการเกษตรแบบครบวงจร ดังพระราชดำรัสในวาระเดียวกันเมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 2530 เพิ่มเติมความตอนหนึ่งว่า

“...หลักการของสถานที่นั้นก็จะต้องดูว่าผลิตผล ผลิตอย่างไร ตั้งแต่ต้น เช่น ในที่นี้ก็มีการเลี้ยงโคนม มีการปลูกข้าว และปลูกพืชอื่นๆ เป็นการทดลอง และจากนั้นก็มีการค้นคว้าวิจัยว่าจะดัดแปลงผลิตผลเหล่านั้นอย่างไร สำหรับให้ไปสู่ผู้บริโภค เช่น โคนมก็ให้นมซึ่งผ่านกรรมวิธีต่างๆ เพื่อที่จะเป็นนมสำหรับผู้บริโภคคนมเก็บไว้ได้นานหน่อย หรือข้าวก็มีโรงสีสำหรับสีข้าว แล้วก็ส่งไปให้สมาชิก ทั้งนมก็มีสมาชิกที่รับนมเป็นประจำ ฉะนั้นก็เป็นกิจการที่ครบวงจรตั้งแต่ต้น คือการผลิต ตั้งแต่ต้นและมาดัดแปลง เสร็จแล้วก็จำหน่ายและบริโภค ซึ่งทุกสิ่งทุกอย่างเกี่ยวข้องกับการเกษตรนี่ก็เป็นเช่นเดียวกัน ต้องผลิต ดัดแปลง จำหน่ายและบริโภคคือ ใช้ถ้าตลอดทางไปได้ด้วยดีและแต่ละคนก็ได้ทำด้วยความซื่อสัตย์สุจริตด้วยความตั้งใจดีด้วยความมีหลักวิชาที่ดี ทุกคนก็ได้ประโยชน์ ทุกคนก็ได้รับผลดี ไม่ว่าผู้ผลิต ผู้ที่ดัดแปลง ไม่ว่าผู้ที่บริโภค ได้ประโยชน์ทั้งนั้น และทำให้ส่วนรวมของเรามีความมั่นคงได้...”

พระราชดำรัสดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นว่า พระองค์ทรงมองกิจกรรมธุรกิจการเกษตรอย่างครบวงจร ตั้งแต่เริ่มต้นปลูกหรือผลิตจนถึงนำผลผลิตไปขาย ด้วยพระปรีชาญาณที่พระองค์ทรงเล็งเห็นว่า เกษตรกรไทยยังขาดความรู้ในด้านการบริหารจัดการ การตลาด การเงิน การดำเนินกิจกรรมทางการเกษตรแบบเป็นระบบและครบวงจร ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงทรงให้ความสำคัญต่อการพัฒนาด้านการผลิตและการพัฒนาด้านการตลาดควบคู่กันไป

การพัฒนาด้านการผลิต คือ การให้ความรู้และวิทยาการในการผลิต โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ทำการวิจัยเพื่อหาผลสรุปและพระราชทานผลที่ได้จากการทดลองเพื่อนำไปปฏิบัติ ทำให้เกษตรกรมีความรู้เพิ่มขึ้น เช่น รู้จักการปลูกพืชที่หลากหลายเพื่อลดความเสี่ยงจากความผันผวนทางด้านราคา รู้จักการปลูกพืชเศรษฐกิจชนิดใหม่ นอกจากความรู้ที่ได้ เกษตรกรยังต้องพัฒนาความสามารถให้เหมาะสมที่จะทำการเกษตรแบบครบวงจร กล่าวคือ ต้องรู้จักวางแผนการผลิต การจัดการด้านปัจจัยการผลิต การแปรรูปเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม การควบคุมคุณภาพผลผลิต ตลอดจนการกระจายผลผลิตไปสู่ผู้บริโภค ภายใต้บริบทแห่งความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ของเกษตรกร หรือกลุ่มเกษตรกร

การพัฒนาด้านการตลาด คือ การทำให้ผลผลิตขายได้ในราคาที่เหมาะสม โดยพระองค์ทรงเน้นและสนับสนุนให้เกษตรกรมีการรวมกลุ่ม จัดตั้งเป็นหมู่บ้านสหกรณ์การเกษตร เพื่อจะได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเพื่อจะได้มีอำนาจต่อรองในการซื้อขาย อย่างไรก็ตามพระองค์ยังทรงให้ความสำคัญต่อกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเกษตรกรและกลุ่มเกษตรกร โดยที่กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จะต้องก่อให้เกิดความเข้มแข็งของกลุ่มและกลุ่มสามารถพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด

กรณีตัวอย่างของการจัดการธุรกิจการเกษตรแบบครบวงจร ตามแนวพระราชดำริได้แก่

1) โครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดา:โครงการต้นแบบการเกษตรแบบครบวงจร

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักดีว่าในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมในปัจจุบันเกษตรกรจำเป็นต้องมีความรู้ในวิชาการสมัยใหม่ จำเป็นต้องเข้าใจหลักการบริหารจัดการในด้านต่าง ๆ ดังนั้น “โครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดา” ที่พระองค์ทรงริเริ่มขึ้นจึงมีวัตถุประสงค์เป็นทั้งโครงการทดลอง โครงการตัวอย่าง และเป็นโครงการที่ไม่หวังผลกำไร โครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดา แบ่งออกเป็น 2 ประเภทได้แก่ โครงการที่ไม่ใช่ธุรกิจ เช่น โครงการเลี้ยงปลานิล โครงการป่าไม้สาธิต เป็นต้น กับ โครงการกึ่งธุรกิจ เช่น โรงนมผงสวนดุสิต โรงทำน้ำผลไม้ เป็นต้น

สำหรับโครงการกึ่งธุรกิจเป็นการผลิตสินค้าจำหน่ายในราคาขอมเยาในรูปแบบที่ไม่หวังผลกำไร เพื่อให้ประชาชนได้บริโภคสินค้าที่ผลิตในประเทศไทยเพื่อเป็นการลดการนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศ อีกทั้งยังเป็นสินค้าที่มีคุณภาพและราคาไม่แพง โดยโครงการมีรายได้พึ่งพาตนเองเพื่อการดำเนินงานของตนเองต่อไปได้ เช่น โรงโคนมสวนจิตรลดา โรงนมผงสวนดุสิต ศูนย์รวมนมสวนจิตรลดา โรงสีข้าวตัวอย่างสวนจิตรลดา โรงบดแกลบ โรงนมเม็ด โรงกลั่นแอลกอฮอล์ โรงเนยแข็ง โรงเพาะเห็ด โรงกระดาษสา และโรงน้ำผลไม้กระป๋อง เป็นต้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริให้ใช้การบริหารจัดการด้านการตลาด การจัดทำบัญชีค่าใช้จ่ายและรายรับของโครงการ เพื่อให้สะท้อนเห็นภาพการพึ่งพาตนเองได้ของโครงการ การดำเนินงานของโครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดานั้น พระองค์ทรงเน้นให้เห็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ปัจจัยการผลิตทางการเกษตรที่มีอยู่อย่างประหยัด

และได้ประโยชน์สูงสุด อีกทั้งการดำเนินงานของโครงการต่างๆในสวนจิตรลดาจะเป็นการดำเนินงานที่กิจกรรมต่างๆสามารถเกี่ยวเนื่องกันได้ นั่นคือ ผลผลิตของกิจกรรมหนึ่งสามารถเป็นปัจจัยการผลิตของอีกกิจกรรมหนึ่ง ทั้งนี้จะก่อให้เกิดการประหยัดทางขอบข่าย และต้นทุนทางธุรกรรมหรือค่าเสียหาย ในการดำเนินงานต่างๆจะถูกกลบ และจะส่งผลต่อต้นทุนการผลิตที่ถูกกลบ และในที่สุด ราคาสินค้าจะถูกกลบและจะก่อให้เกิดการได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ (Comparative Advantage) จากธุรกิจอื่น ๆ ในตลาดโดยทั่วไป

การดำเนินงานของโครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดา ยังสามารถสะท้อนให้เห็นภาพของการกำหนดเป้าหมายและนโยบายทางธุรกิจขององค์กร ซึ่งแม้นโยบายทางธุรกิจนี้ไม่ได้เน้นการสร้างกำไรสูงสุด แต่เน้นการเลี้ยงตัวเองได้ การพึ่งพาตนเอง เพื่อลดความเสี่ยงจากความผันผวนของปัจจัยภายนอกที่ไม่สามารถควบคุมได้ ดังนั้นหลักการของ **การจัดการเชิงกลยุทธ์ (Strategic Management)** ซึ่งเป็นแนวความคิดของการจัดการธุรกิจสมัยใหม่จึงสามารถมองเห็นได้อย่างเป็นรูปธรรมโดยผ่านกระบวนการดำเนินงานของโครงการต้นแบบนี้

การจัดการเชิงกลยุทธ์ขององค์กรจะต้องมีการวางแผนกลยุทธ์ (**Strategic Plan**) เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ซึ่งพัฒนาขึ้นมาเพื่อให้ธุรกิจสามารถนำทรัพยากร (Resources) ต่าง ๆ ที่ธุรกิจมีอยู่อย่างจำกัดมาใช้ในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางธุรกิจของตนเองได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับทิศทางสภาพแวดล้อมภายนอกของธุรกิจ อีกทั้งต้องสามารถดำเนินธุรกิจควบคู่ไปกับสภาพแวดล้อมภายในของธุรกิจที่จะสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กร

แผนกลยุทธ์ของโครงการสวนพระองค์สวนจิตรลดา ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานเป็นแนวทางคือ เป็นการดำเนินงานที่ไม่มุ่งหวังกำไรผลิตสินค้าจำหน่ายในราคาขอมเยา เน้นการผลิตสินค้าที่มีคุณภาพดี ราคาถูก และที่สำคัญที่สุดคือ กิจการต้องมีรายได้พึ่งพาตนเองได้ เพื่อการดำเนินงานต่อไปอย่างมั่นคงยั่งยืน

จากการกำหนดแผนกลยุทธ์ของโครงการฯ ที่เห็นได้ชัดเจนว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเน้นการพึ่งพาตนเอง การสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่กิจการ และการมีเหตุมีผลในการดำเนินงาน ซึ่งใน แนวพระราชดำรินี้เป็นไปตามปรัชญาแห่งการพัฒนาประเทศนั่นคือ เศรษฐกิจพอเพียง ได้เป็นอย่างดี ในที่สุด

2) โครงการหลวง : ต้นแบบในการเพิ่มศักยภาพทางการตลาดแบบครบวงจร

แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาประเทศที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงดำเนินการต่อเนื่องมา โดยตลอดคือ พระองค์ทรงโปรดที่จะทำสิ่งที่ยากให้กลายเป็นง่าย และไม่สลับซับซ้อน อันเป็นการ แก้ไขปัญหาด้วยการใช้ภาวะวิสัยแห่งธรรมชาติ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานแนวทางในการพัฒนาประเทศ ที่เน้นความเรียบง่าย สามารถนำไปปฏิบัติได้ มีความเหมาะสม สอดคล้องกับภูมินิเวศและภูมิปัญญาของเกษตรกรในแต่ละ พื้นที่ที่แตกต่างกัน ดังนั้นการถ่ายทอดเทคโนโลยีต่างๆจึงทรงเน้นการประยุกต์ใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในแต่ละพื้นที่อย่างประหยัดและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ด้วยขั้นตอนการผลิตที่ ทำได้ไม่ยากนัก พระองค์จึงมีพระราชดำริให้จัดตั้งโรงงานแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรขนาดขอมขึ้น เพื่อรองรับผลิตผลทางการเกษตรของราษฎร โดยนำมาแปรรูปและส่งจำหน่ายเป็นรายได้ต่อไป นั่นคือ เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value-added) ให้แก่ผลผลิต และแสดงให้เห็นถึงการเกิดหน้าที่ทางการตลาด

(Marketing Function) ของโครงการฯ คือ การสร้างอรรถประโยชน์ให้แก่ผู้บริโภคทางด้านเวลา สถานที่ และ รูปร่างลักษณะสินค้า

อย่างไรก็ตาม โครงการหลวงต่างๆที่มีอยู่ตามแนวพระราชดำริยังสะท้อนให้เห็นภาพของกระบวนการผลิตสินค้าเกษตร รวมถึงการเคลื่อนย้ายสินค้าจากผู้ผลิตไปยังผู้บริโภค โดยที่ก่อให้เกิดความสมดุลทางด้านการก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค ซึ่งเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีประสิทธิภาพ ในประเด็นต่าง ๆ คือ

ก) **โครงการหลวงกับหน้าที่ทางการตลาด** โครงการหลวงได้ทำหน้าที่เป็นต้นแบบในการสร้างเสริมศักยภาพของราษฎร โดยการช่วยพัฒนาเกษตรกรให้เข้าใจระบบเกษตรอุตสาหกรรมหรือเกษตรการค้า เพื่อจะได้ปลูกพืชผลที่มีคุณภาพและปริมาณที่เหมาะสมส่งโรงงานได้ เกษตรกรต้องมีความเข้าใจเรื่องการวางแผนการเพาะปลูก การดูแล และการเก็บเกี่ยวให้สัมพันธ์กับช่วงเวลา ดังจะเห็นได้ว่า โครงการหลวงทำหน้าที่ในการแลกเปลี่ยน โดยที่ทำการซื้อและการขายผลิตผลทางการเกษตรจากราษฎร มีการขนส่งผลผลิต มีการเก็บรักษาผลผลิต แปรรูปผลผลิต และอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ แก่ราษฎร

ข) **โครงการหลวงกับบทบาทของคนกลางในตลาด** นอกจากนี้โครงการหลวงยังทำหน้าที่เป็นคนกลางในตลาดระหว่างเกษตรกรกับตลาดรับซื้อ (Market Middlemen) โดยศึกษาความต้องการของตลาด นำมาวางแผนการผลิตและส่งเสริมเกษตรกร จัดระบบสมาชิกให้เกษตรกรผลิตพืชเกษตรส่งโรงงาน โดยมีการประกันราคาที่จะรับซื้อแน่นอน สนับสนุนทางด้านวิชาการ จัดหาปัจจัยที่สำคัญในการผลิตโดยการให้สินเชื่อทั้งนี้โดยการประสานงานกับเจ้าหน้าที่เกษตรตำบลและเกษตรอำเภอในท้องที่

การสร้างเสริมศักยภาพหรือเพิ่มขีดความสามารถให้แก่เกษตรกรเป็นหน้าที่ที่สำคัญยิ่ง เพราะในการผลิตพืชเกษตรเพื่อเกษตรอุตสาหกรรมนี้ ตัวแปรที่สำคัญที่จะกำหนดความสำเร็จหรือความล้มเหลวคือตัวเกษตรกรเอง เกษตรกรจะต้องมีวินัย มีความซื่อสัตย์ จะต้องควบคุมคุณภาพผลผลิตที่จะเข้าสู่โรงงาน มิฉะนั้นจะมีผลกระทบโดยตรงต่อผลิตภัณฑ์ที่จะออกจากโรงงาน และกระทบต่อระบบตลาด หากเกษตรกรขาดวินัย ขาดเทคโนโลยีสำหรับการผลิตพืชส่งโรงงานแล้ว จะไม่มีโรงงานเอกชนเกิดขึ้น เพื่อเป็นตลาดรองรับผลผลิตในท้องถิ่นนั้นๆ โครงการหลวงได้ทำหน้าที่โดยอ้อม ในการฝึกฝนเกษตรกรให้เข้าใจหน้าที่และมีความรับผิดชอบเช่นนี้ตลอดมา

ค) โครงการหลวงกับการแปรรูปผลิตภัณฑ์ โครงการหลวงได้เริ่มขึ้นจากการดำเนินกิจการขนาดเล็ก เป็นกิจกรรมที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริจะช่วยให้ประชาชนมีอาชีพที่สุจริต และมีสภาพชีวิตที่กินดีอยู่ดี โดยทรงเริ่มจากกลุ่มชาวเขาด้วยการพัฒนาอาชีพตนเอง ต่อมาผู้มีผู้เชี่ยวชาญองค์กรต่างประเทศ และรัฐบาลต่างประเทศเข้ามาร่วมด้วย จึงเกิดเป็นโครงการหลวงที่มั่นคงแข็งแรง การเติบโตของโครงการหลวงนับว่าอยู่ภายใต้สายพระเนตรและการบริหารจัดการด้วยพระบารมีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งสิ้น

โครงการหลวงได้ทำหน้าที่การตลาดที่สำคัญ คือ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ เพื่อเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์โดยใช้เทคโนโลยีการผลิตในโรงงานโดยคนไทย ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตออกมา ได้แก่ ผลิตภัณฑ์แปรรูปและอาหารกระป๋องในเครื่องหมาย **“ดอยคำ”**

ผลิตภัณฑ์แปรรูปที่ผลิตได้ เช่น แยมสตอเบอรี่ ขนมปัง ข้าวโพดครีม สาเลือบแห้ง เห็ดหอมแห้ง ผักแห้งอนามัย เป็นต้น ส่วนอาหารกระป๋องที่ผลิตได้ เช่น น้ำกระเจี๊ยบเข้มข้น เห็ดกระป๋อง ผักกาดดอง เป็นต้น

ผลผลิตเหล่านี้มีวางจำหน่ายในท้องตลาดตามช่องทางการตลาดโดยทั่วไป และขายได้ตามกลไกตลาด ในปี 2531 สินค้าของโครงการหลวงที่ใช้เครื่องหมาย **“ดอยคำ”** ได้รับรางวัลมาตรฐานสินค้าไทยส่งออกในสาขาผัก ผลไม้สด และผลไม้กระป๋องส่งออกดีเด่นประจำปี 2531 จาก Thai Expo Award

5.3 แนวพระราชดำริในการพัฒนาธุรกิจชุมชนเพื่อความพอเพียง

ภายใต้ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมหรือระบบตลาดเสรีที่มีการเร่งรัดพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกมาตั้งแต่ปี 2504 (แผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ 1) นับได้เกือบ 40 ปีแล้วนั้น ระบบเศรษฐกิจและสังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงไปมาก จากระบบเศรษฐกิจที่มีภาคเกษตรเป็นภาคนำ ทั้งการผลิต รายได้ และการจ้างงาน มาสู่การพัฒนาอุตสาหกรรม การค้า และการบริการ แม้ว่าประชากรส่วนใหญ่ยังคงทำงานอยู่ในภาคเกษตรก็ตาม อย่างไรก็ตาม แม้ตัวเลขต่างๆในภาพรวมจะแสดงให้เห็นถึงรายได้เฉลี่ยต่อคนของประเทศเพิ่มสูงขึ้น แต่ลึกลงไปในตัวเลขต่างๆเหล่านั้นก็คือ ความแตกต่างระหว่างรายได้

ความร่ำรวยของคนกลุ่มน้อย และคนยากจนของคนกลุ่มใหญ่มีความแตกต่างกันมากขึ้นทุกขณะ จากกลไกของระบบเศรษฐกิจเสรีที่ไร้พรมแดนและขาดแคลนคุณธรรม ระเบียบวินัยของบุคคล ซึ่งเป็นบทสรุปให้เห็นชัดเจนว่า ประเทศไทยมีการพัฒนาอย่างขาดสมดุลและมีความไม่ยั่งยืน

ด้วยเหตุดังที่กล่าวมา ปัญหาภาวะเศรษฐกิจและสังคมของประเทศจึงได้สะสมและระเบิดออกมาอย่างรุนแรงในช่วงกลางปี 2540 ดังที่นิยมเรียกกันว่า “พองสบู่แตก” ทำให้ประชาชนในชาติต้องประสบกับปัญหาวิกฤติในแทบทุกด้าน ต้องล้มลุกคลุกคลาน หวังเพียงเพื่อให้ตนเองอยู่รอด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักและห่วงใยในทุกข์สุขพสกนิกรไทยยิ่งนัก ซึ่งเห็นได้จากพระราชดำรัส เรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียง” ที่ได้พระราชทานไว้ถึง 2 ครั้งในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ปี 2540 และ 2541 ซึ่งได้มีการขนานรับนำแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติกันหลายหน่วยงาน แต่มักเข้าใจว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องของเกษตรกรในชนบทเท่านั้น แท้ที่จริงแล้วผู้ประกอบการในทุกวงการและอาชีพ เช่น พ่อค้า ข้าราชการ และธุรกิจ สามารถนำแนวพระราชดำริไปประยุกต์ใช้ได้ เพราะเศรษฐกิจพอเพียง คือ การวางรากฐานอันมั่นคงและยั่งยืนของชีวิตบุคคลและสังคมส่วนรวม นั่นเอง

เพราะฉะนั้น ระบบตลาดและธุรกิจชุมชนในรูปแบบต่างๆ ตามแนวพระราชดำริที่พระราชทานแก่ปวงชนชาวไทย พระองค์จึงทรงให้ความสำคัญต่อการพึ่งตนเองได้ การอ้อมชูกัน และการพึ่งพิงอิงกัน ของเกษตรกรในชุมชน และเป็นแนวพระราชดำริเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการพัฒนาอย่างยั่งยืน และสอดคล้องกับปรัชญาการพัฒนาประเทศคือ เศรษฐกิจพอเพียง

อาจจะกล่าวได้ว่า ฐานการพัฒนาธุรกิจชุมชนเพื่อความพอเพียงนั้น สามารถจะยึดตามแนวพระราชดำริ 3 ขั้นตอนของแนว “ทฤษฎีใหม่” กล่าวคือ

ในขั้นที่ 1 เกษตรกรควรที่จะต้องปรับสภาวะการพึ่งพาปัจจัยภายนอกเป็น “การพึ่งพาตนเอง” เน้นความสำคัญในการสร้างความมั่นคงทางด้านอาหารให้แก่ครัวเรือนและชุมชน จากนั้นจึงขยับขั้นสู่ขั้นตอนต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 เป็นการสร้างพลังทางสังคม โดยการประสานของทุกฝ่ายในชุมชน เป็น “การอุ้มชูกัน” ของชุมชน ซึ่งจะยึดพื้นที่เป็นหลัก และใช้ “องค์กรชุมชน” เป็นศูนย์กลางการพัฒนา ใช้ “กิจกรรมของชุมชน” เป็นเครื่องมือสร้าง “กระบวนการเรียนรู้” และ “การจัดการร่วมกัน” พร้อมทั้ง “พัฒนาอาชีพที่หลากหลาย” เพื่อเป็น “ทางเลือก” ของคนในชุมชน ในขั้นนี้ยังควรที่จะต้องส่งเสริม “การรวมกลุ่ม” และ “การสร้างเครือข่าย” องค์กรชุมชน เพื่อสร้าง “คุณธรรมจริยธรรม” และ “การเรียนรู้ที่มีคุณภาพ” ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิด “การสะสมทุนสังคม” อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน

จากนั้นชุมชนสามารถพัฒนาได้ในขั้นที่ 3 คือ ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนา “ธุรกิจชุมชนแบบครบวงจร” (ผลิต-แปรรูป-ขาย-บริโภค) โดยให้ความสำคัญต่อ “การมีส่วนร่วม” ของคนในชุมชน และ “ฐานทรัพยากรท้องถิ่น” ซึ่งควรเริ่มพัฒนาจากวงจรธุรกิจขนาดเล็กในระดับท้องถิ่นไปสู่วงจรธุรกิจที่ใหญ่ขึ้นในระดับประเทศและระดับต่างประเทศ

ในนามพระเจ้า

વડા

6. สรุป

จากความบรรยายโดยสังเขปที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนี้ จะเห็นได้ชัดเจนว่าพระปรีชาญาณทางด้าน เศรษฐศาสตร์ประยุกต์ขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่มีต่อภาคการเกษตรของประเทศไทยนั้น นับได้ว่ามีอยู่อย่างอเนกอนันต์เหลือที่จะพรรณนาได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ เป็นความชัดเจนอย่างยิ่ง ถึงพระปรีชาญาณที่ได้ทรงแสดงออกตลอดมาอย่างต่อเนื่องเป็นเวลายาวนาน เพื่อแก้ไขปัญหา เศรษฐกิจของเกษตรกรผู้ยากจนและหาทางค้าจุนภาคเกษตรกรรมโดยรวมของไทย ให้มีความมั่นคง เข้มแข็งจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน จากสภาพพื้นที่อันกันดารขาดแคลนมาสู่สภาพพื้นที่อันอุดม สมบูรณ์อย่างยั่งยืน และจากสภาพเกษตรกรที่ยากจนสิ้นไร้ไม้ตอก มาสู่สภาพเกษตรกรที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความหวังและความพอเพียงในการพึ่งพาตนเอง พระอัจฉริยภาพในการประยุกต์หลัก เศรษฐศาสตร์เพื่อการเกษตรภายใต้เงื่อนไขในโลกแห่งความเป็นจริง จึงนับว่าเป็นเลิศยิ่งที่นัก เศรษฐศาสตร์เกษตรผู้ใดจะเสมอเหมือน ทั้งในด้านของ “ภาคปฏิบัติ” ในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ ของเกษตรกรไทย ในสภาพความเป็นจริงของประเทศไทยและความเป็นจริงของสถานการณ์โลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และในด้านการเสนอแนะ “ภาคทฤษฎี” เพื่อนำเสนอแนวความคิด และทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ให้แก่วงการวิชาการก็ตาม

ทางด้านการปฏิบัติจริงนั้น พระปรีชาญาณล้วนแต่เป็นที่ประจักษ์ชัดเจนว่า เกษตรกรไทย ซึ่งเป็นเป้าหมายสุดท้ายของการอุทิศพระวรกายของพระองค์ ต่างได้รับผลแห่งพระสติปัญญา พระอัจฉริยภาพ ตลอดจนพระวิริยะอุตสาหะที่ได้ทรงทุ่มเทลงไปด้วยทั่วหน้า จากโครงการพัฒนาทางการเกษตรและศูนย์ศึกษาการพัฒนาต่าง ๆ จำนวนมากทั่วประเทศ โดยเฉพาะในเขตชนบทห่างไกลความเจริญและความขาดแคลนทรัพยากร เกษตรกรยากจนรายย่อยที่อาศัยเลี้ยงชีพในเขตเกษตรน้ำฝน ซึ่งนับว่าเป็นกลุ่มเกษตรกรที่ด้อยโอกาสและมีฐานะเศรษฐกิจเสียเปรียบมากที่สุดกลุ่มหนึ่งในสังคมไทย ต่างเริ่มมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมตามแนวทางเศรษฐกิจแบบพอเพียง โดยมีรูปแบบการผลิตแบบเกษตรทฤษฎีใหม่เป็นหลัก ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความพอเพียงทั้งในระดับจุลภาค คือ ครัวเรือน และในระดับมหภาค คือ ชุมชนเข้มแข็งเกิดกระบวนการกลุ่มและเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันในชุมชน ตลอดจนสามารถขยายตัวอย่างเป็นขั้นตอนสู่การลงทุน การจัดการความเสี่ยง การลดการพึ่งพา และการแข่งขันในระบบตลาดที่เพิ่มขึ้นอย่างมีความพร้อม โดยมีผลประโยชน์สูงสุดที่เกิดขึ้นกระจายกลับคืนแก่ชุมชนโดยทั่วหน้า ไม่เป็นการแสวงหาผลประโยชน์สูงสุดของปัจเจกชน ที่เกิดขึ้นบนพื้นฐานของการเอารัดเอาเปรียบหรือละเลยต่อผู้อื่น เหมือนพฤติกรรมการณ์ตัดสินใจในระบบเศรษฐกิจกระแสหลักโดยทั่วไป

“...ซึ่งเชื่อว่าประเทศไทยจะสามารถพ้นวิกฤตการณ์ได้ดีกว่าหลายประเทศ เพราะแผ่นดินนี้ยังเหมาะสมกับความเป็นอยู่ได้ อย่างที่เคยพูดมาหลายปีแล้วว่า ภูมิประเทศยังให้ คือเหมาะสม แต่ความเป็นอยู่ต้องไม่พึ่งพิงเพื่อ ต้องอยู่อย่างประหยัด และต้องไปในทางที่ถูกต้อง...”

พระราชดำรัส 4 ธันวาคม 2540

การประยุกต์ใช้แนวทางเศรษฐกิจแบบพอเพียง จึงนับว่าเป็นการผสมผสานของปรัชญาการพัฒนาในมิติใหม่ที่สอดคล้องกับแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ หรืออีกนัยหนึ่ง แนวทางเศรษฐกิจแบบพอเพียงยังสามารถถ่วงดุลกับแนวทางเศรษฐกิจแบบตลาด เพื่อไม่ให้สังคมเกษตรและภาคชนบทของไทยต้องเอนเอียงไปในทางใดทางหนึ่งอย่างสุดขั้ว และเป็นการป้องกันการเอนเอียงไปในทิศทางที่ทำให้สังคมไทยไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ การถ่วงดุลดังกล่าว จึงนับว่ามีความสำคัญยิ่งและก่อให้เกิดการผสมผสานเพื่อประโยชน์สุขของสังคมในทุกส่วน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเข้าพระราชหฤทัยอย่างลึกซึ้ง ต่อปัญหาที่สลับซับซ้อนในภาคเกษตรกรรมในทุกระดับ โดยได้ทรงประยุกต์แนวความคิดเป็นแนวทางปฏิบัติ ให้เกิดความง่ายและสะดวกที่จะเข้าใจ ติดตาม และนำไปปฏิบัติขยายผลโดยประยุกต์กับเงื่อนไขจริงในแต่ละพื้นที่ รวมทั้งพระองค์ได้ทรงปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่าง เพื่อแสดงให้เห็นว่าตัวอย่างแห่งความสำเร็จนั้น ประกอบไปด้วยปัจจัยใดบ้างที่ต้องพิจารณาในเงื่อนไขความเป็นจริงของสังคมไทย เป็นกระบวนการปฏิบัติที่ทรงแสดงให้เห็นเป็นตัวอย่างแบบครบวงจร มีขั้นตอน เป็นระบบชัดเจน อย่างที่ไม่เคยมีผู้ใดสามารถกระทำได้เช่นนี้มาก่อน นับเป็นการสรุปกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจการเกษตรอย่างเป็นรูปธรรมอย่างแจ่มกระจ่างที่สุด

ทางด้านทฤษฎีทางวิชาการ แนวคิดจากพระราชดำรัสและแนวทางตามพระราชดำริในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจการเกษตรนานาประการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานอย่างต่อเนื่องยาวนานนั้น เปรียบเสมือนแรงบันดาลใจครั้งสำคัญที่บังเกิดแก่นักวิชาการเศรษฐศาสตร์เกษตรและผู้สนใจทั้งหลาย ที่ได้มีโอกาสทบทวนในหลักและทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ครั้งใหญ่ ไม่เฉพาะในกรณีของวิชาการด้านเศรษฐศาสตร์เกษตรของประเทศไทย แต่ทั้งในวงวิชาการเศรษฐศาสตร์เกษตรในระดับสากลและวิชาการด้านการพัฒนาเศรษฐกิจโดยรวม ย่อมจะสามารถน้อมนำพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงไปพิจารณาประยุกต์ใช้ได้อย่างแน่นอน เพื่อให้เกิดความชัดเจนในปรัชญาแห่งการพัฒนาที่เป็นระบบและขั้นตอน เนื่องจากแนวทางแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจการเกษตรจากการประยุกต์ใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของพระองค์นั้น ทรงเน้นบนพื้นฐานแห่งภูมิปัญญา ความคิดความเชื่อ ความสามัคคี และประเพณีวัฒนธรรมของแต่ละสังคมที่ไม่เหมือนกัน เช่น ในกรณีของการพัฒนาเกษตรไทย จะต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบแห่งอารยธรรมสายตะวันออกที่แตกต่างไปจากบริบทของอารยธรรมสายตะวันตก เป็นแหล่งกำเนิดของทฤษฎีเศรษฐศาสตร์จำนวนมากที่นักวิชาการต่างได้ศึกษามาและใช้แก้ปัญหาของการเกษตรไทย โดยขาดความลึกซึ้งในการประยุกต์ใช้กับองค์ประกอบของการเกษตรและสังคมไทยที่มีอยู่เดิม ซึ่งมีรายละเอียดที่แตกต่างอย่างแทบจะสิ้นเชิงกับการเกษตรของต่างประเทศ ทำให้การแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจการเกษตรในหลายครั้งไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

ภาพรวมทั้งสิ้นในทางวิชาการของพระปรีชาญาณด้านเศรษฐศาสตร์เกษตร ก็คือ ทรงเสนอแนะให้เกิดการ “ทบทวน” และการ “ปรับเปลี่ยน” ครั้งสำคัญในกระบวนการคิดและวิธีปฏิบัติ เพื่อประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาการเกษตรและชนบทไทยที่เป็นอยู่โดยอาจสรุปเป็น 5 ประเด็นหลักที่สำคัญคือ

1) เปลี่ยนวิธีการแก้ไขปัญหาการเกษตรจากการเน้นพึ่งพาทุน เทคโนโลยี และความช่วยเหลืออื่น ๆ จากภายนอก มาเป็นเน้นการพิจารณาใช้ภูมิปัญญาและทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นที่ตั้ง โดยฟื้นฟูทุนในลักษณะต่างๆที่มีอยู่ของแต่ละชุมชนให้มีความเข้มแข็ง

2) เปลี่ยนระบบกลไกการทำงานให้มีความชัดเจนใน 3 ขั้นตอนตามแนวทฤษฎีใหม่ โดยเน้นการมีขั้นตอนการพัฒนาจากระดับเล็กหรือจุลภาคไปหาระดับใหญ่หรือมหภาค เพื่อสะสมความพอเพียงของเกษตรกรในแต่ละระดับของการพัฒนาอย่างมั่นคงและยั่งยืน

3) เปลี่ยนโครงสร้างความสัมพันธ์ของเกษตรกรที่มีต่อองค์กรภาครัฐและองค์กรภายนอก จากลักษณะของผู้ให้และผู้รับ มาเป็นลักษณะพันธมิตร (Partnership) ที่เกษตรกรสามารถทำงานแบบมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกัน มีความสมานฉันท์ และมีการเรียนรู้ร่วมกันในทุกฝ่าย

“...การจรรโลงประเทศเป็นหน้าที่ของคนทุกคน แต่ผู้มีการศึกษาสูงมีความรู้สูงย่อมมีหน้าที่และความรับผิดชอบเป็นพิเศษ ท่านทั้งหลายจะต้องใช้วิชาความรู้ให้เกิดประโยชน์เพื่อสร้างสังคม ซึ่งเป็นที่พึ่งที่อาศัยของทุกคน ให้เป็นสังคมที่มีความเจริญมั่นคง และก้าวหน้าในการนี้ แต่ละคนจะต้องตั้งความปรารถนาอันสูงไว้ จะต้องเข้มแข็งอดทน ไม่ย่อท้อ และไม่คลายจากความเพียร...”

พระบรมราชาโชวาท

ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วันที่ 22 กรกฎาคม 2514

4) เปลี่ยนเป้าหมายในการพัฒนาการเกษตรและชนบท จากการเร่งสร้างรายได้และความมั่งคั่งของตัวเงินโดยเฉลี่ยฐานสังคมและภูมิภาค มาเป็นการเน้นความมั่นคงของชีวิตและความเข้มแข็งของชุมชนตลอดจนความสมดุลของระบบนิเวศที่เกี่ยวข้อง นับเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนที่แท้จริง

5) เปลี่ยนอุดมการณ์แห่งความคิดทางเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก จากการสร้างความพอใจอันเกิดจาก “การได้รับ” มาเป็นการมีความสุขความพอใจจาก “การได้ให้” แก่ผู้อื่น ทรงชี้ให้เห็นว่าความสุขของบุคคลที่เกิดขึ้นพร้อมกับเอื้ออาทรแบ่งปันความสุขต่อบุคคลอื่นในเวลาเดียวกันนั้น น่าจะเป็นความสุขที่พอเพียงและถาวรยิ่งกว่าความสุขใด ๆ อันเกิดจากการเพิกเฉยละเลยหรือเอารัดเอาเปรียบต่อเพื่อนร่วมสังคม

พระปรีชาญาณในทางวิชาการโดยนัยนี้ จึงนับว่าเป็นคุณูปการที่สำคัญยิ่งต่อวงการวิชาการด้านเศรษฐศาสตร์เกษตรของไทยและในวงการวิชาการระดับสากล ที่จะต้องมีความลึกซึ้งในปรัชญาแนวคิดและการปฏิบัติให้มากขึ้นในการพิจารณาการเกษตรเสมือนเป็นวิถีชีวิตของเกษตรกรและชุมชนในชนบท มากกว่าเพียงเป็นอาชีพเพื่อผลิตพืชสัตว์และสร้างรายได้เท่านั้น แต่เป็นการนำเสนอทางเลือกแห่งแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์แก่ผู้เกี่ยวข้องได้นำไปพิจารณา เพื่อแก้ไขปัญหาแก่เกษตรกรผู้ยากไร้ให้สัมฤทธิ์ผลมากกว่าที่ได้เคยดำเนินมาในอดีต ซึ่งแม้พระองค์จะมีได้มีพระราชดำรัสโดยตรงว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ แต่ความสำเร็จจากการพออยู่พอกินของเกษตรกรและสวัสดิการของสังคมที่พอเพียงจากการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจการเกษตรตามแนวทางพระราชดำริที่เกิดขึ้น ย่อมเป็นสิ่งที่ประจักษ์ชัดจนถึงพระอัจฉริยภาพทางเศรษฐศาสตร์ที่ได้ทรงปฏิบัติให้เห็นแล้ว เพราะการสร้างความสุขหรือสวัสดิการที่ดีของสังคมให้เกิดขึ้นนั้นก็คือ เป้าหมายสุดท้ายของปรัชญาเศรษฐศาสตร์ นั่นเอง **ดังเช่นที่พระองค์ได้ทรงแสดงเป็นตัวอย่างทั้งทางภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ในการช่วยค้ำจุนภาคเกษตรกรรมของไทย ให้มีความเข้มแข็งยั่งยืนมาโดยตลอดเวลา** ทั้งในฐานะแหล่งแห่งความมั่งคั่งในยามปกติ และแหล่งแห่งความมั่นคงในยามวิกฤต

รวมความก็คือ การเกษตรของไทยสามารถเป็นเกราะคุ้มภัยหรือตาข่ายความปลอดภัยให้แก่สังคมไทยมาได้ด้วยดีเป็นเวลาช้านานก็ด้วยพระปรีชาญาณและพระอัจฉริยภาพของพระองค์ โดยแท้

เหล่านักเศรษฐศาสตร์ นักเศรษฐศาสตร์เกษตร ผู้รับผิดชอบในงานพัฒนาเศรษฐกิจการเกษตร และชนบท ตลอดจนนิสิตนักศึกษาทั้งหลาย จึงควรที่จะได้ทำความเข้าใจและพึงตระหนักไว้ถึงแนวคิด และแนวปฏิบัติที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานไว้นี้ เพื่อหาทางประยุกต์หลักทฤษฎี เศรษฐศาสตร์ทั้งหลายที่มีอยู่ลงสู่ภาคปฏิบัติอย่างสอดคล้องกับบริบทของการเกษตรไทย และเพื่อช่วยเหลือแบ่งปันผลประโยชน์อย่างยุติธรรมต่อเกษตรกรซึ่งยังเป็นผู้เสียเปรียบในสังคม ให้สามารถยืนหยัดขึ้นมาพึ่งพาตนเองได้อย่างพอเพียง ซึ่งหมายความว่า ไม่เพียงแต่ชุมชนชนบทและภาคเกษตรกรรมเท่านั้นที่จะพึ่งพาตนเองได้ แต่สังคมไทยโดยรวมก็จะได้รับประโยชน์และมีความมั่นคง เข้มแข็งตามมา แม้กระทั่งสังคมโลกเองก็ตามล้วนแต่จะได้รับผลกระทบในทางที่ดีจากแนวคิดและแนวปฏิบัติที่น่าอัศจรรย์ทางด้านการเกษตรที่ได้พระราชทานนี้ด้วยเช่นกัน

“ธ ทรงคิด ทรงทำ นำประชา
ทั้งพืชสวน ไร่นา ภัณฑาคาร
พึ่งตนเอง ยากเป็นง่าย ได้หลักการ
พระราชทาน เป็นแนวคิด กู้เศรษฐกิจไทย”

ผู้ประพันธ์ ผศ.บุญเติม ตีระวัฒน์ประเสริฐ

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. 2539ก **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการพัฒนาการกลไกกรม.**

กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดมีเดียเพรส.

_____. 2539ข **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการพัฒนาการเกษตรไทย.**

กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

กระทรวงศึกษาธิการ. 2543. **ทฤษฎีใหม่ในหลวง : ชีวิตที่พอเพียง.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ร่วมด้วยช่วยกัน.

ทบวงมหาวิทยาลัย. 2539ก **จดหมายเหตุคำประกาศสดุดีเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.**

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ทบวงมหาวิทยาลัย.

_____. 2539ข **เอกภพตรีภพจักรวาล.** กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดโรงพิมพ์

ชวนพิมพ์.

มณูญ มุกข์ประดิษฐ์. 2539. **ประทีปแห่งแผ่นดิน.** กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพิเศษ

เพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ.

มูลนิธิโตโยต้าแห่งประเทศไทย. 2543. **คำพ่อสอน: ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน.** กรุงเทพมหานคร : บริษัทเคล็ดไทย จำกัด.

_____. 2543. **คำพ่อสอน: ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน.** กรุงเทพมหานคร : บริษัทเคล็ดไทย จำกัด.

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2536. **ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสพระราชทานแก่**

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พ.ศ. 2498-2535. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ พริ้นติ้งกรุ๊ป.

มูลนิธิชัยพัฒนา. 2542. **ทฤษฎีใหม่.** Internet Home Page. Web-site: www.chaipat.or.th/chaipat/ntheory/thai/menu.html

_____. 2542. **ทฤษฎีใหม่.** Internet Home Page. Web-site: www.chaipat.or.th/chaipat/ntheory/thai/menu.html

รังสฤษฎ์ บุญชลอ. 2542. **พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจ รัชกาลที่ 9.** กรุงเทพมหานคร : บริษัท

สกายบุกส์ จำกัด.

สมาคมเศรษฐศาสตร์เกษตรแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ และสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร.

2539. **ในหลวงกับการพัฒนาการเกษตร (พระราชดำรัส พระบรมราโชวาท และพระราชดำริ).**

กรุงเทพมหานคร : Lor Publishing Ltd. Partn.

สำนักงานคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ. 2539. **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการจัดการ**

ทรัพยากรน้ำ. กรุงเทพมหานคร : สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. 2531. **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชกับงานพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท โรงพิมพ์กรุงเทพ (1984) จำกัด.

. 2540. **แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท 21 เซ็นจูรี่ จำกัด.

. 2542. **โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ**. Internet Home Page. Web-site: www.rdpb.go.th

สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อม. 2534. **ทรงเป็นบิดาแห่งการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.

สำนักงานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. 2539. **พระมหากษัตริย์กับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีไทย**. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม.

สำนักพระราชวัง. 2539. **โครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ โอ. เอส. พรินติ้ง.

. 2542. **พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต วันศุกร์ที่ 4 ธันวาคม 2541**. กรุงเทพมหานคร : บริษัททวรวุฒิการพิมพ์ จำกัด.

สุพัตรา จุณณะปิยะ. 2540. **การศึกษาโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริด้านการเกษตร**. กรุงเทพมหานคร: อักษรสยามการพิมพ์.

สุเมธ ตันติเวชกุล. 2543. **ใต้เบื้องพระยุคลบาท**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน.

อำพล เสนาณรงค์. 2542ก **การเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ**. เอกสารประกอบการบรรยายพิเศษ ในการประชุมวิชาการครั้งที่ 37 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

. 2542ข **การเกษตร “ทฤษฎีใหม่” ตามแนวพระราชดำริ กับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ**. คำบรรยายพิเศษต่อที่ประชุมสามัญของสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย วันศุกร์ที่ 30 เมษายน 2542 ณ ห้องเจ้าพระยา โรงแรมโอเรียนเต็ล กรุงเทพฯ (โรเนียว)

คำสั่งคณะเศรษฐศาสตร์

ที่ 18 /2544

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการรวบรวมผลงานและพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ในวโรกาสทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
ประจำปี 2544

.....

ตามมติของสภามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 5/2544 เมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ. 2544 เรื่อง การทูลเกล้าถวายปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (เศรษฐศาสตร์เกษตร) และมติของที่ประชุมคณะกรรมการประจำคณะเศรษฐศาสตร์ ครั้งที่ 3/2544 เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2544 ให้คณบดีดำเนินการ เพื่อให้การทูลเกล้าถวายปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (เศรษฐศาสตร์เกษตร) แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นไปอย่างสมพระเกียรติ และเรียบร้อย เนื่องจากเป็นกรณีพิเศษและเร่งด่วน จึงเห็นสมควรแต่งตั้งคณะกรรมการรวบรวมผลงาน และพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในวโรกาสทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (เศรษฐศาสตร์เกษตร) ประจำปี 2544 ดังต่อไปนี้

1. อาจารย์ จารึก สิงห์ปรีชา	ประธาน
2. อาจารย์ อุ่นกั๋ง แซ่ลิ่ม	กรรมการ
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. โสมสกา - เพชรานนท์	กรรมการ
4. อาจารย์ ดร. ประพิณวดี ศิริศุภลักษณ์	กรรมการ
5. อาจารย์ ดร. สุวรรณา ประณีตวตกุล	กรรมการ
6. นางกัญญา รัตนวราหะ	กรรมการ
7. นางสาวอัมพร น้อยแสง	กรรมการ
8. อาจารย์ นาวิณ เขาวพลกุล	กรรมการและเลขานุการ
9. นางสาววนิดา กมลจินดา	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

มีหน้าที่รวบรวมผลงานและพระราชดำรัส เพื่อจัดทำเอกสารราชสดุดีเฉลิมพระเกียรติ เพื่อให้ภารกิจดังกล่าวสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ทันเวลา

สั่ง ณ วันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2544

(รองศาสตราจารย์ ดร. สุปรียา ควรเดชะคุปต์)
คณบดีคณะเศรษฐศาสตร์

คำสั่งคณะเศรษฐศาสตร์

ที่ ๙๐ /2544

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดหาทุนทำหนังสือและวีดิทัศน์เฉลิมพระเกียรติ

.....

ตามมติของสภามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 5/2544 เมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ. 2544 เรื่อง การทูลเกล้าถวายปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (เศรษฐศาสตร์เกษตร) และมติของที่ประชุมคณะกรรมการประจำคณะเศรษฐศาสตร์ ครั้งที่ 3/2544 เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2544 ให้คนบตีดำเนินการ เพื่อให้การทูลเกล้าถวายปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (เศรษฐศาสตร์เกษตร) แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นไปอย่างสมพระเกียรติ และเรียบร้อย เนื่องจากเป็นกรณีพิเศษและเร่งด่วน จึงเห็นสมควรแต่งตั้งคณะกรรมการจัดหาทุนทำหนังสือและวีดิทัศน์เฉลิมพระเกียรติ ดังต่อไปนี้

1. รองศาสตราจารย์ สมพร อิศวิลานนท์	ประธาน
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มานวิภา อินทรทัต	กรรมการ
3. รองศาสตราจารย์ จุฑาทิพย์ ภัทราวาท	กรรมการ
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นงนุช ไสรัตน์	กรรมการ
5. รองศาสตราจารย์ อภิวัฒน์ กำลังเอก	กรรมการและเลขานุการ

มีหน้าที่จัดหาทุนและดำเนินการจัดทำหนังสือและวีดิทัศน์เฉลิมพระเกียรติ โดยประสานงานกับมหาวิทยาลัย นิสิตเก่า ชมรม และสมาคมที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ภารกิจดังกล่าวสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ทันเวลา

สั่ง ณ วันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ. 2544

(รองศาสตราจารย์ ดร. สุปรียา ควรเดชะคุปต์)

คณบดีคณะเศรษฐศาสตร์

ประกาศคณะเศรษฐศาสตร์
เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำวิดิทัศน์เฉลิมพระเกียรติ

ตามมติของสภามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 5/2544 เมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ. 2544 เรื่อง การทูลเกล้าถวายปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (เศรษฐศาสตร์เกษตร) และมติของที่ประชุมคณะกรรมการประจำคณะเศรษฐศาสตร์ ครั้งที่ 3/2544 เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2544 ให้คณบดีดำเนินการ เพื่อให้การทูลเกล้าถวายปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (เศรษฐศาสตร์เกษตร) แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นไปอย่างสมพระเกียรติ และเรียบร้อย เนื่องจากเป็นกรณีพิเศษและเร่งด่วน จึงเห็นสมควรแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำวิดิทัศน์เฉลิมพระเกียรติ ดังต่อไปนี้

1. รองศาสตราจารย์ ดร. สุปรียา ควรเดชะคุปต์	ประธาน
2. ผู้แทนฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ สำนักพระราชวัง	กรรมการ
3. อาจารย์ สมาน บุญโยประภาส	กรรมการ
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ดาราวรรณ วิรุฬห์ผล	กรรมการ
5. อาจารย์ นาวันน เยาวพลกุล	กรรมการ
6. อาจารย์ จารึก สิงห์ปรีชา	กรรมการและเลขานุการ

มีหน้าที่จัดทำวิดิทัศน์เฉลิมพระเกียรติ เพื่อให้ภารกิจดังกล่าวสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ทันเวลา

ประกาศ ณ วันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ. 2544

(รองศาสตราจารย์ ดร. สุปรียา ควรเดชะคุปต์)

คณบดีคณะเศรษฐศาสตร์

ขอขอบคุณผู้ให้การสนับสนุนในการจัดพิมพ์

1. การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย
2. โครงการหลักสูตรปริญญาโทเศรษฐศาสตร์ธุรกิจ
3. โครงการหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์เกษตร) ภาคพิเศษ
4. โครงการหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์) ภาคค่ำ
5. ชมรมศิษย์เก่าเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ
6. ชุมนุมสหกรณ์ออมทรัพย์แห่งประเทศไทย จำกัด
7. บริษัท คาร์ คอนวินีเยน เซ็นเตอร์ จำกัด
8. ศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ รุ่น 26
9. ศูนย์ผลิตภัณฑืนมแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
10. สมาคมนิสิตเก่ามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ในพระบรมราชูปถัมภ์
11. สมาคมเศรษฐศาสตร์เกษตรแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์
12. สมาคมเศรษฐศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
13. สหกรณ์ออมทรัพย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จำกัด
14. คุณเกษกาญจน์ กันตะโสพัทธ์
15. คุณฉัตรเฉลิม เฉลิมชัยวัฒน์
16. คุณไชยศักดิ์ ชุมพรหม
17. คุณถาวร อุไพบิจิตร
18. คุณบุญชัย แสงจันทร์
19. คุณปราณีต สุภาวรงค์
20. คุณภิญโญ วงศ์อนันต์
21. คุณมณฑาทิพย์ ภัคยาภรณ์
22. คุณมนตรี คงตระกูลเทียน
23. คุณวิวัฒน์ ไม้แก่นสาร
24. คุณสมควร สิทธิโชค
25. คุณสมควร อัสวโชค
26. คุณสมบัติ พานิชชีวะ
27. คุณสีบพงษ์ บุญพราหมณ์
28. คุณสุทธิชาติ อัสวศิริโยธิน
29. คุณสุวิทย์ กิ่งแก้ว
30. คุณเสาวคนธ์ คิ้วไพศาล
31. คุณอเนก ศิลปพันธุ์
32. คุณเอกชัย เอกวินัย

คณะที่ปรึกษา

ฯพณฯ องคมนตรี อำพล
นายปิติพงศ์
นายแก้วขวัญ
ดร.สุเมธ
ศาสตราจารย์ ดร.ธีระ
ศาสตราจารย์ ดร.กำพล
ศาสตราจารย์ ดร.โสภณ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จำเนียร
ศาสตราจารย์ ดร.ทองโรจน์
พลตำรวจโท พิชิต
ดร.อภิชาติ
ดร.อำพน
นายสนอง
รองศาสตราจารย์ ดร.สุปรียา

เสนาณรงค์
พึงบุญ ณ อยุธยา
วัชรโรทัย
ตันติเวชกุล
สุตะบุตร
อดุลวิทย์
ทองปาน
บุญมา
อ่อนจันทร์
ควรเดชะคุปต์
พงษ์ศรีหดุลชัย
กิตติอำพน
บูรณะ
ควรเดชะคุปต์

คณะ
Faculty

คณะกรรมการจัดทำ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธันวา	จิตต์สงวน	ประธานกรรมการ
รองศาสตราจารย์ ดร.ศรัณย์	วรรณใจจรिया	กรรมการ
รองศาสตราจารย์ ดร.บรรเทิง	มาแสง	กรรมการ
รองศาสตราจารย์ ดร.เรืองโร	โตกฤษณะ	กรรมการ
รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์	เพียบพร้อม	กรรมการ
รองศาสตราจารย์ สมพร	อิศวิลานนท์	กรรมการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สาโรช	อังคมาลิน	กรรมการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ บุญเต็ม	ติระวัฒน์ประเสริฐ	กรรมการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปิติ	กันตังกุล	กรรมการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อรชร	ศรีสวัสดิ์เล็ก	กรรมการ
อาจารย์เดชรัต	สุขกำเนิด	กรรมการ
อาจารย์วิศิษฐ์	ลิ่มสมบุญชัย	กรรมการ
อาจารย์ ดร.บัณฑิตี	สุตรสุนทร	กรรมการและเลขานุการ

ISBN : 974-553-976-7 กรกฎาคม 2544

พิมพ์ที่ : บริษัท พี.พรินต์ติ้ง กรุ๊ป จำกัด โทร. 02-9780335-6

Information Resource Center Bangkok
30000793

